

Alkusanat

Tähän julkaisuun on koottu joitakin Varsinais-Suomen alueella Interreg IIA-projektin "Varsinais-Suomen ja Viron perinnemaisemat - hoito- ja inventointimenetelmien kehittäminen" toteuttamisaikana tehtyjä perinnemaisemien suunnitelmia, inventointeja, selvityksiä ja raportteja.

Interreg II A-hankkeen hakijana oli Someron kaupunki ja käytännön toteuttajana Lounais-Suomen ympäristökeskus vuosien 1999-2001 aikana. Rahoittajina ja osatoteuttajina olivat myös Varsinais-Suomen TE-keskuksen maaseutuosasto, Liedon kunta, Paimion kaupunki, Aurajokisäätiö sekä Härkätien kuntayhtymä.

Neuvontatyön ja suunnitelmien tavoitteena on ollut toisaalta valistaa arvokkailla perinnemaisema-alueilla asuvia maanomistajia ympäristönsä luonnonarvoista sekä kartoittaa myös näiden perinnemaisema-alueiden omistajien hoitohalukkuutta jatkossa. Suunnittelun yhteydessä on myös kerrottu keinoista hoitaa ja säilyttää näitä luonnonarvoja muun muassa EU:n erityisympäristötukien ja Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiirin niittoprojektin avulla sekä annettu myös neuvoja suunnitelman teossa. Kiinnostus erityisympäristötkiin on ollut paikoitellen melko vähäistä, johtuen osittain juuri tiedon puutteesta.

Julkaisun tekijät toivovat, että maanomistajien innostus hoitaa luonnon monimuotoisuuden ja maiseman kannalta erityisen arvokkaita perinnemaisemia jatkuisi ja lisääntyisi.

Turussa 28.11.2001

Iiro Ikonen
projektikoordinaattori

Antti Lammi
ylitarkastaja

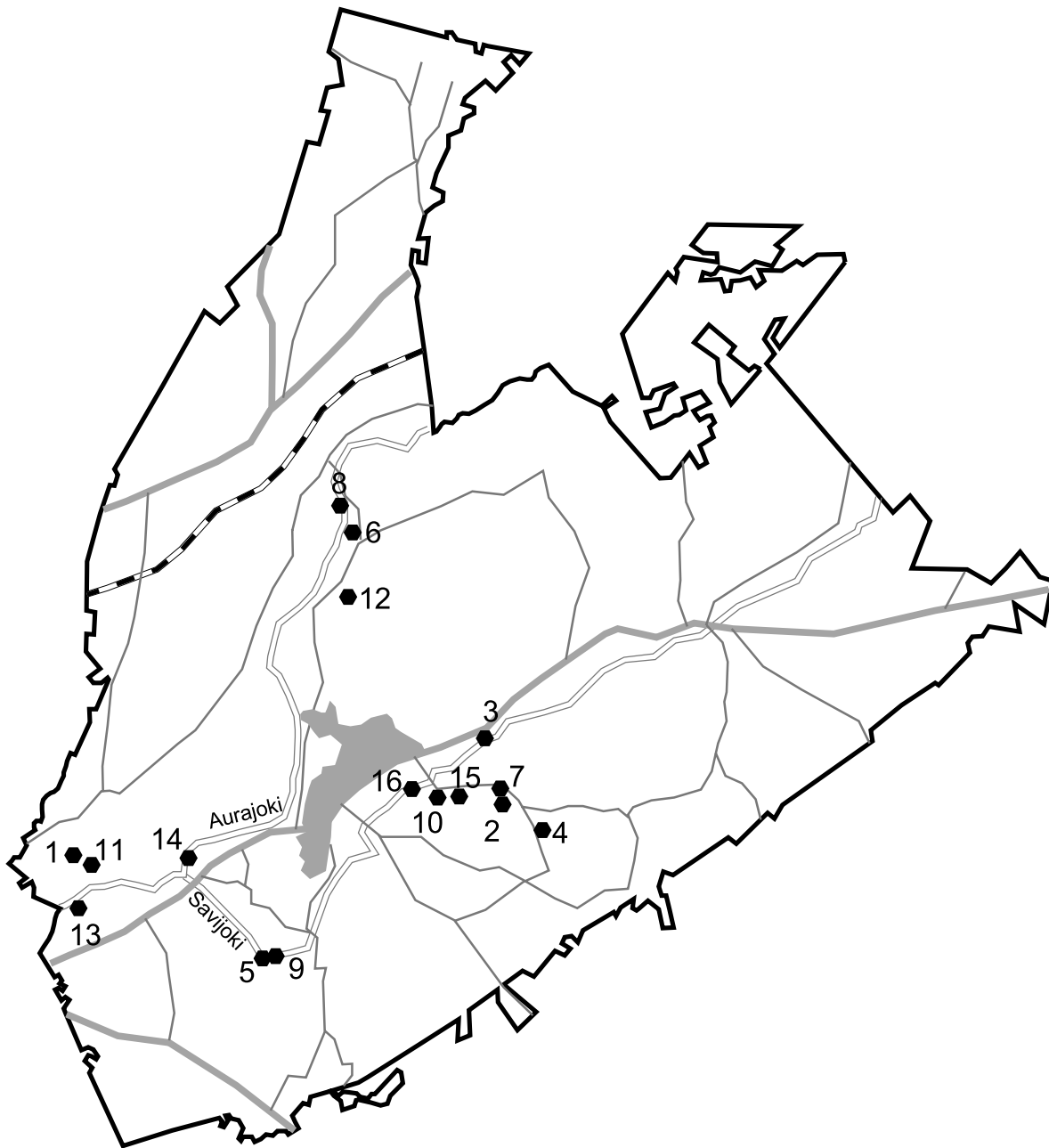
Sisällys

Eija Hagelberg: Liedon arvokkaat perinnemaisemat	7
Irma Kemppainen: Aurajokilaakson neuvontatyö keväällä 2001	37
Leena Lehtomaa: Kosken TI koskialueen luontoselvitys	39
Jyrki Matikainen: Turun Virnamäen kedon hoitosuunnitelma	47
Jyrki Matikainen: Auran Kuuskosken hoitosuunnitelma	59
Asko Lavikainen ja Jyrki Uotila: Hämeen Härkätien kuntien perinnemaisemien nettikuvanäyttely..	67
Antti Lammi: Dragsfjärdin Söglön jalopuulehdot - lehtojensuojeluohjelman kohteen ja rantaniityn hoitosuunnitelma	69
Jyrki Uotila ja Asko Lavikainen: Kosken TI kunnan luontoarvot	75
Jyrki Uotila ja Asko Lavikainen: Marttilan kunnan luontoarvot	97
Jyrki Uotila ja Asko Lavikainen: Tarvasjoen kunnan luontoarvot	119

Eija Hagelberg:

***Liedon arvokkaat
perinnemaisemat***

- taajama-alue
- ▬ rautatie
- tie
- joki
- ◆ perinnemaisema

 N
 1: 125 000

Johdanto

Tilakohtaiset käynnit ja neuvonta osoittautuivat vuosina 1999-2001 toteutetussa Interreg IIA-projektissa "Varsinais-Suomen ja Viron perinnemaisemat -hoito- ja inventointimenetelmien kehittäminen" varsin hyväksi menetelmäksi. Tilakohtaisten käyntien avulla toisaalta saatiin maanomistajilta tietoa perinnemaisema-alueiden perinteisestä maankäytöstä, historiasta ja lajistosta, ja toisaalta annettiin neuvontaa hoitoon ja maatalouden erityistukiin liittyen. "Liedon arvokkaat perinnemaisemat" -työn tarkoituksena oli myös täydentää Varsinais-Suomen perinnemaisemainventointia (Lehtomaa 2000).

Menetelmä

Selvityksessä tarkasteltiin pääosin Liedon kunnan alueella olevia arvokkaita, aiemmin inventoituja perinnebiotooppeja. Niiden maankäytön historia, nykyinen hoitotilanne ja tulevaisuuden suunnitelmat selvitettiin tilakohtaisen kyselylomakkeen avulla. Kysely tehtiin kohteen maanomistajille, kahdessa tapauksessa maan vuokraaneelle henkilölle. Maanomistajille annettiin neuvontaa hoitoon liittyvissä asioissa (mm. erityisympäristötuet, alueen vuokraaminen ja konkreettiset hoitotoimet).

Varsinais-Suomen perinnemaisemat -raportin Liedon alueen yhdeksästä perinnebiotoopista seitsemän on mukana tässä suunnittelutyössä. Tämän lisäksi on mukaan otettu muita perinnebiotooppeja, joista on tieto saatu muista lähteistä sekä maastossa liikuttaessa. Näitä alueita oli mukana suunnittelutyössä yhdeksän. Alueet on esitelty selvityksessä lähinnä maanomistajan tai maan vuokraajan mukaan eikä kohteittain. Selvityksessä on mukana yhteensä 16:n eri maanomistajan tai maan vuokraajan hallinnassa olevia perinnemaisemia.

Haastattelutyön ovat tehneet FM Eija Hagelberg Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiiristä ja Liedon kunnan maaseutussihteeri Reijo Virtanen. Työtä tehtiin marraskuusta 2000 heinäkuulle 2001.

Maanomistajia tai maan vuokraajia haastateltiin ja Liedon perinnemaisemia koskeva kyselylomake täytettiin. Useimmissa tapauksissa käytiin yhdessä maanomistajan kanssa maastossa katsomassa arvokasta perinnemaisemaa. Kaikki kohteet on valokuvattu, mutta koska työ tehtiin pääosin syksyn, talven ja alkukevään aikana, ei kasvillisuusinventointeja voitu tehdä uusissa kohteissa.

Kyselylomakkeiden tiedot siirrettiin taulukkolaskentaohjelmaan, joista ne edelleen siirrettiin kartalle paikkatieto-ohjelmaan.

Liedon suunnittelualue

Liedon kunta sijaitsee Varsinais-Suomen sydämessä: Aurajoki virtaa kunnan halki etelä-pohjoissuunnassa ja Hämeen Härkätie kulkee kunnan läpi itä-länsisuunnassa. Kunnan keskustasta on matkaa Turun keskustaan noin 12 kilometriä. Liedon pinta-ala on noin 200 km².

Liedon maisemakuvaa hallitsee Aurajokilaakson avoimuus ja sen vastakohtana korkeat kallioiset mäet. Kunnan pohjoispuoli, joka on Aurajoen ikivanhaa kulttuurimaisemaa, on avointa lounais-suomalaista viljelymaisemaa tyypillisimmillään. Syvälle saveen uomansa uurttanut joki, sitä ympäröivät pellot, joen linjoja seurailevat tiet ja vanhat kylät sekä kauimmaisena joesta metsäiset selänteet ovat maiseman peruselementit aina Nautelankoskelta Vanhalinnaan.

Kunnan etelä- ja itäosat ovat pienpiirteisempiä alueita, joita halkovat Aurajoen sivu-uomat omine sivu-uomineen. Maisemassa näkyvimpiä ovat Turku-Hämeenlinna-tien suuntaisesti virtaava Savijoki sekä sen sivu-uoma Raukkalan kylässä. Nämä kapeat joet ja purot ovat muokanneet savisia tasankoja vuosituhansien ajan. Vaihtelevat, maisemallisesti edustavat puronrinteet ovat perinteisesti olleet laidunmaita kenties vuosisatojen ajan. Nykyisinkin monet Liedon perinne-maisemakohteista sijaitsevat Aurajoen sivu-uomien varsilla.

Liedon asutushistoria - lyhyt oppimäärä

Liedon alue oli vielä 4500 eKr. ulkosaaristoa, mutta ihminen liikkui jo silloin alueella. Merenpinnan laskiessa ja maanpinnan kohotessa on paljastunut maata kivikautisten ihmisten asuinpaikoiksi. Kukkarkoskella Liedon pohjoisosassa on merkkejä kivikautisesta asutuksesta ja 3300 eKr. mantereen reuna sijaitsi niillä alueilla. Liedosta on löytynyt runsaasti esineitä tältä aikakaudelta. Jo kivikaudella on asutus ollut pysyvää, mutta ihmisen vaikutukset maisemaan ovat olleet hyvin vähäisiä.

Vuosituhanvien edetessä on asutuksen määrä kasvanut Liedossa. Aurajoen vaikutuksesta asutus on Liedossa vanhaa ja esimerkiksi pronssikaudelta (1300-500 eKr.) on jo tehty runsaasti löytöjä kunnan eteläosissa, lähinnä Vanhalinnan ympäristössä. Tultaessa rautakaudelle (550 eKr.-1050 jKr.) asutus muuttui entistä pysyvämmäksi ja maanviljely kehittyi. Löydetyt rautakautiset asuinpaikat sijaitsivat maanviljelyn kannalta erityisen suotuisilla paikoilla, hedelmällisillä ja lämpimillä rinteillä.

Historiallisella ajalla (1050 jKr. -) kylien sijainnit ovat vakiintuneet. Lounais-Suomessa tyypillisesti kylät muodostuivat muutamasta kantatalosta, jotka sijaitsivat lähekkäin tiiviinä ryhmänä aina isojakoon asti 1700-luvun lopulle. Kyläkeskuksia ympäröivät pellot, ja jokien rannoilla ja kaukana takamailla sijaitsivat niityt, joita vielä 1800-luvun loppupuolella oli pinta-alaltaan enemmän kuin peltoja (Lappalainen 2000).

Asutus on aina 1900-luvulle asti sijainnut tasaisen hajallaan ympäri Liedon aluetta, mutta viime vuosikymmeninä keskittyminen Kirkonkylän ympärille ja Hämeentien varsille on voimistunut. Turun vaikutuksesta asutuksen määrä kasvaa Liedossa jatkuvasti, ja keskusta alkaa saada yhä enemmän kaupunkimaisia piirteitä. Kirkonkylän taajaman ulkopuolella voi vielä nähdä monisatavuotisen maiseman peruselementit samanlaisina kuin ne ovat olleet iät ja ajat. Avoimen viljelymaisema ei ole tällä alueella muuttunut kovinkaan paljon viimeisen vuosisadan aikana.

Yleistä Liedon arvokkaista perinnemaisemista

Liedossa on kartoitettu 1990-luvulla tehdyssä perinnebiotooppi-inventoinnissa yhdeksän arvokasta perinnebiotooppia. Näistä yksi on hävinnyt ojankaivuun seurauksena. Inventoinnin tulokset on koottu Lehtomaan (2000) raporttiin Varsinais-Suomen perinnemaisemat. Perinnemaisemainventoinnin ulkopuolelle on jäänyt joitakin arvokkaita kohteita ja tämän suunnittelutyön puitteissa kerättiin tietoja myös raportin ulkopuolelle jääneistä kohteista. Koska vuodenajasta johtuen kasvillisuusinventointia ei kuitenkaan voitu tehdä, perustuu uusien kohteiden mukaan ottaminen maisemallisiin arvoihin ja perinteisen maankäytön historian tietoihin.

Tässä selvityksessä on mukana yhteensä 18 perinnebiotooppia, joista osa sijaitsee rikkonaisesti useana alana. Mukana on 16:n maanomistajan tai maanvuokraajan perinnebiotooppeja. Lisäksi on haastateltu kahta eläintilallista, joilla itsellään ei ole omistuksessa luonnonlaitumia, mutta jotka ovat kiinnostuneita luonnonlaitumien käytöstä joko maata tai eläimiä vuokraten.

Tässä selvityksessä käsitellyistä arvokkaista perinnebiotoopeista puronvarsiiniittyjä on 11, jokivarsiiniittyjä 2, hakamaita 2, tuoreita niittyjä 2 ja kallioketoja 1. Puronvarsiiniittyjen suhteellisesti suuri osuus kertoo, kuinka suuri merkitys Aurajoen sivu-uomilla on Liedon maisemakuvassa: jyrkät ja vaihtelevat rinteet, jotka eivät maanviljelyyn sovellu, voivat parhaimmillaan toimia varsinaisina perinnemaisemakeitainaa maatalousympäristössä. Tasaista peltoaluetta rikkovat puronvarret ja krotit tuovat myös monimuotoisuutta peltoalueen luonnolle.

Liedon arvokkaista perinnemaisemista neljä sijaitsee muinaisjäännösten yhteydessä (Kukkarkosken kivikautinen asuinpaikka, Merolan kalmisto, Ristinpellon kalmisto ja Vanhalinnan linnavuori). Useasti muinaisjäännökset sijaitsevatkin entisillä tai nykyisillä hakamailla, laitumilla tai saarekkeilla peltomaiseman reunoilla tai keskellä. Kaikki neljä muinaisjäännös-perinnebiotooppia sijaitsevat Aurajoen läheisyydessä. Museovirasto on 1990-luvun alusta lähtien hoitanut säännöllisesti kaikkia neljää kohdetta niittämällä ja raivaamalla. Tämä uudelleen aloitettu perinnebiotooppien hoito estää alueiden umpeenkasvua ja parantaa harvinaiseksi käyvien niittyjen ja ketojen kasvilajien säilymistä.

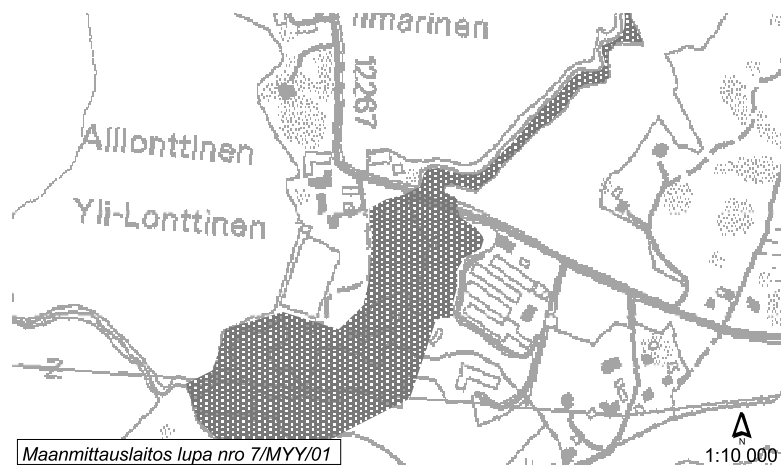
Kaikista 18 perinnebiotoopista hoidetaan tällä hetkellä 13:a. Suuri osa selvityksessä mukana olevista perinnebiotoopeista on laidunnuksessa olevia puronvarsiiniittyjä, mistä syystä ne nimenomaan on otettu mukaan selvitykseen. Niittämällä hoidetaan tällä hetkellä kuutta kohdetta ja laiduntamalla seitsemää kohdetta.

Kyselyssä kartoitettujen perinnebiotooppien kuvaus

Selvityksessä mukana olevista 18:sta perinnebiotoopista 15 sijaitsee yksityisten maanomistajien mailla, yksi valtion maalla, yksi säätiön maalla ja yksi kunnan maalla. Listassa on numeroituna 16 kohdetta, kohdissa 11 ja 16 on mukana kaksi erityyppistä kohdetta, haka ja niitty.

1. ALILONTTISEN PURONVARSINIITYT

Peruskarttalehti: 1044 10
Pinta-ala: noin 6,2 ha
Maanomistaja: yksityinen & yhteisomistus
Arvoluokka: paikallinen (P)
Perinnemaisematyypit: niitty, joenvarsiniitty

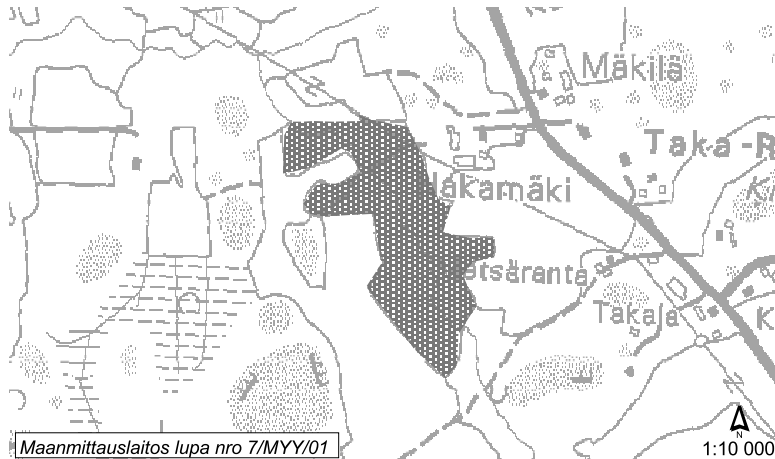
Alueen kuvaus: Turusta Auraan johtavan tien eteläpuolella Lausteenjoen varrella oli vielä 1970-luvulla laidunnettuja rinneniittyjä. Nykyisin niittyjen kasvillisuus on rehevöitynyttä ja melko pensoittunutta, mutta paikoitellen löytyy ruohoisempia ketolaikkuja. Tien pohjoispuolinen osa on avointa ja kapeaa peltojen ympäröivää niittyä, tien eteläpuoli ja kosken lähiympäristö on paikoitellen pensoittunutta ja maastoltaan monimuotoisempaa aluetta. Huomionarvoisista lajeista esiintyy mäkikauraa, nuokkukohokkia ja kevätesikkoa.

Hoitotilanne: Aluetta on laidunnettu vuoteen 1977. Tällä hetkellä niityt ovat hoitamattomia ja käyttämättömiä.

Hoitotarve: Laidunnus on hyvä aloittaa uudelleen. Laidunnus sopisi etenkin tien eteläpuoliselle alueelle, jossa pensaikoiden raivaus olisi myös tarpeellista.

2. HAKAMÄEN LAITUMET

Peruskarttalehti: 2022 01
Pinta-ala: noin 4,5 ha
Maanomistaja: yksityinen
Arvoluokka: ei arvotettu
Perinnemaisematyyppi: niitty, puronvarsiniitty

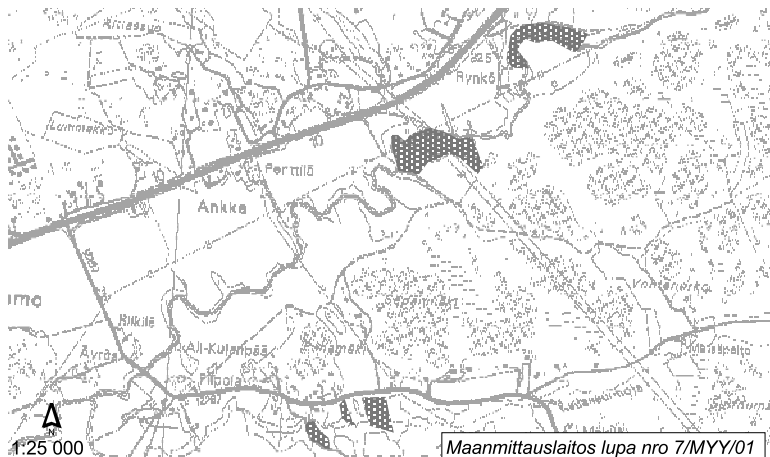
Alueen kuvaus: Raukkalan kylässä, Savijoen sivu-uomassa on maisemallisesti näyttäviä laidunnettuja rinteitä. Laidunniityt ovat olleet laidunnuksessa yhtäjaksoisesti ainakin 70 vuotta, todennäköisesti paljon pidempäänkin. Aikaisemmin alueella on laiduntanut nautakarja, nykyisin viisi hevosta. Laidunniityt ovat pääasiassa avoimia rinneniittyjä. Kasvillisuusinventointia ei ole alueelta tehty.

Hoitotilanne: Alueella laiduntaa nykyisin hevosia. Maanomistaja saa kohteelle erityisympäristötukea (perinnebiotooppisopimus). Osa laitumista kulotettiin keväällä 2001.

Hoitotarve: Nykyinen hoito sopii alueelle.

3. JAAKOLAN NIITYT

Peruskarttalehti: 2022 01
Pinta-ala: noin 6 ha
Maanomistaja: yksityinen
Arvoluokka: ei arvotettu
Perinnemaisematyyppi: niitty

Alueen kuvaus: Jaakolan tilalla on useita niittyjä Ankan ja Raukkalan kylissä, Savijoen ja sen sivu-uoman varsilla. Osa niityistä on laidunnuksessa, osaa niitetään niittokoneella. Raukkalassa sijaitseva niitty on vuokrattu Kujanpään tilalta, ja niitty tunnetaan nimellä "Yli-Kujanpään niitty" (ks. kohta 15). Ankan kylässä sijaitsevat laitumet sijaitsevat osittain vanhoilla pelloilla. Niityillä on maisemallista arvoa puronvarsien halkomassa peltomaisemassa. Kasvillisuusinventointia ei ole tehty.

Hoitotilanne: Raukkalan kylässä olevaa Kujanpään niittyä (kohta 6) on niitetty perinnebiotooppisopimuksen mukaisesti niittokoneella. Kesällä 2001 niityllä laidunsi hevosia. Ankan kylässä olevia, Savijoen varsilla sijaitsevia niittyjä laiduntaa kolme hevosta. Maanomistaja saa kohteelle erityisympäristötukea (perinnebiotooppi- ja suojavyöhykesopimus).

Hoitotarve: Nykyinen hoito sopii alueelle.

4. KEPPOLAN NIITTY

Peruskarttalehti:	2022 01
Pinta-ala:	noin 6 ha
Maanomistaja:	yksityinen
Arvoluokka:	ei arvotettu
Perinnemaisematyyppi:	puronvarsiniitty

Alueen kuvaus: Keppolan niitty sijaitsee Keppolan kylässä Savijoen sivu-uoman molemmin puolin. Puronvarsiniittyä halkaisee paikallistie, jonka tuntumassa sijaitsee kivinen aitta vuodelta 1807. Tien itäpuolinen osa on avointa, muutamien katajien hallitsemaa heinävaltaista niittyä. Tien länsipuolinen osa on puustoisempaa, siellä kasvaa mm. komeita kuusia, harmaaleppää ja pajua. Niitty rajoittuu lännessä kuusikkoon, joka sekin on entistä laidunniittyä. Keppolan niittyjä on laidunnettu todennäköisesti vuosisatojen ajan aina 1960-luvun loppuun saakka, jolloin nautakarjan pitäminen tilalla on lopetettu. 1980- ja 1990-luvuilla on alueella laiduntanut muutamia hevosia lyhytjaksoisesti. Alueella ei ole tehty kasvillisuusinventointia, mutta kasvillisuus on pääasiassa heinävaltaista ja rehevää.

Hoitotilanne: Niityt ovat tällä hetkellä hyödyntämättä, mutta maanomistajalla on kiinnostusta aloittaa alueen hoitaminen laiduntamalla.

Hoitotarve: Laidunnuksen uudelleen aloittaminen olisi tarpeellista lähiaikoina, jotta heinittyminen, umpeenkasvu ja rehevöityminen saataisiin pysäytettyä.

5. KOTIRANNAN KETO

Peruskarttalehti:	1043 12
Pinta-ala:	0,3 ha
Maanomistaja:	yksityinen
Arvoluokka:	maakunnallinen+ (M+)
Perinnemaisematyypit:	keto, joenrantaniitty

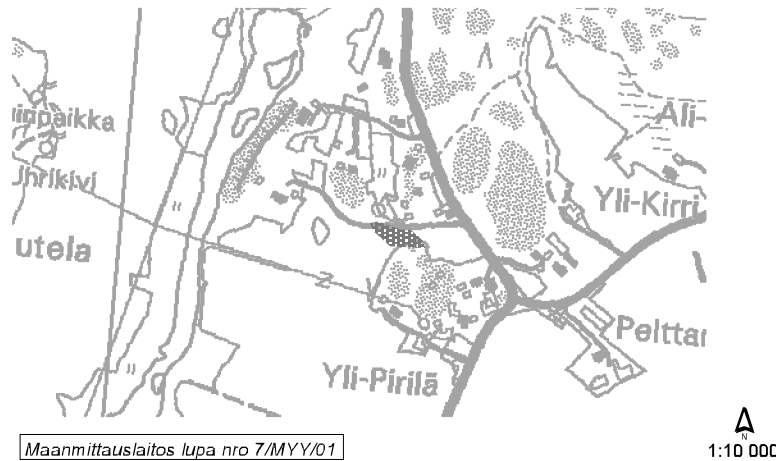
Alueen kuvaus: Arvoon vaikuttavia erityistekijöitä ovat erikoisuus, useat huomionarvoiset kasvilajit sekä maisemallinen arvo. Savijoen pohjoisrannan maisemallisesti hieno jyrkkä rinneketto sijaitsee Liedon eteläosassa Kärpijoen kylässä. Alueen laidunnuksesta on kulunut runsaasti aikaa. Joessa on kedon kohdalla kaunis kivikkoinen koski. Pohjoisessa metsän sekä idässä ja lännessä peltojen rajaaman alueen länsipuoli kasvaa melko tiheää haapaa. Pensastossa on mm. taikina-marjaa, tuomea, lehtokuusamaa ja katajaa. Arvokas ketolajisto sinnittelee itäreunalla, jossa kasvillisuus on pääosin tuoretta heinittynyttä pienruohoniittyä. Huomionarvoista lajeista esiintyy melko runsaasti maarianverijuurta, rantahirvenjuurta, nuokkukohokkia ja kevätesikkoa, sekä niukemmin mäkimeiramia, sikoangervoa, nurmilaukkaa, jäykkäpitkäpalkoa, mäkikauraa ja syyälännunhernettä. Alempana jokirannassa kasvaa viiltosaraa ja ranta-alpia.

Hoidon tilanne: Aluetta hoidetaan hillitysti raivaamalla - sekä jatkuvalla seurannalla. Alueen omistaja on aktiivinen luonto- ja kasviharrastaja ja on seurannut alueen kasvillisuutta ja sen muutoksia jo vuosikymmenten ajan.

Hoitotarve: Länsireunan haavikkoa olisi hyvä raivata. Vuosittainen, valikoiden suoritettava niitto varmistaisi hienon ketolajiston säilymisen.

6. MEROLAN KALMISTO

Peruskarttalehti:	1044 10
Pinta-ala:	0,15 ha
Maanomistaja:	yksityinen
Arvoluokka:	ei arvollettu
Perinnemaisematyyppi:	niitty

Alueen kuvaus: Arvoon vaikuttavia erityistekijöitä ovat muinaisjäännösalue, sikoangervo ja kissankäpäle. Merolan alueella sijaitsee rautakautinen polttokenttäkalmisto pellon ja metsän reunavyöhykkeellä. Ympäristö on maatalousaluetta ja kalmistokin on aikanaan ollut laidunnuksen piirissä. Siitä kertoo edelleen melko avoin niitty sekä laidun- ja ketolaikuille luonteenomaiset kulttuurikasvit. Ylin luonteen osa alueesta on kuivaa kalliomaastoa.

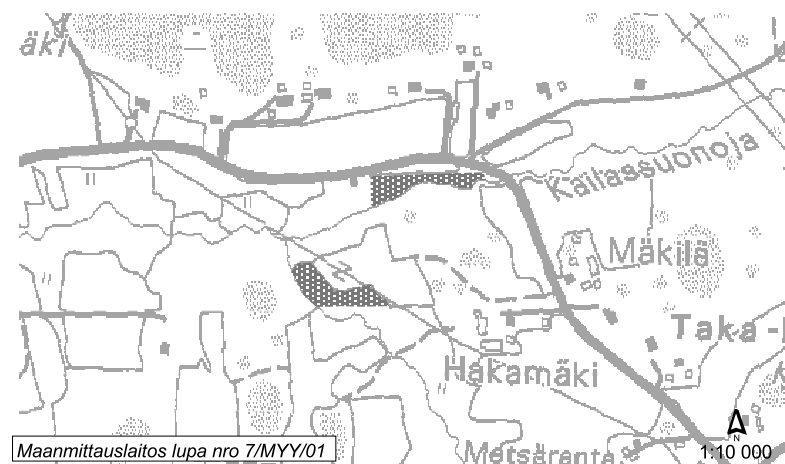
Kalmistoa ympäröivä alue on harvapuustoista, puoliavointa niittyä, jota on harvennettu ja raivattu Museoviraston toimesta 1990-luvulla. Pihlajat, männyt ja koivut ovat kalmistoalueen puulajit. Avoimilla alueilla kasvaa mm. metsälauhaa, tuokusimaketta, lampaannataa, särmäkuismaa, niittynätkelmää ja metsäapilaa. Myös huomionarvoisia syyälinnunhernettä ja mäkikauraa kasvaa melko runsaasti. Kuivemmillä paikoilla kasvaa sikoangervoa ja ylempänä kalliolla ainakin vielä vuonna 1990 kissankäpäleä.

Hoidon tilanne: Museovirasto on vuodesta 1990 lähtien hoitanut aluetta kevyesti raivaamalla sekä vuosittain niittämällä. Vuosina 2000-2002 niittyä niitetään kerran kesässä Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiirin perinnemaisemaprojektissa.

Hoitotarve: Nykyinen niitto riittää alueen hoidoksi.

7. MÄKILÄN NIITTY

Peruskarttalehti:	2022 01
Pinta-ala:	0,9 ha
Maanomistaja:	yksityinen
Arvoluokka:	paikallinen + (P+)
Perinnemaisematyypit:	niitty

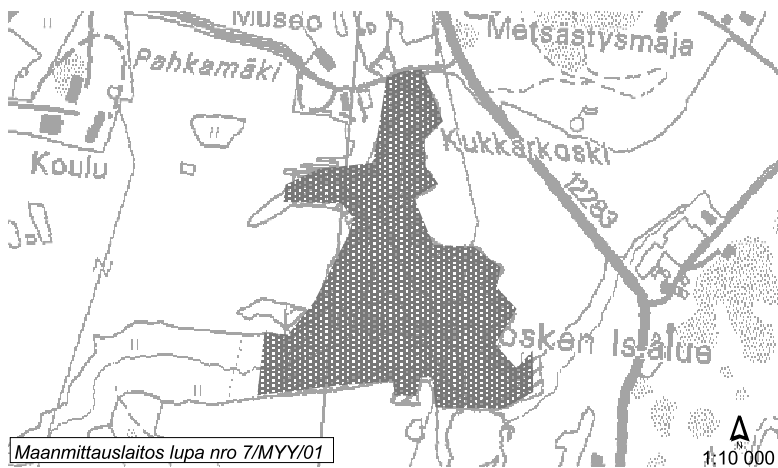
Alueen kuvaus: Hämeentien itäpuolella Raukkalan kylässä on laaja niitystä, metsästä ja ojanvarren lepikosta muodostuva laidunkokonaisuus. Rajaukseen kuuluvat vain avoimet niittyosat, joille harmaaleppä ja kataja ovat levittäytymässä. Kasvillisuus on tavanomaista ja paikoin rehevöitynyttä tuoretta heinäniittyä. Huomionarvoisista lajeista kasvaa sikoangervoa ja mäkikauraa. Keväisin pystykiurunkannus kukkii niityllä runsaana.

Hoidon tilanne: Alueella on 1990-luvun lopulle asti laiduntanut suomenkarjaa, pienen tauon jälkeen nautakarjan laidunnus aloitettiin uudelleen kesällä 2001.

Hoitotarve: Laidunnuksen jatkaminen on tärkeää. Tehokas laidunnus voi pysäyttää puuston leviämisen niitylle ja turvaa pystykiurunkannuksen esiintymisen (Lehtomaa 2000).

8. NAUTELANKOSKEN RINNENIITYT

Peruskarttalehti:	1044 10
Pinta-ala:	8,7 ha
Maanomistaja:	kunta
Arvoluokka:	maakunnallinen+ (M+)
Perinnemaisematyypit:	puronvarsilehto, joenrantaniitty, niitty, kallioketo

Alueen kuvaus: Arvoon vaikuttavia erityistekijöitä ovat edustavuus, useita huomionarvoisia kasvilajeja, maisemallinen arvo, muinaismuistoalue, kulttuurihistoriallinen arvo, luonnonsuojelualue ja Natura-alue. Nautelankoski on yksi valtakunnallisesti arvokkaan Aurajokilaakson maisema-alueen komeimpia koskia. Joen itärannalla Liedon asemalta parisen kilometriä kaakkoon sijaitseva koski rantoinen on rauhoitettu luonnonsuojelualueeksi, ja se on myös Natura-alue. Nautelankoskisäätiö on entisöinyt mu-seoksi joen varrella sijaitsevan Kukkarkosken vesimyllyn. Nautelankosken alueella on luontopolku ja hyvät peruspalvelut. Alue onkin erittäin suosittu retkeilykohde. Alueen pohjoisosassa rajauksen ulkopuolella sijaitsee kivikautinen asuinpaikka, jota Museovirasto hoitaa niittämällä.

Rinneniittyjä laidunnettiin perinteisesti aina 1960-luvulle saakka. Myöhemmin hoitamattomat niityt kasvoivat umpeen ja kasvilajisto taantui. Osa ketolajeista säilyi kallioiden laiteilla ja kuivimmilla niittytyräillä, mutta esim. kevät-esikko, keltamaite, jänönapila ja nurmilaukka katosivat (Lampolahti 1988). Härkä-tien ympäristöyhdistys on niittänyt joen itärinteen avointa osaa vuodesta 1990 alkaen. Länsirinteen tiheä nuori haavikko raivattiin vuonna 1997 ja syntyvät haavan vesat niitetään vuosittain. Lammaslaidunnus aloitettiin 1997 pienellä osalla itärinnettä ja laidunalue laajeni seuraavana vuotena myös joen länsipuolelle.

Nautelankosken kasvillisuuskartoituksen ja hoitosuunnitelman mukaan (Lampolahti 1988) perinteisen laidunnuksen jäljet näkyvät parhaiten joen itärannalla. Osittain avoimena säilyneellä rinteen tuoreella heinäniityllä vallitsevat nurmipuntapää, koiranputki ja puna-apila, mutta joukossa on säilynyt huomionarvoisista kasveista sikoangervoa, mäkikauraa ja peurankelloa. Muuten joen itäranta on boreaaliseksi lehdoksi luokiteltavaa tuomi-harmaaleppälehtoa ja etelämpänä kuusivaltaista käenkaali-oravanmarjatyyppin lehtoa. Laidunnuksesta hyötyneitä kasveja löytyy myös tiheistä lehdoista, sillä rinteen pohjoisosan törmällä on varsin elinvoimainen maarianverijuuriesiintymä sekä nuokkukohokkia, sikoangervoa, mäkikuismaa ja mäkivirvilää. Eteläosan lehdon sisään jäävillä laikuilla ja reunoilla on tuoretta metsäkurjenpolviniittyä ja suurruohoniittyä, jossa mesiangervo, ojakellukka ja kurjenpolvi kasvavat runsaina.

Länsirannalla sijaitsevan myllyn ympäristössä on runsaasti kulttuurikasveja, jotka sinänsä eivät ole hyötyneet laidunnuksesta. Alempana jokiuomaa reunustavien kallioiden kasvillisuus on korkeakasvuista mesiangervoa, rantakukkaa, rantatädykettä ja ruokohelpeä. Myös korpikastikkaa, rantanurmikkaa ja koiranvehnää esiintyy. Metsänlaidan kalliopainanteisiin on syntynyt pieniä ketolaikkuja, joiden lajistoa luonnehtivat sikoangervo, ahdekaunokki ja hietakastikka. Etelämpänä joen länsiranta on varjoisaa lehtipuuvaltaista kuusettunutta käenkaali-oravanmarjatyyppin lehtoa. Aivan lounaisosassa on komeaa käenkaali-oravanmarjatyyppin kuusimetsää. Pitkin joen länsirantaa on kuivia töyräitä tiheän puuston lomassa. Näillä paikoilla on säilynyt ketolajistoa mm. sikoangervoa, ketopiippoa, hakarasaraa ja ahdekaunokkia (Lampolahti 1988).

Leena Lehtomaan vuosille 1999-2001-laatiman hoitosuunnitelman mukaan avoimia alueita ja niiden reunaosia on kunnostettu laiduntamalla, niittämällä ja raivaamalla. Kesällä 2001 lammaslaidunnus laajeni uuden museorakennuksen ja Aurajoen väliselle jokivarsiniitylle. Laidunnusta ja niittoa jatketaan entiseen malliin. Alueen luontopolun kunnostus on lähitulevaisuuden suunnitelmissa.

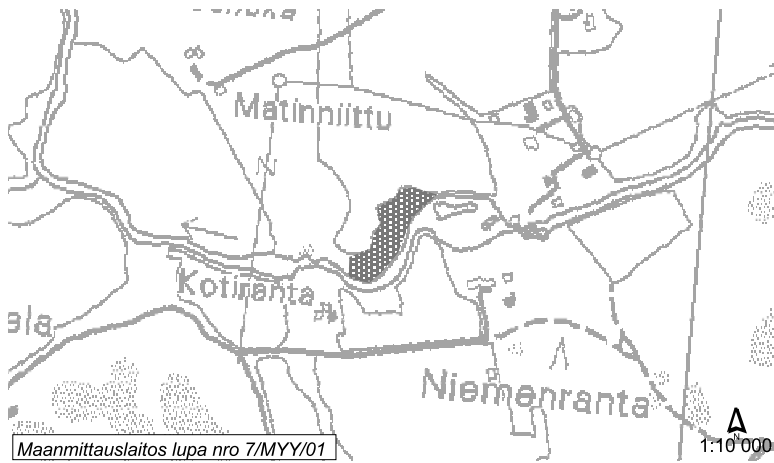
Hoidon tilanne: Aluetta hoidetaan nykyisin monen tahon voimin: Nautelankoskisäätiön ylläpitävä hoito, Härkätien ympäristöyhdistyksen talkoot, Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiirin perinnemaisemaprojekti sekä Museoviraston muinaisjäännösten hoitotyö takaavat alueen hoidon jatkumisen. Alueen peruskunnostuksessa on Härkätien ympäristöyhdistyksellä ollut merkittävä panos. Jatkossa hoitoa laajennetaan mahdollisuuksien mukaan. Kesällä 2001 perustettiin uusi laidunalue. Suurimman, Aurajoen itäpuolella olevan lammaslaitumen keskellä on kasvillisuuskoeruutuja, joita tarkastetaan aina muutaman vuoden välein. Näin voidaan seurata laidunnuksen vaikutuksia kasvillisuuteen.

Hoitotarve: Alueen niittoa ja laidunnusta on tarpeen jatkaa ja laajentaa. Alueella on syytä säilyttää runsaasti erilaisia luontotyyppisiä (Lehtomaa 2000).

9. PELTOLAN PURONVARSINIITYT

Peruskarttalehti:	1043 12
Pinta-ala:	0,5 ha
Maanomistaja:	yksityinen
Arvoluokka:	maisemallisesti arvokas
Perinnemaisematyyppi:	niitty

Alueen kuvaus: Arvoon vaikuttavia erityistekijöitä ovat maisemallisesti edustavan kokonaisuuden muodostuminen läheisen mylly- ja koskimiljöön kanssa, alueella kasvaa huomionarvoista sikoangervoa. Peltolan puronvarsiniitty sijaitsee Kärpjoen kylässä Savijoen rannalla Kotirannan kedon itäpuolella. Puronvarsiniitty on maisemallisesti edustavaa entistä laidunmaata, jossa laidunnuksesta on kuitenkin ehtinyt kulua jo useita vuosikymmeniä. Alueella ei ole tehty kasvillisuus-

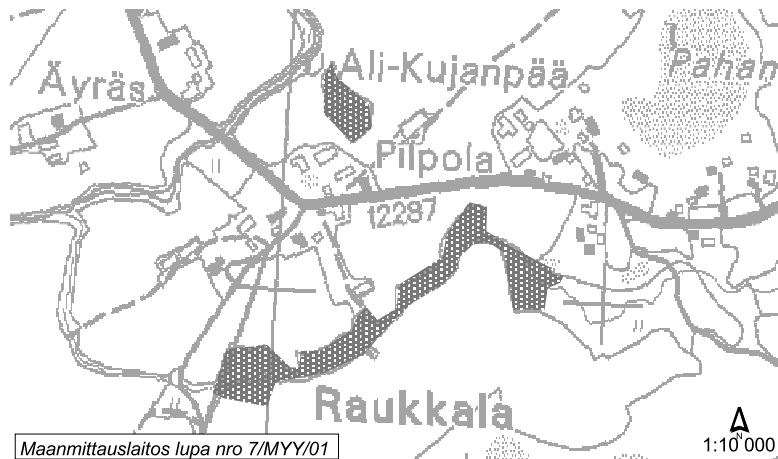
ventointia, mutta syksyllä 2000 tehdyn käynnin mukaan alueella kasvaa ainakin näyttäviä koivuja, katajia, ketoneilikkaa ja sikoangervoa. Niityn läheisyydessä sijaitsee kaunis koskimiljö ja kosken reunalla iäkäs kivimyly.

Hoidon tilanne: Alue on tällä hetkellä laiduntamatta. Kulkeminen niitylle tapahtuu hieman hankalasti metsäalueen kautta, mikä heikentää alueen käyttömahdollisuuksia esim. laiduntamista ajatellen.

Hoitotarve: Kevyt raivaus ja laidunnuksen aloittaminen tai niittäminen olisivat alueelle sopivia hoitomuotoja.

10. PILPOLAN NIITTY JA HAKA

Peruskarttalehti:	2022 01
Pinta-ala:	noin 2 ha
Maanomistaja:	yksityinen
Arvoluokka:	maisemallisesti arvokas
Perinnemaisematyyppi:	puronvarsiniitty, kallioketo, haka

Alueen kuvaus: Alueen arvoon vaikuttavia erityistekijöitä ovat laidunnetut niityt osana Raukkalan kylän laajaa laidunaluetta Savijoen sivu-uoman rinteillä. Pilpolan laidunniityt sijaitsevat Raukkalan kylässä Savijoen sivu-uoman rannoilla sekä vasikkahaka tilakeskuksen läheisyydessä. Tilan mailla on ollut laidunkarjaa kentties vuosisatojen ajan, ja edelleen tilan lypsykarja laiduntaa luonnonlaitumilla.

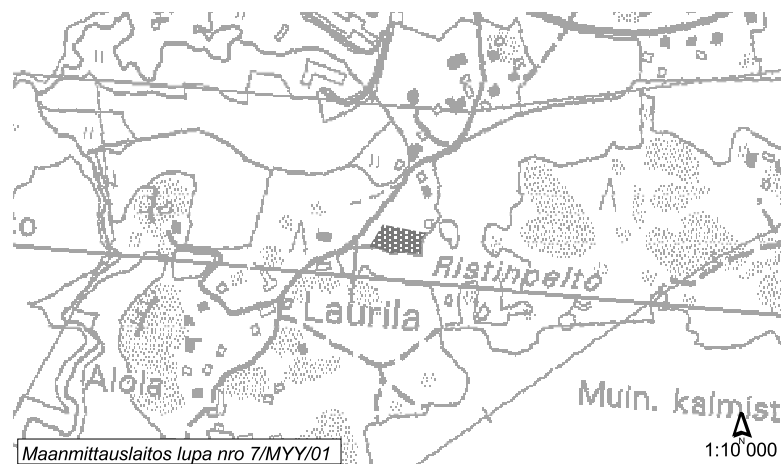
Puronvarsiniitty on avointa peltojen rajaamaa hieholaidunta. Tilakeskuksen itäpuolella sijaitseva, maisemassa komeasti erottuva kallio toimii kesäisin vasikkahakana. Alueella ei ole tehty kasvillisuusinventointia.

Hoidon tilanne: Alueella laiduntaa vuosittain nautakarjaa. Tila haki erityisympäristötukea ensimmäistä kertaa vuonna 2001. Laitumia ei lannoiteta.

Hoidon tarve: Nykyinen laidunnus on alueelle sopiva hoitomuoto.

11. RISTINPELLON NIITTY

Peruskarttalehti:	1044 10
Pinta-ala:	0,1 ha
Maanomistaja:	valtio
Arvoluokka:	paikallinen (P)
Perinnemaisematyypit:	niitty

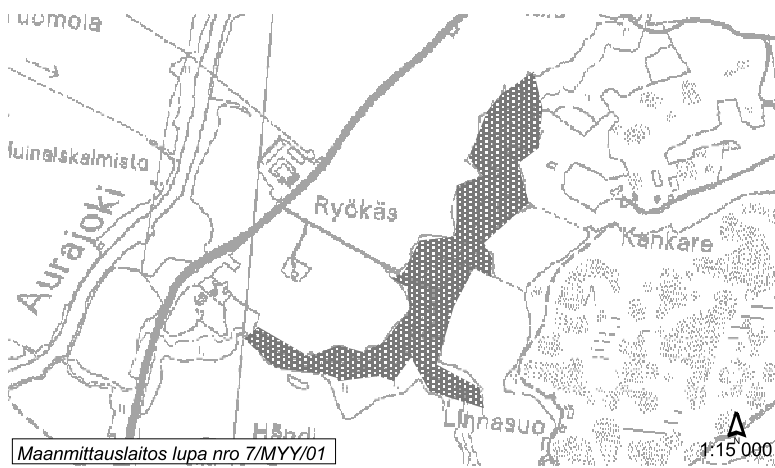
Alueen kuvaus: Ristinpellon ristiretkiäikainen kalmisto sijaitsee Vähäjoen itäpuolella Aurajokilaakson valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella. Rajaukseen kuuluva alue on avointa tasannetta Ristinpellon peltoaukean länsireunassa. Kasvillisuus on osin rehevöitynyttä tuoretta niittyä, jossa tavanomaisia pienruohoja kasvaa kuitenkin kohtalaisesti. Huomionarvoisista lajeista esiintyy vain mäkikauraa.

Hoidon tilanne: Alue niitetään Museoviraston toimesta kerran kesässä (vuosina 2001-2002 Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiirin perinnemaisemaprojekti hoitaa niiton). Niitty niitetään ennen jokavuotista ulkojumalanpalvelusta.

Hoitotarve: Niittyä on kunnostettu Museoviraston toimesta niittämällä vuodesta 1990 lähtien. Nykyinen hoito sopii kohteelle.

12. RYÖKKÄÄN NIITTY

Peruskarttalehti:	1044 10
Pinta-ala:	8,3 ha
Maanomistaja:	yksityinen
Arvoluokka:	ei arvollettu
Perinnemaisematyyppi:	puronvarsiniitty

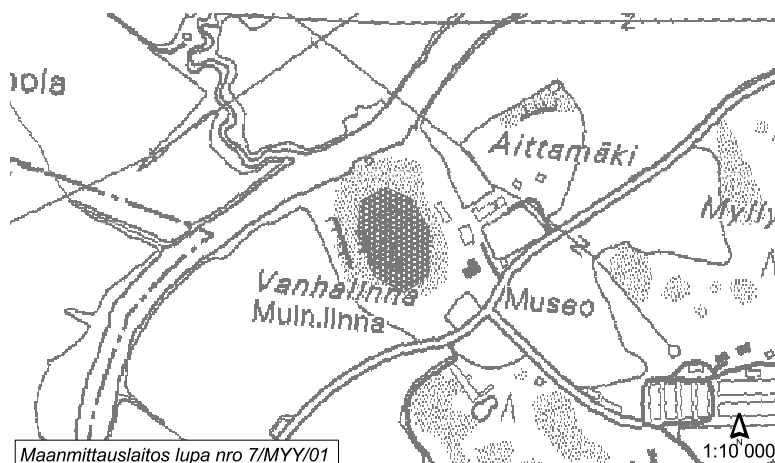
Alueen kuvaus: Ryökkään niittyä Rähälänojan rinteillä on laidunnettu tietävästi vuosisatojen ajan aina 1950-luvulle asti, jolloin karjanpito on tilalla lopetettu. Siitä lähtien niitty on ollut hoitamatta ja käyttämättä. Niitty on avointa heinävaltaista puronvarsiniittyä, jossa kasvaa muutamia maisemallisesti näyttäviä katajia. Osalle niitystä on tehty erityisympäristötukisopimus suojavyöhykkeen ylläpitämiseksi. Alueella ei ole tehty kasvillisuusinventointia.

Hoidon tilanne: Alue on pääosin hoitamatta. Suojavyöhykesopimukseen kuuluvia osia niitetään säännöllisesti. Osa alueesta niitettiin kesällä 2001.

Hoidon tarve: Vuosittainen niitto tai laidunnuksen uudelleen aloittaminen olisivat parhaita hoitomuotoja. Koko alueelle haettiin vuonna 2001 suojavyöhykesopimusta, jonka mukaan koko aluetta tullaan lähivuosina niittämään säännöllisesti.

13. VANHALINNAN KALLIOKETO

Peruskarttalehti:	1043 12
Pinta-ala:	1,2 ha
Maanomistaja:	Vanhalinnasäätiö
Arvoluokka:	maakunnallinen+ (M+)
Perinnemaisematyypit:	kallioketo, niitty

Alueen kuvaus: Arvoon vaikuttavia erityistekijöitä ovat useat huomionarvoiset kasvilajit, muinaismuistoalue ja maisemallinen arvo. Liedon Vanhalinnan laelta avautuu hieno näkymä Aurajokilaaksoon. Alue onkin valtakunnallisesti arvok-

kaan Aurajokilaakson ydinaluetta. Linnavuoren vieritse kulkee museotienä 3,4 km:n pituinen osuus Hämeen Härkätietä. Vanhalinnan kaivauksissa on löydetty merkkejä sekä pronssikaudelta että rautakaudelta. Museovirasto on vastannut alueen hoidosta yhdessä Vanhalinnan museon ja Liedon kunnan kanssa. Hoito alkoi vuonna 1988 lakialueen lehtipuiden raivauksella. Hoidettavaa aluetta on laajennettu vuosittain ja nykyisin hoito ulottuu myös linnavuoren rinteille. Ketoaluetta on niitetty vuosittain 1980-luvun lopulta lähtien.

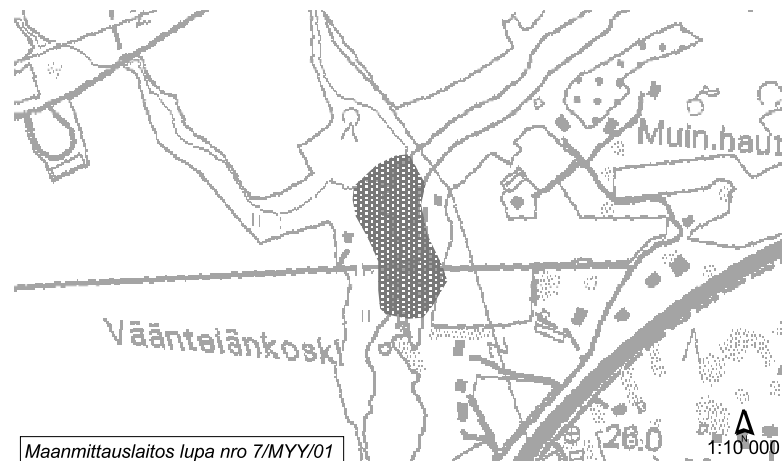
Karujen kallioketojen ja näiden väliin jäävien kuivien heinäniittyjen ja tuoreiden pienruohoniittyjen kasvillisuus on paikoitellen rehevöitynyttä, mutta lajistoltaan edustavaa. Huomionarvoisista lajeista kasvaa harmaapoimulehteä, sikoangervoa, mäkikauraa, mäkikattaraa, törrösaraa, mäki- ja hietalemmikkiä, jänönapilaa, mäkivirvilää ja papelorikkoa.

Hoidon tilanne: Museovirasto on kunnostanut aluetta ja hoitaa sitä vuosittain säännöllisesti mm. niittämällä ja tarpeen mukaan raivaamalla. Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiiri hoitaa aluetta yhteistyössä Museoviraston kanssa niittämällä ja vesakkoa raivaamalla vuosina 2001-2002 oman perinnemaisemaprojektinsa aikana. Vanhalinnan ja itäpuolella sijaitsevan Aittamäen välissä on suurehko lammaslaidun.

Hoitotarve: Nykyinen hoito sopii alueelle hyvin. Lampaiden laidunnus sopisi Linnavuorelle, mutta käytännön järjestelyt jyrkässä maastossa voivat tuottaa ongelmia. Laidunalueet Linnavuoren ja Aittamäen välissä sopivat hyvin Aurajoen ranta-maisemaan (Tiitinen 2001; suullinen tieto).

14. VÄÄNTELÄNKOSKI

Peruskarttalehti:	1044 10
Pinta-ala:	noin 1,4 ha
Maanomistaja:	yksityinen
Arvoluokka:	paikallinen (P)
Perinnemaisematyypit:	keto, jokivarsiniitty, haka

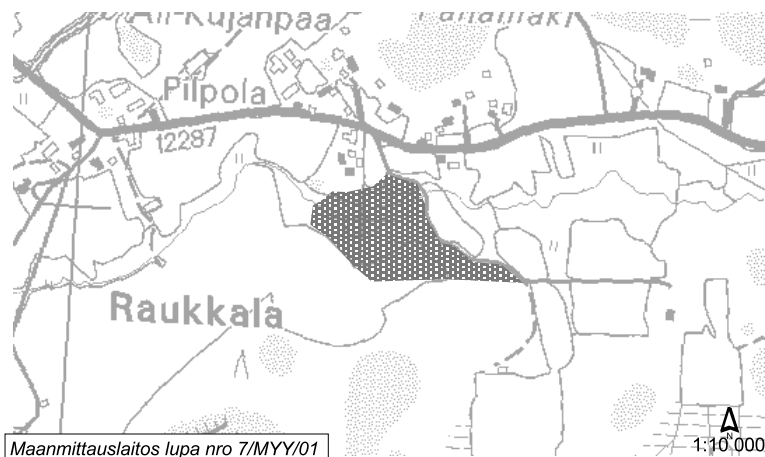
Alueen kuvaus: Vääntelänkosken monipuolinen ja maisemallisesti näyttävä Aurajoen koskialue sijaitsee Liedon keskusta-alueen lounaispuolella Hämeentien läheisyydessä. Vääntelänkosken maisemassa on avoimia ketoja ja jokivarsiniittyjä sekä hieskoivujen hallitsemaa hakamaista rinnettä, jossa laidunnus on tietävästi päättynyt viimeistään 1940-luvulla. Osa koskiympäristön rinteistä on ollut laidunta pitempäänkin, sillä paikka on ollut myllykäytössä.

Hoidon tilanne: Aluetta ei nykyisin hoideta eikä käytetä. Alueelle on 1990-luvun alussa istutettu runsaasti rauduskoivuja ja tervaleppiä iäkkäiden hieskoivujen katveeseen.

Hoitotarve: Niittäminen ja osittainen laiduntaminen sopivat alueen hoidoksi.

15. YLI-KUJANPÄÄN NIITTY

Peruskarttalehti:	2022 01
Pinta-ala:	1,8 ha
Maanomistaja:	yksityinen
Arvoluokka:	paikallinen (P)
Perinnemaisematyyppi:	niitty

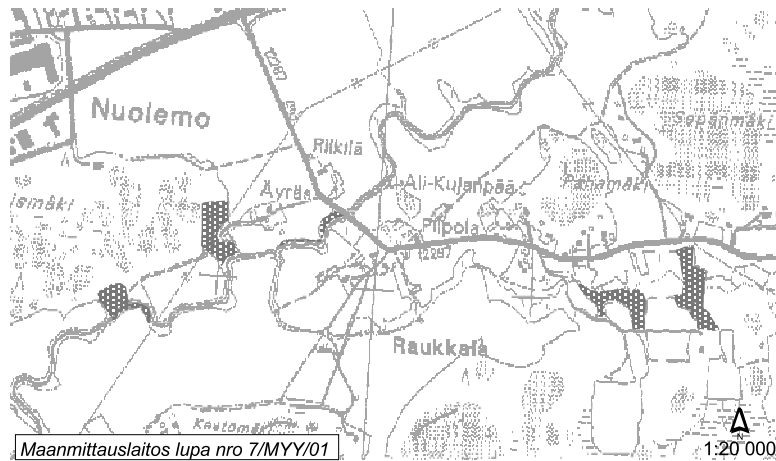
Alueen kuvaus: Kohde on osa Raukkalan kylän laajaa laidunalueita Savijoen sivu-uoman rinteillä. Hämeentien eteläpuolella Raukkalan kylässä on ojanvarsiniittyä, jolla muutamia vuosia sitten laidunsi lampaista. Viime vuosina niittyä on niitetty koneellisesti. Aikaisemmin lehmien ja hevosten laiduntamien rinteiden kasvillisuus on heinittynyt pienruohoniittyä ja tuoretta heinäniittyä. Valtalajeina ovat metsäapila ja nurmipuntarpää. Ojanvarressa kasvaa mm. rentukkaa ja viiltosaraa. Huomionarvoisista lajeista esiintyy harmaapöimulehteä, mäkikauraa ja kevätanhikkia.

Hoidon tilanne: Aluetta on viime vuosina niitetty, kesällä 2001 alueella laidunsi hevosia.

Hoitotarve: Tehokas laidunnus sopii hoidoksi ja estää niittyjen umpeenkasvun.

16. ÄYRÄÄN NIITYT JA HAKA

Peruskarttalehti:	2022 01
Pinta-ala:	noin 7,3 ha
Maanomistaja:	yksityinen
Arvoluokka:	ei arvollettu
Perinnemaisematyyppi:	puronvarsiniitty, haka

Alueen kuvaus: Äyrään laitumia sijaitsee useammassa kohteessa Raukkalan kylän alueella. Alueilla on laiduntanut karja yhtäjaksoisesti tiettävästi vuosisatojen ajan. Puronvarsiniitty, jolla laiduntaa hiehoja, sijaitsee Savijoen sivu-uoman rinteillä osana Raukkalan upeaa laidunkokonaisuutta. Hieholaitumia sijaitsee niin ikään Raukkalan kyläkeskuksen länsipuolella Äyrään tilan tuntumassa puoliavoimella hakamaalla. Laidunalueilla ei ole tehty kasvillisuusinventointia.

Hoidon tilanne: Äyrään laitumia ei ole 1990-luvun jälkipuoliskolla lannoitettu erityisympäristötuen perinnebiotooppisopimuksen ehtojen mukaisesti.

Hoitotarve: Nykyinen laidunnus on alueille ehdottomasti sopivin hoitomuoto.

Perinnebiotooppien maankäytön historia kyselytutkimuksen perusteella

Maanomistajilta ja maanvuokraajilta kysyttiin tietoja alueiden maankäytön historiasta: milloin laidunnus on alueella päätynyt, kauanko sitä on yhtäjaksoisesti kestänyt ja onko aluetta koskaan niitetty.

Vastaajien mukaan 11:ä perinnebiotooppia ei ole todennäköisesti koskaan niitetty. Seitsemän perinnebiotooppia on joko nykyisin tai on ollut vuosikymmeniä sitten niittokohteena. Kaikkia 18:aa kyselyssä mukana ollutta perinnebiotooppia on todennäköisesti jossakin vaiheessa laidunnettu; osaa laidunnetaan edelleen, osassa laidunnus on päätynyt jo yli 60 vuotta sitten.

Kotieläinten määrän raju lasku 1900-luvun aikana on paikoin jättänyt laidunmaat joutomaiksi. Maiseman muutoksen ovat havainneet useat vastaajat: maiseman muuttuminen epäsiistimmäksi, pensaikkoiseksi ja vaikeakulkuiseksi tapahtuu varsin nopeasti. Yhtenä parhaimpina puolina luonnonniittyjen laiduntamisesta pidettiin sitä, että maisema pysyy siistinä ja avoimena.

Maanomistajien suhtautuminen perinnemaisemien hoitoon

Tilakohtaisesti täytetyssä kyselylomakkeessa tiedusteltiin maanomistajien mahdollisuuksia osallistua omistamiensa tai vuokraamiensa arvokkaiden perinnemaisemien hoitoon. Kyselyn perusteella varsin moni suhtautuu perinnebiotooppien hoitoon positiivisesti, mutta oman ajan puutteen vuoksi esimerkiksi laidunnuksen uudelleen aloittaminen tuntuu usein liian työläältä vaihtoehdolta. Erityisympäristötukea sai Liedon suunnittelualueella neljä maanomistajaa tai maan vuokraajaa. Jonkin asteista kiinnostusta erityisympäristötukiin ja hoidon aloittamiseen oli lisäksi kolmella maanomistajalla.

Selvitystä tehdessä kävi ilmi, että maanomistajat kaipaisivat mahdollisimman tarkkaa tietoa eri hoitomuodoista. Esimerkiksi tiedot saatavilla olevista laiduneläimistä (vuokrattavat, ostettavat), hoitosuunnitelmat ja apu työvoima tuntuivat monista tärkeiltä ja motivoivilta avuilta, jotta perinnebiotooppien hoito voitaisiin uudelleen käynnistää. Liitteessä 1 on kuvattu maanomistajien halukkuutta vuokrata alue toiselle laidunkäyttöön tai antaa niittoprojektin hoidettavaksi.

Yleisiä neuvoja ja sääntöjä perinnebiotooppien hoitoon

NIITTÄMINEN

Entisaikaan niitettiin kaikki saatavilla oleva heinä karjan talviravinnoksi. Monilla laidunniityilläkin heinä niitettiin keskikesällä, ja eläimet päästettiin vasta sen jälkeen laitumelle. Ennen keinolannoitteiden aikaa eli aina 1800-luvun loppupuolelle saakka on kotieläimiä pidetty taloissa lähinnä lannan tuottamisen ja vetovoiman vuoksi, ei niinkään lihan, maidon ja nahan vuoksi. Pelloille ei juuri muuta lannoitetta ollut saatavilla, joten lannan saannin turvaamiseksi heinät niitettiin niin suurilta takamaaniityiltä kuin pientareilta ja peltojen reunoiltakin. Kun heinä joka vuosi kerättiin pois, muuttui maaperän ravinnetalous varsin köyhäksi. Nykyisin vallalla olevat koiranputki, nurmipuntarpää, pelto-ohdake, nokkonen ja maitohorsma eivät pärjänneet köyhässä maassa, vaan pienemmät ja vähempään ravintoon tyytyvät kasvit olivat yleisiä. Nykypäivänä saamme huomata, että jopa niinkin tavalliset kasvit kuin ketoneilikka ja kissankello alkavat hävitä pientareilta. Niittämällä ja keräämällä niittojäte pois, voidaan edelleen nykyisin hoitaa luonnonniittyjä. Nykyisin tavoitteena on laajentaa kasvilajistoa ja samalla tarjota monenlaisia ravintokasveja niin perhosille kuin muillekin selkärangattomille. Entisaikojen niitylajiston palautuminen umpeenkasvavalle niitylle vie aikaa, mutta säännöllisellä niitolla päästään tuloksiin. Mikäli niitty on erittäin rehevä ja vähälajinen, on tarpeen aluksi niittää osa alueesta kahdesti kesässä. Niitossa tulisi huomioida hyönteislajiston ravinnonsaanti jättämällä osa alueesta niittämättä ja/tai niittämällä se myöhemmin kasvukauden aikana.

Niittojäte eli niitetty heinä voidaan kuivata seipäillä, paalata tai muilla tavoin kerätä talteen kotieläinten talviravinnoksi. Mikäli heinää ei säilötä, kannattaa se kuitenkin kuivata, mikäli se hävitetään polttamalla. Kompostointiin ja kasvimaan parannukseen niittojäte sopii erinomaisesti.

Niitto sujuu parhaiten vanhalla kunnon viikatteella, kunhan työn taitaa. Niittämistä voi saada esim. luonnonsuojeluyhdistysten talkoissa, jos taito on ruostunut tai jos ei ennen ole viikatteeseen tarttunutkaan. Leikkaavateräiset niittokoneet ja raivaussahat sopivat myös niittoon, mutta siimaleikkuria ei luonnonniittyjen niittämiseen suositella. Siima rikkoo ja silppuaa ruohon, jolloin sitä on vaikea kerätä pois.

Parasta niittoaikaa on heinäkuun loppu. Heinävaltaisilla niityillä niitto voidaan tehdä jo aikaisemmin, ja tarpeen mukaan uudelleen esim. elokuun lopulla. Sellaisilla niityillä, joilla on runsaasti kukkivaa lajistoa, kannattaa niitto jättää elokuulle. Silloin kukat ovat ehtineet levittää siemenensä niitylle. Paikoitellen kannattaa jättää kukkivia laikkuja niitylle, näin saadaan tarjottua ravintokasveja mm. perhosille.

Kun niittäminen aloitetaan vuosien tauon jälkeen, saattaa vanha heinä kiusata niittäjää. Aikaisin keväällä, pääsiäisen tienoilla tehtävä niityn kulotus helpottaa kesäistä niittoa. Kulotusta ei sovi tehdä rakennusten läheisyydessä, ja palolaitokselle on asiasta aina etukäteen ilmoitettava. Niinikään tuulinen sää ja kokemattomuus voivat tehdä miellyttävästä elämyksestä turhankin jännittävää.

L Aidunnus

Niittämisen ohella vanha keino luonnonniittyjen hoitamiseen - ja se kaikkein luonnollisin keino - on karjan laiduntaminen. Lypsykarjan siirtäminen navetasta kauaskin pois on vaikeaa toteuttaa, mutta nuorta karjaa, hevosia, lampaita ja vuohia voidaan laiduntaa puronvarsiniityillä ja metsänreunavyöhykkeiden hakamailla ja niityillä. Karja syö ravintoa valikoiden: ikävääntuntuiset ja myrkylliset kasvit kuten nokkonen, ruusu ja niittyleinikki jäävät syömättä. Laiduneläimet pitävät laidunmaan hyvin paljaana. Monilla pitkään laidunnuksessa olleilla alueilla voi keväisin nähdä upean kukkalaiton: valkovuokko, keltavuokko, mukulaleinikki ja pystykiurunkannus pärjäävät avoimilla niityillä, jolla ei paksu edellisvuotinen heinä ole haittana.

Suuria jokinoikoissa olevia laidunalueita tapaa Someron Häntälässä ja Paimion Askalassa - ja hieman pienemmässä koossa mm. Liedon Raukkalan kylässä. Näillä paikoilla luonnon monimuotoisuus on ympäristöään korkeampi. Monet kasvilajit ja selkärangattomat eliöt ovat riippuvaisia laidunympäristöstä. Suomen uhanalaisista eliölajeista peräti 28 % on riippuvaisia perinnebiotoopeista. Luku tuntuu suurelta ottaen huomioon, että itse perinnebiotooppien pinta-ala Suomen pinta-alasta on vain promillen luokkaa.

Laidunalueet elävöittävät maisemaa ja tuovat lisäarvoa. Kuinka tarkkaan matkailija muistaakaan ne paikat, joissa näkee auton ikkunasta laitumella lehmiä, lampaita tai hevosia. Tällaisista paikoista syntyy positiivinen mielikuva ohikulkijoille.

Raivaus

Kun luonnonniittyä aletaan vuosikymmenten tauon jälkeen hoitaa, on alussa todennäköisimmin tehtävä alkuraivaustöitä. Pensaista etenkin tuomi, lepät, pihlaja, terttuselja ja pajut levittäytyvät entisille avoimille niityille varsin nopeasti. Raivaustyötä voi tehdä niin kesällä kuin talvellakin, mutta etenkin talviaikaisessa raivauksessa uusintaraivaus on tarpeen melko piankin. Alkukesällä raivausta tulisi välttää lintujen pesinnän vuoksi.

Raivatessakaan ei kannata hävittää kaikkia pensaita niityltä. Kauniit yksilöt voi jättää mm. lintujen suojapuiksi ja pihlajanmarjoista linnut saavat ravintoa syksyllä. Raivatessa kannattaa käyttää omaa silmää ja järkeä: tavoitteena on monimuotoisen elinympäristön rakentaminen, jossa on myös pesäpaikkoja pensaikkolinuille.

Raivaustyötä on syytä tehdä varovasti edeten. Nopealla kertaraivauksella maaperään vapautuu paljon ravinteita lahoavista kannoista ja uudelleen vesakoituminen uhkaa raivauskohdetta. Siksi raivaustyö kannattaakin jakaa useammalle vuodelle. Juurineen kitkeminen on varmin tapa hävittää vadelmaa. Huonokuntoiset katajat ja mäntyjen ja kuusien alut poistetaan - kuitenkin harkinnan mukaan ja niittytyypistä riippuen. Raivaustarve riippuu pitkälti kustakin kohteesta ja yksilöllinen hoitosuunnitelma helpottaa työn etenemistä. Hoitosuunnitelmien tekemiseen kannattaa pyytää asiantuntijan apua.

Muu luonnon monimuotoisuuden hoitaminen ja edistäminen

Luonnon monimuotoisuutta voi hoitaa ja edistää muillakin keinoilla. Linnunpönttöjen ripustaminen, piennarten niittäminen, kiviröykkiöiden säilyttäminen ja metsän reunavyöhykkeen kevyt raivaus tuovat maatalousympäristön eliölajeille lisää elinympäristöjä. Metsäsaarekkeiden ja maisemapuiden jättäminen peltojen keskelle, avo-ojat ja eläinten talviruokintapaikat ovat luonnon monimuotoisuutta edistäviä asioita, joita maanviljelijä tai maanomistaja voi tehdä ja suosia omien mahdollisuuksiensa mukaan. Monimuotoinen maatalousympäristö on paljon kestävämpi kokonaisuus kuin yksipuolinen tehomaa- ja maatalousympäristö, jossa tasaiset ja laajat pellot sekä talousmetsät vaihtelevat.

Hoitovaihtoehdot

Perinnebiotooppeja hoitaa Liedossa moni taho, ja eri hoitovaihtoehtoja on tarjolla runsaasti:

1. Maanomistajat itse (esim. erityisympäristötuen avulla)
2. Eläintenkasvattajat lähialueilla (sellaiset tilat, joilla on kotieläimiä, mutta ei riittävästi omia laitumia)
3. Maan vuokraus (esim. naapureille tai muille kiinnostuneille, jotka haluaisivat aloittaa perinnebiotoopin hoidon esim. laiduntamalla omia eläimiään)
4. Museovirasto (Muinaisjäännösten hoitoyksikkö)
5. Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiiri ry. (Perinnemaisemaprojekti)
6. Härkätien ympäristöyhdistys (talkoot etenkin Nautelankoskella)
7. Koulujen kumminiityt
8. Yritysten ulkoilupäivät (yritysten kumminiityt)
9. Kyläyhdistysten tai muiden yhdistysten talkootoiminta
10. EU:n rahoittamat hankkeet

1. Maanomistajat itse

Maanomistajalla on lupa päättää, mitä alueilla tehdään. Maanomistaja voi itse hoitaa perinnebiotooppeja, tai hän voi vuokrata ne luonnonniittyjä tarvitsevalla henkilölle, esim. lähialueiden karjatilalliselle. Maanomistajalla on mahdollisuus hakea hoitoon erityisympäristötukea, jonka kattoraja kaudella 2000-2005 on 2500 mk / hehtaari. Tukimarkkoja voi saada niittotyötä, raivausta ja laidunnusta varten. Erityisympäristötuesta päättää TE-keskuksen maaseutuosasto, josta voi myös kysellä lisätietoja. Lisätietoja erityisympäristötuista saa myös kunnan maaseutusihteeriltä ja Lounais-Suomen ympäristökeskuksesta. Erityisympäristötukea voivat kuitenkin saada vain maata viljelevät maanomistajat. Pienialaisten perinnebiotooppien, kuten ketojen ja kukkivien tienpientareiden niittäminen käy kesäisestä hyötyliikunnasta ja muutamalla heinäseipäällä saa maisemaa piristettyä varsin helposti. Pienialaisten perinnebiotooppien hoidon toivoisikin yleistyvän ihan maiseman siistimisen merkeissä - ilman varsinaisia palkkioita. Pusikon raivaus, vanhojen maassa makaavien piikkilanka-aitojen poistaminen ja niittäminen ovatkin pihapiirin tuntumassa puutarhatöihin verrattavaa ympäristön hoitoa.

2. Eläintenkasvattajat lähialueilla

Vaikka kotieläinten pitäminen onkin vähentynyt lounaisessa Suomessa merkittävästi viime vuosikymmeninä, löytyy karjaa vielä paikoitellen monilta tiloilta. Tuotantoeläinten lisäksi laitumille sopivia eläimiä ovat harrastuskäyttöön hankitut hevoset ja muut mahdolliset kotieläimet. Suuriakin karjatiloja löytyy Liedosta ja lähikunnista. Näillä tiloilla, mm. hevostalleilla, saattaa olla suurikin kysyntä luonnonlaitumista. Omia luonnonlaitumia, joille ei itselle ole käyttöä, kannattaa tarjota karjatilallisille vuokrattavaksi. Vuokrahinnat, aidanrakennuskustannukset ja muut yksityiskohdat sovitaan tapauskohtaisesti, mutta yleisenä käytäntönä on, että omia maitaan karjatilalle tarjoava maanomistaja voi periä vuokran, ja karjati-

lallinen hoitaa käytännönjärjestelyt. Laiduneläimet piristävät maisemaa, ovat etenkin lasten kiinnostuksen kohteena ja toimivat myös maisemaa siistivinä "ruohonleikkureina".

3. Maanvuokraus esim. naapureille

Vaikka maanomistaja ei itse olisikaan kiinnostunut perinnebiotooppien hoidosta, tai on estynyt muista syistä, voi hän vuokrata nämä "joutomaansa" esim. naapurille. Maaton naapuri ehkä mielellään hoitaisi kesäisin muutamaa vuokralammasta naapurin vuokramaalla. Niityn niittäminen esim. kaneille tai muille lemmikkieläimille tai riistalle ovat yksi vaihtoehto luonnonniittyjen hyötykäyttöön. Myös maanalan vuokrannut naapuri voi hakea alueen hoitoon erityisympäristötukea (jos on viljelijä).

4. Museovirasto

Museoviraston muinaisjäännösten hoitoyksikkö on 1990-luvun alusta lähtien hoitanut useita kymmeniä muinaisjäännöksiä eri puolilla Suomea. Muinaisjäännöksistä osa sijaitsee perinnebiotooppien yhteydessä ja täten Museovirasto tekeekin tärkeää ja jatkuvaa hoitotyötä monilla arvokkailla niityillä ja kedoilla. Museoviraston hoitotyö on maksutonta muinaisjäännöksen maanomistajalle. Varsinaisen muinaisjäännöksen (esim. hautaröykkiö) lisäksi hoidetaan lähimaisemaa. Hoitotöihin kuuluvat niittäminen, raivaaminen ja aitojen rakentaminen mm. lammaslaitumia varten.

5. Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiiri ry.

Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiiri ry. käynnisti keväällä 2000 perinnemaisemien hoitoprojektin, jossa työllistettyjen voimin hoidetaan n. 50:ä perinnebiotooppia eri puolilla Varsinais-Suomea. Hoitokohteet on pääasiassa valittu Lehtomaan (2000) raportin "Varsinais-Suomen perinnemaisemat" pohjalta. Hoitokohteita sijaitsee yksityisten, kuntien, yritysten, säätiöiden ja valtion mailla. Liedossa hoitokohteita on syksyllä 2001 viisi. Projekti jatkuu kevääseen 2003 ja jatkohanketta suunnitellaan.

6. Härkätien ympäristöyhdistys ry.

Paikallinen luonnonsuojeluyhdistys on usean vuoden ajan hoitanut perinnemaisemia Nautelankosken luonnonsuojelualueella. Lammaslaidunten raivaus ja vuosittaiset niittotalkoot ovat avanneet Nautelankosken maisemia. Raivaus- ja niittotöillä ketokasvien esiintymistä turvataan vapaaehtoisvoimin. Jokavuotisiin niittotalkoisiin heinäkuun puolivälin paikkeilla ovat kaikki tervetulleita.

7. Koulujen kumminiityt

Yksi vielä varsin vähän käytetty hoitokeino on koulujen kumminiitytoiminta. Koulut voivat esim. paikallisen ympäristöyhdistyksen tai muun tahon tuella hoitaa jotakin koulun lähellä sijaitsevaa niittyä. Niittopäiviä voi vielä hyvin pitää elokuussa, ja keväinen kulutus voi olla hyvinkin jännittävää oppilaiden mielestä. Varovaisuus on kuitenkin paikallaan - mitä pienemmistä koululaisista on kysymys. Samalla kun oppilaat hoitavat niittyä, saavat he itse samalla läheisen kosketuksen lähiluontoon. Niittyjen hoidosta on sovittava maanomistajan kanssa. Tässä olisikin juuri maanomistajille yksi mahdollisuus omien perinnebiotooppiensa hoitamiseksi.

8. Yritysten ulkoilupäivät

Vastaavasti kuten koulujen kumminiittytoiminnalla myös yritykset voivat ottaa itselleen kumminiittyjä. Yritysten keväiset ulkoilupäivät sopivat hyvin niittyjen kevätsiivoukseen ja kulotukseen. Lomien jälkeen esim. elokuussa voidaan pitää niittopäivä. Hyvät eväät ja kauniit maisemat ovat varsin helppo tapa järjestää arkirutiinista poikkeavaa ohjelmaa työntekijöille.

9. Kyläyhdistysten ja muiden yhdistysten talkootoiminta

Vaikka talkoot alkavatkin olla katoavaa kansanperinnettä, on vielä ahkeria ja yritteliäitä kyläyhdistyksiä olemassa. Lähipiirin ketojen tai niittyjen - tai vaikkapa kylän tienpientareiden niittäminen talkoilla on kyläyhdistyksien toimintaan sopivaa kesäistä puuhaa.

10. EU:n rahoittamat projektit

Maaseudun kehittämistä, työllistämistä ja ympäristönhoitoa varten on saatavilla useampia rahoitusmuotoja myös yksityisille ihmisille ja yhteisöille, jotka haluavat hankkeen muodossa hoitaa esim. kotiseudun perinnemaisemia. Avustusta voi hakea esim. kyläyhdistyksen talkoisiin suurten kohteiden kunnostuksessa. EU:n osittain rahoittamista hankkeista parhaiten maaseudulle sopivat ALMA-hankkeet (alueellinen maaseudun kehittämisohjelma) sekä työllistämistä korostava Tavoite 3-ohjelma. Näistä rahoitusmahdollisuuksista voi kysyä lisätietoja TE-keskuksen Maaseutuosaston Maaseudun kehittämisyksiköstä. Myös TE-keskuksen internet-sivuilta (www.te-keskus.fi/varsinais-suomi) löytyy asiasta tietoa.

Lopuksi

Liedon kunnan alueella on edelleen runsaasti maatalousmaisemaa, jossa arvokasta vaihtelua tuovat purojen ja jokien mutkittelevat uomat, niitty- ja metsäsaarekkeet, kallioiset mäet ja vanha asutusrakenne. Vaihteleva maatalousmaisema on elinympäristönä virikkeellinen ja mielialaa nostattava. Arvokkaihin perinnetähtäisiin voi siten liittyä varsinaisten luonnonarvojen lisäksi myös mainittavia virkistyskäyttöön liittyviä arvoja. Liedon maisemallisesti houkuttelevimpia perinnetähtäisiä alueita ovat Aurajoen koskipaikat ja katajaiset jokivarsiniityt, muinaisjäännösalueet ja Raukkalan kylän laidunnetut puronvarsiniityt. Näitä kohteita tulisi erityisesti vaalia myös tulevaisuudessa. Aurajoen ja Savijoen rantaniityt ovat tällä hetkellä pääosin hyödyntämättömiä voimavaraa, jonka käytön tehostamisesta olisi hyötyä kunnankin imagolle. Kaikentyyppinen neuvonta, kannustus ja opastus lisäävät alueiden arvoa ja arvostusta - mikä on tärkeää, jotta monimuotoinen maatalousmaisema säilyisi arvokkaana myös tulevaisuuteen.

Yhteystietoja:

Aurajokisäätiö 02- 262 3442

Farma-maaseutukeskus, 273 1500 (maisemanhoidon neuvontaa)

Härkätien ympäristöyhdistys, pj. Tuomo Peltola 040 769 7258

Liedon kunta 02-487 3000 (maaseutusihiteeri ja ALMA-rahoitusneuvonta)

Lounais-Suomen ympäristökeskus 02- 525 3500 (lausunnot, asiantuntija-apu)

Museovirasto Turku 02- 262 0259 (muinaisjäännösten hoito)

TE-keskus, maaseutuosasto ja EU-neuvonta 02- 210 0400 (keskus)

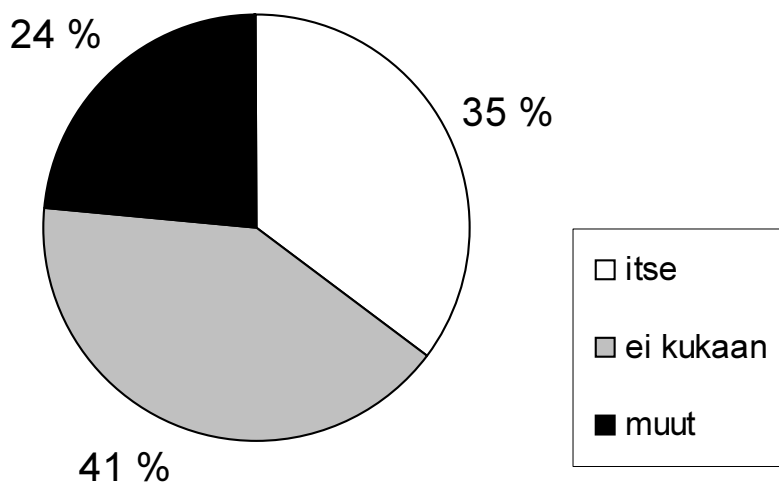
Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiiri ry. 02- 235 5255

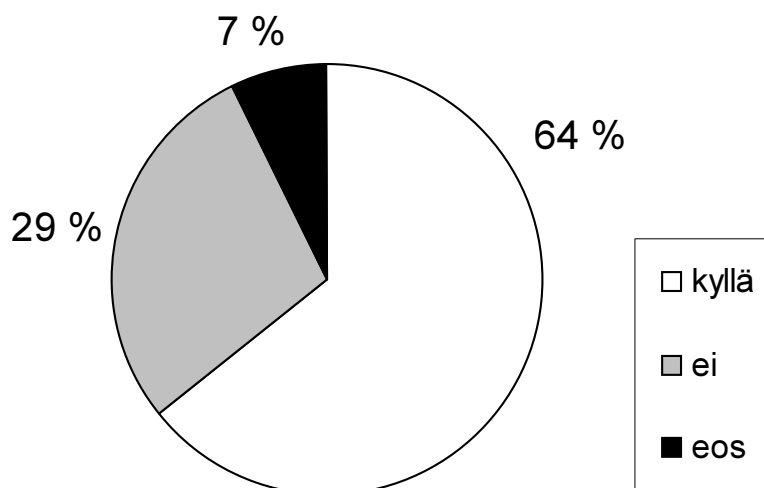
Kirjallisuus

- Alanen T. & Kepsu S. (toim.) 1989: Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805. Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Ekstam U., Aronsson & Forshed N.:1988 Ängar. Naturvårdsverket.
- Haeggström C-A., Heikkilä T., Peiponen J. & Vuokko S. 1997: Toukohärkä ja kultasiipi - niityt ja niiden hoito. Otava.
- Heikkilä T., Borg O. & Tarvainen A. 1996: Ketojen ja niittyjen hoito-opas. Suomen luonnonsuojeluliitto.
- Heikkilä M. 2001: Maatalouden ympäristötuki ja luonnon monimuotoisuus. BirdLife Suomi. Julk. no 2.
- Hämet-Ahti L., Suominen J., Ulvinen T., Uotila P. & Vuokko S. 1984: Retkeilykasvio. Suomen Luonnonsuojelun Tuki Oy.
- Härjämäki K., Ikonen I. & Lammi A. 2001: Laitilan Untamala-Kodjalan maisemanhoidon yleissuunnitelma. Lounais-Suomen ympäristökeskuksen moniste 8/2001.
- Ikonen I., Laakso M. & Lammi A. 2000: Paimionjokilaakson ja Vähäjoen maisemanhoidon yleissuunnitelma. Lounais-Suomen ympäristökeskus, alueelliset ympäristöjulkaisut 163.
- Ikonen I., Kauppi J., Lammi A., Lehtomaa L. & Seppälä H. 2001: Rekijokilaakson luonnonhoidon suunnitelmat. Lounais-Suomen ympäristökeskus, alueelliset ympäristöjulkaisut 231.
- Johansson O. & Hedin P. 1991: Restaurering av ängs- och hagmarker. Naturvårdsverket.
- Kauko-Vainio S. (toim.) 2001: Nautelankosken museo. Lieto.
- Komulainen M., Matikainen J. & Leppänen J. 2000: Aurajokilaakson luonto. Aurajokisäätiö 2000.
- Lappalainen M. (toim.) 2000: Aurajoki - ajan virta.
- Lehtomaa L. 2000: Varsinais-Suomen perinnemaisemat. Lounais-Suomen ympäristökeskus, alueelliset ympäristöjulkaisut 160.
- Lehtomaa L. & Lammi A. 2001: Paimion Askalan perinnemaisemien hoito- ja käyttösuunnitelma. Lounais-Suomen ympäristökeskuksen monistesarja 7/2001.
- Lindgren L. 2001: Saariston laitumet. Metsähallitus.
- Mansikkaniemi H., Luoto J. & Hiltunen E. 1988: Liedon historia 1.
- Nissinaho A. (toim.) 1995: Ihmisen maisema. Kirjoituksia yhteisön ja ympäristön muutoksesta Lounais-Suomen rannikolla. Turku.
- Pitkänen M. & Tiainen J. 2000: Maatalous ja luonnon monimuotoisuus. BirdLife Suomi. Julk. no 1.
- Pätkäs O. (toim.) 1993: Keto-opas. Suomen luonnonsuojeluliitto.
- Soininen A. 1974: Vanha maataloutemme
- Suistoranta K. 1988: Liedon historia 2.
- Tiitinen T. (toim.) 1999: Hiidenkiuas ja tulikukka - opas arkeologisen kulttuuriperinnön hoitoon. Museovirasto.
- Tuomi L. (1990): Liedon Vintalan Merolan kasvistoinventointiraportti. Museovirasto.
- Ympäristöministeriö 1993: Maisemanhoito. Maisema-alue työryhmän mietintö I. Mietintö 66/1992.
- Ympäristöministeriö 1993: Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-alue työryhmän mietintö II. Mietintö 66/1992.
- Ympäristöministeriö 2000: Perinnebiotooppien hoito Suomessa. Perinnemaisemien hoitotyöryhmän mietintö. Suomen ympäristö - luonto ja luonnonvarat 443.

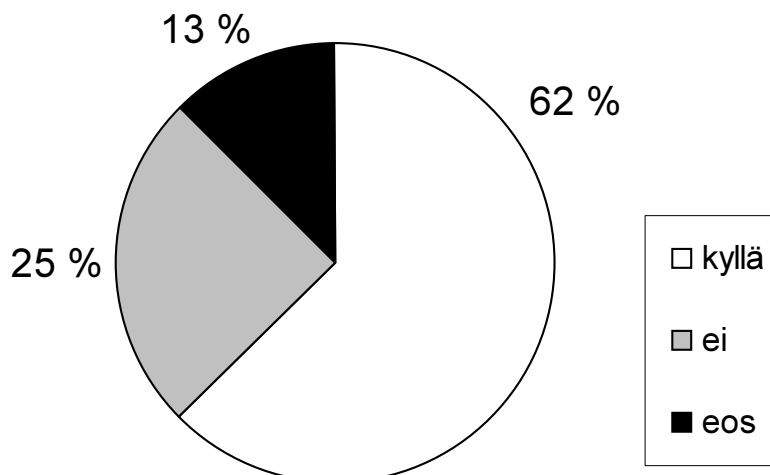
Kuka hoitaa aluetta

Halukkuus vuokrata alue toiselle laidunkäyttöön

Halukkuus antaa alue niittoprojektin hoidettavaksi

Irma Kemppainen:

***Aurajokilaakson neuvontatyö
keväällä 2001***

Perinnebiotooppeja, luonnon monimuotoisuutta ja suojavyöhykkeitä Aurajoen rannalle

Aloitustyöt eli tiedottaminen suunnittelijan palveluista

- Neuvontapainotteinen
- Kirje maaseudun toimijoille ja maaseutuasiamiehille, maaseudun yhdistyksille (mtk, maamiessurat, pienviljelijäyhdistykset, kylätoimikunnat jne.)
- Tiedote paikallislehteen (Aura, Pöytyä, Oripää)
- Tiedote maaseutusiheteereille viljelijäpostin liitteeksi
- Palaverit maaseutusiheteereiden kanssa, maanomistajien yhteystietojen etsintää

Koulutettavana

- 19.3. Palaveri ja koulutusta neuvontatyötä tekeville, LoSYK

Neuvontatilaisuuksia, joissa itse neuvojana

- 2.4. Auran maatalouslautakunnan koulutusristeilyllä, viljelijä-kuulijoita noin 70
- 3.4. Liedon kunnantalolla, osallistujia noin 150 (virkamiehet, tukineuvojat jne.)
- 7.4. Pöytyän OP:n kerhuhuone, 12 osallistujaa
- 19.4. Oripään kunnantoinisto, infotilaisuus jokivarren maanomistajille, neljä osallistujaa
- 21.4. Haverin kylätoimikunnan (Pöytyä) kutsuma tilaisuus, 8 osallistujaa

Neuvonta- ja opastuskäynnit

Työn piti alkuperäisen suunnitelman mukaan olla pääasiassa neuvontatilaisuuksien järjestämistä koska aikaa oli ensin sovittu vain 1 kk. Lisäkuukausi mahdollisti tilakohtaisen neuvonnan toteuttamisen. LoSYK:in Aurajoen suojavyöhykeyleissuunnitelmaa ja Aurajokisäätiön teettämää "Aurajokilaakson luonto"-opasta tutkien haettiin lisää keskeisiä kohteita neuvottaviksi ja opastettavaksi maatalouden erityisympäristöistä. Tavoitteena oli saada useampi hakija/alue jotta syntyisi isompia yhtenäisiä alueita. Julkisesti ilmoitetut ja järjestetyt neuvontatilaisuudet tuottivat runsaasti tilakohtaisia "katselmus"- ja neuvontakäyntipyyntöjä, käyntejä kertyi eri tiloille 63 kpl. Joillakin tiloilla tarvittiin useampia käyntejä sillä alueen rajaaminen ei aina ollut yksiselitteistä.

Suunnitelman laadinta-apua

Useimmat neuvontakäyntiä pyytäneet toivoivat apua myös itse hakemuksen ja suunnitelman laadintaan. Kuukauden aikalisä työssä mahdollistikin "istunnot maanomistajien kanssa tavoitteena toimiva ja toteuttamiskelpoinen suunnitelma tukihakemukseen. Joillakin tiloilla oli sekä useita luonnon monimuotoisuus/perinnebiotooppi- että suojavyöhykekohteita. Erytistukihakemuksia suunniteltiin tehtiin 40 kpl, lisäksi kymmenkunta neuvonnan kohteena ollut maanomistajaa tehnee hakemuksensa itsenäisesti. Näiden Oripään, Pöytyän, Auran ja Liedon alueilla olleiden kohteiden lisäksi havahtui myös Turun kaupunki hakemaan apua suojavyöhykkeiden, lumo- ja pb-suunnitelmien tekoon Aurajoen rannoille Hämeentien varrella ja Koroisten maisemissa sekä Vähäjoen varrelle kuin myös Ruissaloon ja Hirvensaloon.

Leena Lehtomaa:

**Kosken TI koskialueen
luontoseelvitys**

Yleistä

Koski T1 on aloittanut kirkonkylän tuntumassa sijaitsevan koskimiljöön kehittämisen, jonka tavoitteena on historiallisen koskimiljöön säilyminen. Alueesta tullaan luomaan toimiva luonnonmukainen viheralue, jonka paikallishistoria tuodaan näkyvästi esille. Koskimiljöö sijaitsee Paimionjoen varrella paikoin jyrkkien rinteiden ympäröimänä. Alueelta ei ole olemassa vanhoja kasvillisuus- tai kasvitietoja, joten hoidon pohjaksi tehtiin kasvillisuus selvitys kesäkuussa 1999. Selvitys on osa LOS:ssa käynnistynyttä Interreg-hanketta. Maastotyöstä ja raportista vastaa FM Leena Lehtomaa Tmi Luonto- ja maisematutkimus Lehtomaa. Työtä varten tarkastettiin Turun yliopiston kasvimuseon uhanalaistiedot.

Tulokset

Tulosten tarkastelun helpottamiseksi suunnittelualue on jaettu neljään osa-alueeseen (liite 1):

1. Nuori koivikko (joen länsipuolella)
2. Vanha haavikko (joen länsipuolella)
3. Joen länsi- ja eteläpuoli
4. Joen pohjois- ja itäpuoli

Kustakin osa-alueesta on kirjoitettu yleiskuvaus sekä annettu joitakin hoitosuosituksia. Yksityiskohtainen putkilokasvilista osa-alueittain on liitteenä (liite 2). Suunnittelukartalle on merkitty alueen rajat, osa-alueet sekä harvinaisempien tai muuten suunnittelutyössä huomioitavien kasvien kasvupaikat.

1. Nuori koivikko

Suunnittelualueen eteläosassa rinteiden ylätasanteella on vanhaa peltoa (ojat osittain näkyvillä), jonka halki kulkee sähkölinja. Linjan molemmin puolin kasvaa melko tiheää läpimitaltaan kymmensenttistä haapaa ja koivua sekä pienempää haapaa, tuomea, koivua, raitaa ja harmaaleppää. Pensaskerroksessa on kuusen-, tuomen- ja vaahteran taimia sekä punaviinimarjaa. Puiden varjostuksen vuoksi osa maanpinnasta on kasvitonta. Muualla kasvillisuus on tuoretta suuruuhoniittä, jossa runsaimpina esiintyvät metsäkurjenpolvi, mesiangervo ja koiranputki. Heinistä kasvaa mm. nurmipuntarpäätä, lehtonurmikkaa ja koiranheinää. Valkovuokkoa ja kurjenkelloa on jonkin verran. Metsikössä pesii runsaasti rastaita.

Hoitotarve: Puustoa on tarpeen harventaa, jotta aluskasvillisuus saisi enemmän valoa ja myös paljaat osat taimettuisivat. Kaadetut haavat ja harmaalepät kasvattavat runsaasti juurivesoja, joiden raivaamisesta on tulevana vuosina syytä huolehtia.

2. Vanha haavikko

Alueen eteläosan jyrkällä rinteellä lähes teatterille saakka kasvaa useita järeitä haapoja sekä kookkaita raitoja. Puustossa on lisäksi harmaaleppää ja pensaskerroksessa haavan, raidan ja pihlajan taimien lisäksi punaherukkaa ja tuomea. Maassa on jonkin verran lahoppuuta. Ylärinteellä puusto on paikoin tiheää, rannan tuntumasta on raivattu keväällä tuomea ja harmaaleppää. Kasvillisuus on lähes kauttaaltaan korkeakasvuista metsäkurjenpolvea ja mesiangervoa. Kevätlajistossa valkovuokko ja mukulaleinikki ovat olleet vallitsevia. Erityisesti mukulaleinikki vaikuttaa runsaalta, sillä lajia löytyy lähes kaikkialta rinteeltä. Joen partaalla osa-alueen kaakkoisnurkassa on laaja mesiangervokasvusto, jonka alla on kukkinut rentukkaa.

Hoitotarve: Koko alue tulisi jättää mahdollisimman pitkälti luonnontilaan. Rannan tuntumaan on suunniteltu polku, jota varten puustoa on ehkä vielä tarpeen raivata. Polun kaide- ym. materiaali on tarpeen tuoda paikalle esim. eteläpuolen pellon kautta, jotta rinteiden kasvillisuus ei vaurioituisi. Suuret haavat ja raidat ovat

osittain jo lahoja, mutta luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeitä. Polun lähellä olevien puiden kuntoa kannattaa seurata retkeilijöille aiheutuvan vaaran välttämiseksi.

3. Joen länsi- ja eteläpuoli

Osa-alue 3 käsittää alueen kesäteatterilta Hämeentielle asti. Teatterin tuntumassa kasvillisuus on niukkalajistoista tuoretta heinäniittyä. Joen partaalla kasvaa useita runsaasti kukkivia idänkanukoita (*Cornus alba*). Laji juurtuu haarojen kaarevista kärjistä ja leviää siten helposti laajalle alalle. Joen mutkassa kasvaa myös vanha ja komea paju, joka on todennäköisesti salava eli piilipuu. Salava on ilmeisesti alkuperäinen, sillä laji on Suomessa vain joskus viljelyjäänne ja –karkulainen.

Maankaatoalueesta pohjoiseen joen tuntumassa on vuohenputki-, vadelma- ja maitohorsmakasvustoja. Myllyn edustalla on länsirannan ainoa hieman kuivemman kasvillisuuden alue. Kallion liepeillä kasvaa keltamaksaruohoa ja litteänurmikkoa, jota Lounais-Suomessa pidetään muusta maasta poiketen alkuperäisenä. Muita kuivemman niityn lajeja ovat pikkulaukku, punanata, metsäapila, heinäähkimö, nurmitädyke, siankärsämö ja niittynätkelmä. Hämeentien ja myllylle menevän tien risteyksessä kasvaa villiintyneenä kiiltotuhkapensasta, myllyn pihalla juhannusruusua ja kauempaa joitakin omenapuita.

Itse jokivarren lajisto on tavanomaista : mm. rentukkaa, vesisaraa, ranta-, ja terttualpia, rantaukonaurista, poimuhierakkaa, ruokohelpeä, luikkaa, myrkkyykeisoa, kurjenmiekkää ja mesiangervoa.

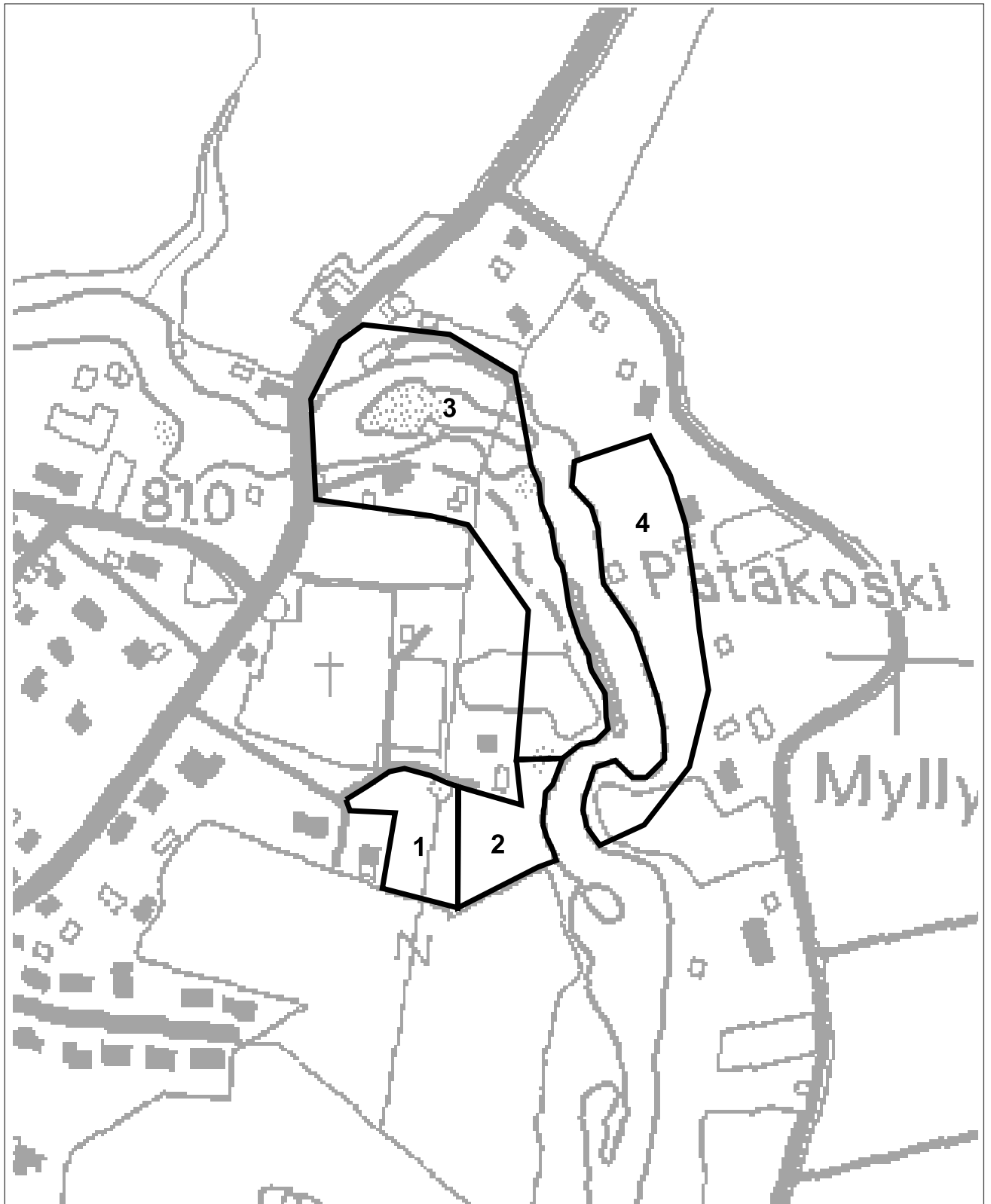
Hoitotarve: Kasvillisuus teatterilta aina myllylle saakka on paras hoitaa niittämällä tai laiduntamalla. Koska alue on varsin laaja ja hoitoresurssit rajalliset, on järkevää hoitaa aluksi vain pientä osaa niittämällä. Esim. myllyrakennuksen edustan kuivempi niitty ja tien pientareet sopivat niitettäväksi. Näillä alueilla on jo olemassa jonkin verran niittylajistoa, joka hyötyisi erityisesti niittämisestä. Laiduntamiseen sopii paremmin suunniteltua nuotiopaikkaa vastapäätä oleva tuore niitty.

Kaikki alueen koristepensaat ja omenapuut on tarpeen säilyttää, sillä ne ovat osa alueen historiaa. Jokiuoman puusto on paikoin järeää ja kannattaa niiltä osin säästää. Muutoin rannan puustoa voi harkiten raivata jokinäkymän avaamiseksi.

4. Joen pohjois- ja itäpuoli

Yksityisomistuksessa oleva joen pohjois- ja itäpuoli ei kuulu varsinaiseen suunnittelualueeseen. Myös tällä puolen jokea kasvaa mukulaleinikkiä, joskaan ei yhtä runsaasti. Itäpuoli on kuusivaltaista ja kasvillisuus ja lajisto niukempaa kuin länsipuolella. Joen penkereellä kasvaa komeita hopeapajuja ja rakennuksen pihapiirissä melko laajalla alalla ruttojuurta.

N
1: 3500

Kosken putkilokasvit

Kuvionumerot	1	2	3	4
PUU JA PENSÄSKERROS				
Haapa, <i>Populus tremula</i>	X	X	X	X
Harmaaleppä, <i>Alnus incana</i>		X	X	
Hieskoivu, <i>Betula pubescens</i>		X	X	
Hopeapaju, <i>Salix `Sibirica`</i>				X
Idänkanukka, <i>Cornus alba</i>			X	
Juhannusruuusu, <i>Rosa pimpinellifolia</i>			X	
Kataja, <i>Juniperus communis</i>	X			
Kiiltopaju, <i>Salix phylicifolia</i>			X	
Kiiltotuhkapensas, <i>Cotoneaster lucidus</i>			X	
Kuusi, <i>Picea abies</i>	X	X		
Mustaviinimarja, <i>Ribes nigrum</i>			X	
Pihasyreeni, <i>Syringa vulgaris</i>			X	
Pihlaja, <i>Sorbus aucuparia</i>		X		X
Raita, <i>Salix caprea</i>		X		
Saarni, <i>Fraxinus exelsior</i>	X			
Salava, <i>Salix fragilis</i>			X	
Tarhaomenapuu, <i>Malus domestica</i>			X	
Terttuselja, <i>Sambucus racemosa</i>				X
Tuomi, <i>Prunus padus</i>	X	X	X	X
Vadelma, <i>Rubus idaeus</i>			X	
KENTTÄKERROS				
Ahdekaunokki, <i>Centaurea jacea</i>	X			
Ahomansikka, <i>Fragaria vesca</i>		X		
Ahomatara, <i>Gallium boreale</i>	X		X	
Aitovirna, <i>Vicia sepium</i>	X		X	X
Haurasloikko, <i>Cystopteris fragilis</i>			X	
Hiirenporras, <i>Athyrium filix-femina</i>		X		
Hiirenvirna, <i>Vicia cracca</i>	X		X	
Kalvassara, <i>Carex pallescens</i>	X			
Kevätleinikki, <i>Ranunculus auricomus</i>	X	X		
Kielo, <i>Convallaria majalis</i>	X	X		
Kivikkoalvejuuri, <i>Dryopteris filix-mas</i>				
Koiranheinä, <i>Dactylis glomerata</i>	X	X	X	X
Koiranputki, <i>Anthriscus sylvestris</i>	X	X	X	X
Komealupiini, <i>Lupinus polyphyllus</i>			X	
Korpikaisla, <i>Scirpus palustris</i>			X	
Kultapiisku, <i>Solidago virgaurea</i>		X		
Kumina, <i>Carum carvi</i>			X	
Kurjenkello, <i>Campanula persicifolia</i>		X		
Kylänurmikka, <i>Poa annua</i>				
Lehtonurmikka, <i>Poa nemoralis</i>	X	X		
Leskenlehti, <i>Tussilago farfara</i>	X	X	X	X
Lilukka, <i>Rubus saxatilis</i>	X	X		
Litteänurmikka, <i>Poa compressa</i>			X	
Maitohorsma, <i>Epilobium angustifolium</i>		X	X	
Mesiangervo, <i>Filipendula ulmaris</i>		X	X	X
Metsälvejuuri, <i>Dryopteris carthusiana</i>		X		
Metsäpila, <i>Trifolium medium</i>	X	X		
Metsäimarre, <i>Gymnocarpium dryopteris</i>		X		
Metsäkorte, <i>Equisetum sylvaticum</i>		X		
Metsäkurjenpolvi, <i>Geranium sylvaticum</i>	X	X		X
Mukulaleinikki, <i>Ranunculus ficaria</i>	X	X		X
Niittyleinikki, <i>Ranunculus acris</i>	X			

Sivu 1

Kuvionumerot	1	2	3	4
Niittynurmikka, <i>Poa pratensis</i>			X	
Niittynätkelmä, <i>Lathyrus pratensis</i>			X	
Niittysuolaheinä, <i>Rumex acetosa</i>		X	X	
Nokkonen, <i>Urtica dioica</i>	X	X	X	X
Nurmihärkki, <i>Cerastium fontanum</i>	X			
Nurmilauha, <i>Deschampsia cespitosa</i>	X	X		
Nurmipuntarpää, <i>Alopecurus pratensis</i>	X	X	X	X
Nurmiröllä, <i>Agrostis capillaris</i>			X	
Nurmitädyke, <i>Veronica chamaedrys</i>	X	X	X	X
Nurmitähkiö, <i>Phleum pratense</i>			X	
Ojakellukka, <i>Geum rivale</i>	X	X	X	
Ojakärsämä, <i>Achillea ptarmica</i>			X	
Orvontädyke, <i>Veronica serpyllifolia</i>	X			
Piharatamo, <i>Plantago major</i>	X			
Pihatähtimö, <i>Stellaria media</i>	X			
Poimuhierakka, <i>Rumex crispus</i>			X	
Poimulehti, <i>Alchemilla</i> sp.	X	X		
Puistolemmikki, <i>Myosotis sylvatica</i>				X
Pujo, <i>Artemisia vulgaris</i>			X	
Puna-apila, <i>Trifolium pratense</i>			X	X
Punanata, <i>Festuca rubra</i>			X	
Ranta-alpi, <i>Lysimachia vulgaris</i>			X	X
Rantakukka, <i>Lythrum salicaria</i>			X	
Ruttojuuri, <i>Petasites</i> sp.				X
Rönsyleinikki, <i>Ranunculus repens</i>	X	X	X	X
Siankärsämä, <i>Achillea millefolium</i>			X	X
Särmäkuisma, <i>Hypericum maculatum</i>			X	
Valkoapila, <i>Trifolium repens</i>			X	
Valkovuokko, <i>Anemone nemorosa</i>	X	X		X
Vesisara, <i>Carex aquatilis</i>			X	X
Voikukka, <i>Taraxacum</i> spp.	X	X	X	X
Vuohenputki, <i>Aegopodium podagraria</i>	X		X	

Jyrki Matikainen:

***Turun Virnamäen kedon
hoitosuunnitelma***

Johdanto

Aurajokisäätiö käynnisti kesällä 1998 koko Aurajokilaakson kattavan kasvillisuusinventoinnin. Luontokartoituksella pyrittiin saamaan kokonaiskuva valtakunnallisesti arvokkaan Aurajokilaakson maisema-alueen luontoarvoista ja eri luontotyyppeistä, kuten lehtojen ja perinnemaisemakohteiden sijoittumisesta jokivarteen.

Selvityksessä Turun Virnamäki arvioitiin maisema-arvojen, edustavien pylväsmäisten katajien ja ketokasvillisuuden perusteella maakunnallisesti arvokkaaksi ketokohteeksi. Alueen arvoa korostaa ketoalueen läheisyydestä löydetty rautakautiset muinaisjäännökset. Lisäksi Virnamäki ja sen lähialue on suosittua ulkoilu- aluetta.

Virnamäen ketoalueen hoitosuunnitelma valmistui osana keväällä 1999 käynnistynyttä Etelä-Suomen rannikkovyöhykkeen IIA -ohjelmaan kuuluvaa yhteistyöhanketta "Varsinais-Suomen ja Viron rannikkoalueen perinnemaisemat - hoito- ja inventointimenetelmien kehittäminen". Hankkeen vastuutahona toimii Someron kaupunki ja käytännön koordinoijana Lounais-Suomen ympäristökeskus, joka yhdessä Aurajokisäätiön kanssa ohjasi Virnamäen suunnitelman laadintaa.

Tavoitteet

Turun Virnamäen ketoalueen hoitosuunnitelman ensisijaisena tavoitteena on vanhan perinnemaisema-alueen maisemakuvan säilyttäminen ja alueen perinnebiotooppien lajistollisen monimuotoisuuden lisääminen. Alueen historiallinen merkitys on poikkeuksellisen suuri ja maisemakuvan säilyttäminen nykyisellään palvelee myös muinaismuistokohteiden havaittavuutta.

Koska alue on myös suosittua ulkoilualuetta ja se sijaitsee lähellä Aurajoen opastuskeskusta Turun Halistenkoskella, voidaan hoidon toteuttamisella havainnollistaa yleisölle ja esim. kouluille perinneympäristöjen hoitotoimia. Hoidon yhteydessä tulee huomioida myös ulkoilijoiden tarpeet.

Halisten kylän maankäyttöhistoria

Halisten alueelta tunnetaan yksi kivikautinen ja useita rautakautisia muinaisjään-
nöksiä. Ensimmäiset kirjalliset tiedot Halisten myllystä ovat vuodelta 1352 (Leh-
tonen 1997). Halisten kylämäki taloineen ja peltokuvioineen on säilynyt lähes
muuttumattomana vähintään kahdensadan vuoden ajan. Vanhaan asutukseen viit-
taavat muinaistulokas- kasvit ovat runsaita Halisten kylän alueella.

Halisten alueen laidunhistoria lienee satojen vuosien mittainen. Suurin osa
hoitosuunnitelman kattamasta alueesta lienee ollut laitumena vielä sotien jälkeen.
Uudemmassa laidunhistoriasta ei ole julkaistua tietoa, mutta paikallisten ihmisten
mukaan alueella olisi ollut laidunnusta vielä 1950-luvulla. Vanhoja piikkilanka-
aitoja paikalla on edelleenkin runsaasti ja kasvillisuudessa on näkyvissä edelleen-
kin pitkäaikaisen laidunnuksen merkkejä. Osa alueesta on ollut myös viljapeltona
vielä 1970-luvulla.

Nykytila

Maisema

Virnamäki sijaitsee Aurajoen länsirannalla Turun Halisten kylässä Halisten padosta n. 200 metriä pohjoiseen. Mäkialue on osa valtakunnallisesti arvokasta Aurajoen kulttuurimaisemaa (Maisema-alue työryhmän mietintö 1992) ja Aurajokilaakson kansallismaisemaa (Putkonen 1993). Virnamäki on maisemallisesti merkittävällä paikalla, sillä se näkyy mm. Hämeen valtatielle.

Mäen lakiosa muodostuu kalliopaljastumista, joiden välissä on ketokasvillisuutta. Virnamäen joenpuoleinen rinne on tiheää, varsin kookasta katajikkoo. Katajien keskellä kasvaa kookkaita pihlajia. Joen ja katajikon väliin jää kuiva rinne niitty. Mäen etelärinteeltä katajat puuttuvat. Paahteisella rinteellä ketolajit ovat vallitsevia. Lännessä mäkialue rajoittuu maatalon piharakennuksiin ja pohjoisessa kuivaan kalliomännikköön.

Kasvillisuus

Virnamäen lakiosa muodostuu kalliopaljastumista, joiden välissä on ketokasvillisuuden luonnehtimia laikkuja. Mäen joenpuoleinen rinne on tiheää, varsin kookasta katajikkoo. Näiden keskellä kasvaa kookkaita pihlajia, muutama tuomi ja rauduskoivu. Joen ja katajikon väliin jää kuiva rinneniitty. Mäen etelärinteeltä katajat puuttuvat. Paahteisella eteläpuolen rinteellä ketolajit ovat vallitsevina. Lännessä mäkialue rajoittuu maatalon piharakennuksiin ja pohjoisessa kuivaan kalliomännikköön, johon varsinainen katajikko rajoittuu. Kaikkein kookkaimmat pylväskatajat kasvavat pienessä notkelmassa, jota pitkin kulkee vanha tilustie.

Virnamäen katajakedon kasvilajistoon kuuluu useita lounaisia ketolajeja, joista useimmat ovat hyvin vähälukuisia tai puuttuvat tyystin Aurajoen yläjuoksulta. Näitä lajeja ovat mm. mäkiarho, kevätkynsimö, hieta- ja mäkilemmikki ja ketopiippo. Tavanomaisen ketolajiston lisäksi paikalla kasvaa vanhan asutuksen merkkilajeista mm. pölkkyyruoho, sikoangervo, mäkikaura ja ahdekaura. Paikalla on kasvanut myös ukon- ja tummatulikukka, jotka ovat ainakin toistaiseksi hävinneet mäen lajistosta. Alueen katajat ovat hyvin elinvoimaisia ja suurimmat pylväskatajat ovat yli viisimetrisiä.

Kasvillisuudeltaan arvokkaimman katajakedon länsipuolella on suurin yhtenäinen, kasvillisuudeltaan kauttaaltaan hyvin samanlainen alue. Alue on kokonaan vanhaa peltoa, jota on viimeksi viljelty noin 10 vuotta sitten. Pelto on jätetty joutomaaksi ja se on paikoin heinittynyt voimakkaasti. Peltoalueen pohjoisreunassa, jokivarren kosteampaan notkelmaan on kasvanut muutama raita ja rauduskoivu, mutta muuten puuntaimia on niukalti. Vaikka lohkon maaperä on luontaisesti ravinteikasta savikkoa, ei se kuitenkaan ole kovin voimakkaasti rehevöitynyt. Vain rinteiden alaosassa on paikoin laajempia mesiangervon ja nokkosen muodostamia kasvustoja, mutta nämäkin sijaitsevat pääosin jokivarressa ja kuuluvat rantavyöhykkeen luontaiseen lajistoon.

Varsinaisen ketoalueen itäpuolella on pellon ja kuivan mäntyvaltaisen mäen väliin jäänyt pieni, osittain kosteapohjainen lehtomainen alue. Lohko on pääasias-
sa hyvin tiheäkasvuista melko nuorta haavikko. Pensaskerros on tiheää vain alu-
een reunoilla. Pensaskerrosen lajistoon kuuluvat mustaherukka, taikinanmarja ja
lehtokuusama. Aluskasvillisuus on varjostuksen vuoksi niukkaa, mutta putkilo-
kasvilajistoon kuuluu muutama lehtolaji. Lehtonurmikka, valkovuokko, sinivuok-
ko ja keväinen linnunherne ovat kaikki hyvin vähälukuisia. Alue rajoittuu etelässä
Virnamäen katajaketoon ja lännessä ja pohjoisessa alueen läpi kulkevaan polkuun.
Haavikon vieressä on muinaismuistolailla rauhoitettu kuppikivi, jonka lähiympä-
ristöä on raivattu.

Hoitoalueen itäreunalla on Aurajokeen rajoittuva mäntyvaltainen saareke,
jonka keskellä on kolme asumatonta talonrauniota. Lohko sijoittuu kokonaisu-
udessaan hyvin jyrkälle jokirinteelle, vain talonraunioiden kohdalla maasto on ta-
saista. Rinteen yläosassa on pieni avokalliopaljastuma, jonka reunoilla on pieni
ketolaikku. Puusto on valtaosin järeää ja osittain melko vanhaa männikköä. Alus-
kasvillisuus on niukkaa ja lajistoon kuuluu tavanomaisia havumetsälajeja. Rin-
teen alaosassa ja saarekkeen eteläreunassa kasvaa jäänteinä aiemmasta puutar-
hasta mm. kirsikka- ja luumupuita. Jalojuuriset maatiaislajikkeet ovat jonkin ver-
ran levinneet ja tuottavat edelleenkin satoa vuosittain. Lohkon eteläreunaa reu-
nustaa komea siperianhernepensasaita. Aivan jokirannassa on laajahko kalmojuu-
rikasvusto ja vanhan saunarakennuksen nurkilla on huhtasieni-esiintymä. Talon-
raunion pihalla kasvaa myös jokunen tammi ja vaahtera. Muutoin kasvilajisto on
melko tavanomaista, mutta ylärinteen pienellä kalliokedolla kasvaa jokunen vä-
hälukuisempikin laji, kuten keväthanhikki ja mäkiarho.

Hoitoalueelta itään jatkuu kapea jokivarsirinne aina Komoisten muinaismuis-
toalueelle asti. Lohkon alajuoksun puoleisessa päässä on pieni katajikko, mutta
muuten koko viljelemätön jokirinne on varsin samantyyppinen. Kasvillisuustyyppi
on rehevä niitty ja kuivempia ketomaisia laikkuja on vain Komoisten muinais-
muistoalueen puolella. Kasvilajisto on varsin tavanomaista. Vähälukuisimmista
lajeista mainittakoon mukulaleinikki, mäkikaura, sikoangervo ja lännenmaarian-
heinä. Rantaviivan kasvillisuus on paikoitellen varsin rehevää.

Uhanalaiset ja harvinaiset kasvilajit

Kesän 1998 inventoinneissa alueelta ei löytynyt uhanalaisia putkilokasvilajeja.
Alueen sammal- ja jäkälälajistoa ei ole inventoitu, mutta näistäkään ryhmistä ei
todennäköisesti uhanalaisia lajeja löydy. Alueen sienilajistoa on jonkin verran tut-
kittu, mutta mitään suurharvinaisuuksia ei ole löytynyt.

Levinneisyytensä reuna-alueilla esiintyviä pikkuharvinaisuuksia ja muinais-
tulokkaita (arkeofyyttejä) alueella on sen sijaan useita. Virnamäen kalliokedolla
ketolajisto on poikkeuksellisen monilajinen (ks. liite 1).

Muut eliölajit

Alueen linnusto tunnetaan varsin hyvin. Mitään harvinaisuuksia ei alueella pesi ja
linnuston tiheyskin on niukka. Katajikkoalueella pesii vuosittain 1-2 hemppoparia
ja hernekerttu. Yleisin pesimälaji on viherpeippo, joka pesii alueella vähintään vii-
den parin voimin. Rantaniityllä pesii vuosittain kaksi pensastaskuparia ja aivan
jokivarressa pesii ruokokerttunen. Alueen pienellä lehtolaikulla on vakituinen sa-
takielireviiri. Lintujen pesimätulos on alueella poikkeuksellisen huono. Runsas
harakka- ja varispopulaatio sekä lukuisat kulkukissat yhdistettynä irrallaan juok-
seviin koiriin on huono yhdistelmä alueen linnustolle.

Alueen perhoslajistoa selvitettiin kesällä 1999. Lajiston suurin yllättäjä oli paikalla havaittu isoapollo, joka lienee ollut kuitenkin harhailija, eikä vakituinen asukki. Isoapollon toukkien ravintokasvia eli isomaksaruohoa kasvaa alueella kuitenkin runsaasti, joten vakituinen esiintyminenkin saattaa joskus olla mahdollista.

Maanomistus

Koko alue on tällä hetkellä Turun kaupungin omistuksessa. Alueen länsipuoliset Halisten kylän talot ovat yksityisomistuksessa. Hoitosuunnitelman kattamaa aluetta hallinnoi Turun kaupungin maatilayksikkö. Virnamäen katajaketo on kaavalla suojeltu ja ehdotettu luonnonsuojelualueeksi (Karhu 1994).

Hoitotilanne

Aluetta ei käytännössä ole luonnonsuojelutarkoituksessa hoidettu aiemmin. Virnamäen lakialueen länsipuolella olevaa jokeen rajoittuvaa niittyä niitettiin syksyllä 1999 Turun kaupungin toimesta.

Tulevat hoitotoimet

Hoitokuviot

Lohkot 1 ja 5

Lohkot eivät vaadi mitään suurta perusparannusta. Paras keino rehevöitymisen estämiseen ja lajiston monimuotoisuuden kasvattamiseen pidemmällä aikavälillä olisi alueen laiduntaminen. Laidunnusta huonompi keino on alueen säännöllinen niitto. Elokuussa suoritettu niitto ja kasviaineksen poisvieminen vähentää alueen ravinnemääriä, mutta kasvilajien monimuotoisuuden kannalta tämä hoitokeino on paljon laidunnusta huonompi vaihtoehto. Lohko 1 on mahdollista niittää koneellisesti ilman suuria maaperään ja kasvistoon aiheutuvia haittoja. Lohko niitettiin ja syntynyt kasviaines kerättiin pois syksyllä 1999.

Rehevöityneiden avomaalohkojen monimuotoisuuden lisääminen ja niiden palauttaminen perinnebiotoopeiksi on hyvin pitkäaikainen toimenpide. Laidunnus olisi ehdottomasti nopein ja monimuotoisuuden kannalta paras ratkaisu. Laiduntavat eläimet houkuttelevat paikalle nopeasti laidunkulttuuriin sopeutuneita hyönteisiä ja muita eliöitä, kuten lyhyessä heinikossa viihtyviä lintuja (esim. kottarainen, kivitasku ja västäräkki). Kasvilajistossa tapahtuva muutos on paljon hitaampi ja vie vuosia ennen kuin paikalla on monilajinen laidunlajisto. Lohkojen säännöllinen niitto ja kasviaineksen poistaminen vähentää alueen ravinteisuutta, mutta lajiston muuttumisen kannalta tämä vaihtoehto on yleensä paljon hitaampi. Niitto on suoritettava vähintään kerran kesässä (aikaisintaan elokuun alussa) ja mikäli kasvu on tämän jälkeen runsasta, toinen niitto voidaan suorittaa syyskuussa.

Lohko 2

Virnamäen lakiosan ketolaikut ovat elinvoimaisia, mutta kallion alapuolinen etelärinne on rehevöitymässä. Alueen hoidon kannalta laidunnus on hyvä vaihtoehto, mutta sitä ei saa ulottaa kallion lakialueelle asti. Mikäli kuitenkin Virnamäen lakiosia halutaan laiduntaa on se tehtävä mieluiten syksyllä, jolloin vaateliaampi ketolajisto on pääsääntöisesti ehtinyt tuottaa siemenensä. Katajikkoalue on paikoitellen hyvin tiheä ja katajien joukossa kasvaa pihlajia, rauduskoivuja ja tuomia. Lisääntynyt varjostus heikentää katajien elinmahdollisuuksia ja siksi osa muusta puustosta on poistettava. Muun puuston poistaminen on tehtävä varovasti ja poistettavien puiden valinta on tehtävä maisemallisesti oikein. Mäen pohjoisreunassa, jossa katajikko rajoittuu männikköön, kannattaa osa männyyistä poistaa kokonaan. Näyttävän näköiset ja vanhemmat männyt kannattaa kuitenkin mahdollisuuksien mukaan säästää.

Tärkein toimenpide on katajakedon raivaus, joka kannattaa suorittaa heti kun se vain on mahdollista. Raivaus on suoritettava mieluiten talvella ja kaikki syntyvä puuaines on vietävä pois alueelta. Poistettavat puut ja pensaat on merkittävä raivaajalle selvästi tai raivauksen aikana paikalla on oltava joku, joka osoittaa pois-

tettavat puut. Hoidon vaikutusten arvioimiseksi poistettavien puiden lukumäärä on hyvä laskea ja suuremmista puista voi arvioida niiden koon, esim. pituuden mukaan.

Katajikko on jonkin verran roskaantunut ja se tulisi siivota, joko heti lumen sullettua keväällä tai sitten syksyllä. Katajien välissä on jonkin verran vanhaa piikkilanka-aitaa, muistona aiemmasta paikalla sijainneesta laitumesta. Myös nämä on syytä siivota alueelta.

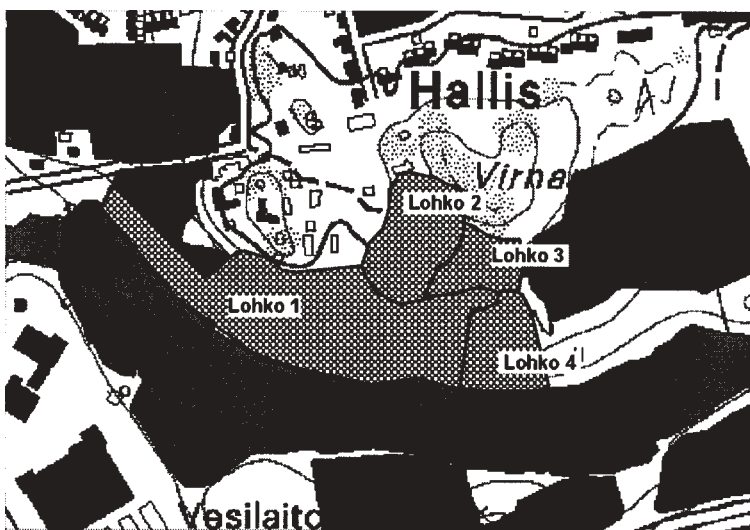
Lohkot 3 ja 4

Lohkot ei vaadi mitään nopeita hoitotoimenpiteitä. Lehtoalueen kuusettuminen ei nykyisellään ole mikään uhka, mutta alueelle juurtuvat havupuun taimet kannattaa poistaa jo taimivaiheessa. Mahdollinen laidunalue voi ulottua myös lehdon alueelle.

Metsäiset lohkot (3 ja 4) eivät vaadi välitöntä hoitamista. Mikäli alueelle saadaan laiduntavia eläimiä voidaan myös nämä lohkot ottaa laidunkäyttöön. Kummassakin lohossa on puoliavoimia laikkuja, joten alue voi kehittyä hakamaiseen suuntaan. Lohkon 4 talonraunioiden ympäristöjen siistiminen rojuista on virkistyskäytön kannalta suotavaa.

Hoidon koordinointi ja seuranta

Mikäli alueen hoitaminen aloitetaan on sen oltava suunnitelmallista ja systemaattista. Alueen kasvilajiston muuttumista kannattaa seurata ainakin vähälukuisimpien lajien osalta. Avomaalohkoille kannattaa tehdä muutama pysyvä kasvillisuuden seurantaruuu, joilta selvitetään lajisto ja lajien peittävyys sekä näille ruuduille verrokkiruudut samantyyppisille paikoille. Systemaattista perinnemaisemien hoidon seuranta on tehty Suomessa varsin vähän ja jokainen havainto hoidon vaikutuksista on merkittävä. Käytännössä alueen hoidon seuranta on esim. niittämisen ajankohdan ylöskirjaamista, poistettavan kasviaineksen määrän arvioimista ym. Vaikka alueen hoitamiseen osallistuisi useampikin eri viranomaistaho tai esim. asukasyhdistys, tulisi koko hanketta koordinoida vain yksi taho, joka suunnittelisi ja seuraisi eri toimenpiteitä ja niiden toteuttamista.

Alueen muu käyttö

Virkistyskäyttö

Virnamäki ja sen lähialue on suosittua ulkoilualuetta. Erityisesti alue on koirien ulkoiluttajien suosiossa. Nykyisellään koirien aukipitäminen on varsin yleistä, mikä on ongelma etenkin linnuston kannalta. Muutoin alueen ulkoilukäyttö ei muodosta uhkaa ketoalueen säilymiselle, varsinkin mikäli liikkuminen tapahtuu nykyisiä vakiintuneita polkuja pitkin.

Alueen virkistyskäyttöä ajatellen polkuverkostoa tulisi kohentaa. Etenkin sateisina aikoina ja keväisin jokirannan polut ovat vetisiä ja liukkaita. Polkujen pohjaa voitaisiin kohentaa esim. tuomalla niiden pohjalle haketta.

Ketoaluetta ja sen läheisyydessä olevia muinaisjäännöksiä voitaisiin esitellä yleisölle opastetaulujen muodossa.

Opetus

Halistenkoski on vakiintumassa jokivarren koulujen opetus- ja tutustumiskohdeksi. Jokiluontoon, kalastukseen ja retkimelontaan liittyviä opastuksia tarjoavat kouluille Aurajokisäätiö ja Lounais-Suomen Kalastusalue Halistenkoskella sijaitsevasta Aurajoen opastuskeskuksesta käsin. Jokiluontoon liittyvissä opastuksissa Virnamäki on ollut yksi kohteista. Jatkossa mikäli keto- ja niittyalueen hoito toteutuu, voidaan alueella havainnollistaa kouluryhmille perinneympäristöjen hoitotoimia.

Kirjallisuus

Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-aluetyöryhmän mietintö II. Ympäristöministeriö, Ympäristönsuojeluosasto. Mietintö 66/1992. Helsinki 1992.

Karhu, K. 1991:Luonnon monimuotoisuus Turussa. Turku, Turun kaupungin ympäristönsuojelutoimisto. Julkaisu 4/94.

Komulainen, M., Matikainen, J. & Leppänen, J. 2000: Aurajokilaakson luonto. Turku, Aurajokisäätiö.

Lehtonen, K. 1997:Aurajokilaakson maisema-alueen kulttuurihistorialliset arvot. Turku, Turun maakuntamuseo.

Putkonen, L. (toim.). Kansallismaisema. 1993. Vantaa, Ympäristöministeriö.

Pykälä, J., Alanen, A., Vainio, M. & Leivo, A. 1994:Perinnemaisemien inventointiohjeet Nro 559. Helsinki, Vesi- ja ympäristöhallitus

Virnamäen kasvilajisto (Komulainen ym. 2000).

Huomionarvoiset perinnemaisemalajit lihavoitu (Pykälä ym. 1994)

peltokorte
 kivikkoalvejuuri
 kallioimarre
 mänty
 kataja
 aholeinikki
 niittyleinikki
 rauduskoivu
 mäkiarho
 heinätähtimö
 nurmihärkki
 viherjäsenruoho
 peltohatikka
 mäkitervakko
nuokkukohokki
 nurmikohokki
 ketoneilikka
 hevонhierakka
 ahosuolaheinä
 niittysuolaheinä
 särmäkuisma
 mäkikuisma
 aho-orvokki
 keto-orvokki
 pelto-orvokki
 lituruoho
 pölkyruoho
 kevätkynsimö
 lutukka
 kanerva
 puolukka
 isomaksaruoho
 keltamaksaruoho
 taikinamarja
 metsäruusu
 ketohanhikki
 hopeahanhikki
 rätvänä
 ahomansikka
 hakamaapoimulehti
 pihlaja

mäkivirvilä
 aitovirna
 valkoapila
 metsäapila
 mäkihorsma
 pukinjuuri
 keltamatara
mäkilemmikki
hietalemmikki
 nurmitädyke
 rohtotädyke
kevättädyke
 kangasmaitikka
 kissankello
 kultapiisku
 siankärsämö
 päivänkakkara
 ahdekaunokki
 syysmaitiainen
 ketokeltto
 huopakeltano
 sarjakeltano
ketopiippo
 kevätpiippo
 jänönsara
 harmaasara
 jokapaikansara
 punanata
 lampaannata
 kylänurmikka
 niittynurmikka
litteänurmikka
 mäkikattara
 juolavehnä
mäkikaura
 metsälauha
 tuoksusimake
 nummirölli
 numripuntarpää
sikoangervo

Jyrki Matikainen:

***Auran Kuuskosken
hoitosuunnitelma***

Johdanto

Auran kunnan alueella sijaitseva Kuuskosken koskialue ja kosken alapuolinen jokivarsi aina Turku-Tampere valtatielle asti on perinteisen maankäytön muovaamaa jokimaisemaa. Koskimiljöön myllyraunioineen ja patorakennelmineen yhdistettynä monimuotoiseen ihmisen muokkaamaan perinneympäristöön tekee alueesta Aurajokivarren tärkeimpiin kuuluvan maisema-alueen.

Oleellinen osa maisemaa on kosken alapuolinen laidunalue ja sitä reunustava, osin lehtomainen, jokivarsirinne. Varsin pieneltä alueelta löytyy lukuisia erilaisia ympäristötyyppejä, joiden seurauksena alueen kasvi- ja eläinlajisto on monipuolinen.

Tavoitteet

Kuuskosken alue on kokonaisuudessaan vanhaa perinneympäristöä, jonka luontoarvot ovat selkeästi heikentyneet perinteisen maankäytön loputtua. Kosken alapuolisella rinnenneityllä lopetettiin laidunnus vuonna 1998 ja alueen avoin maisemakuva on nopeasti sulkeutumassa. Hoitosuunnitelman ensisijaisena tarkoituksena on jokivarsiniityn säilyttäminen avoimena ja lajistollisen monimuotoisuuden turvaaminen.

Mikäli vanhan laidunalueen ennallistaminen onnistuu, kannattaa hoidettavan alueen kokoa laajentaa siten, että osa metsäisestä alueesta otettaisiin myös hoidon piiriin.

Kuuskosken alueella on myös huomattavaa virkistyskäyttöä. Koskialue on suosittu matkailunähtävyys ja alueella toimii kesäisin kahvila. Paikallisesti Kuuskosken alue on tärkeä lähiluontokohde, jota mm. koulut käyttävät opetuksessaan. Hyvin hoidetut perinnebiotoopit parantavat alueen virkistyskäyttömahdollisuuksia ja lisäävät alueen matkailullista vetovoimaa.

Kuuskosken maankäyttöhistoria

Kuuskosken kylä mainitaan asiakirjoissa ensimmäisen kerran vuonna 1436 (Lehtonen 1997). Kosken ympärillä on ollut paljon nykyistä suurempi kylä ja kosken partaalla on toiminut saha ja jauhomylly. Osa tuotantolaitoksista on perustettu jo 1720-luvulla. Hoitosuunnitelman kattama alue on ollut kylän viljely ja niittymaana jo satoja vuosia. Kosken alla kasvava osin vankkarunkoinen metsä on 1900-luvun peruja. Aiemmin alue on ollut luultavasti ollut avointa laidunmaata.

Nykytila

Maiseman ja kasvillisuuden kuvaus sekä alueen hoitotarve

Lohko 1

Koko Kuuskosken alueen merkittävin perinnebiotooppi on jokeen asti ulottuva laidunalue, jota on säännöllisesti käytetty laitumena aivan viime vuosiin saakka. Laidunkierto keskeytyi valitettavasti kesällä 1999 ja alue heinikoitui välittömästi. Laidunalueen kasvillisuus on inventoitu viime vuosina ainakin kahdesti, ensimmäisen kerran valtakunnallisen perinnemaisemaselvityksen yhteydessä (Lehtomaa 1999) ja toisen kerran kesällä 1998 Aurajokiselvityksen yhteydessä (Aurajokisäätiö 2000). Inventointikesinä lohko oli lammaslaitumena ja kasvillisuus oli hyvin lyhyttä ja paikoin maapohja oli rikkonaista. Lajisto oli tavanomaista laidunlajistoa, mutta useiden ketolajien, kuten ahomansikan ja kissankellon sekä jokivarren luh-talitukoiden suuri lukumäärä oli silmiinpistävää. Laidun on sijoittunut lähes kokonaisuudessaan kaltevalle savipohjaiselle jokirinteelle, joka luontaisesti on hyvin rehevä ja myös melko kostea, joten mitään kunnan ketolajistoa ei alueelle laidunnuksen avulla saada. Sen sijaan rinteiden keskellä on muutamia kosteapohjaisia notkelmia, joista saattaisi hyvinkin löytää harvinaisempaa lajistoa (Kesällä 1998 alue oli kuitenkin niin tarkkaan syöty, että tavallistenkin lajien tunnistamisessa oli ongelmia). Pensaskerros on alueella vähäinen, vain muutama akaasianmalliseksi syöty tuomipensas ja muutama raita.

Laidunalue on myös merkittävä lähiseudun avomaalinnuston ruokailu- ja oleskelualueena. Kottaraiset ja västäräkit hakevat ruokaa lyhytkasvuiselta laitumelta ja pääskyt napsivat eläinten houkuttelemia kärpäsiä ja muita hyönteisiä. Loppukesällä avoimella jokirannalla lepäilee nuoria kala- ja naurulokkeja.

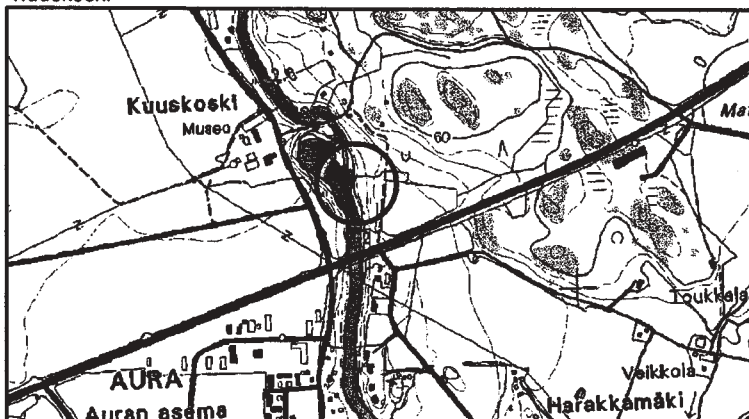
Hoitotarve: Laidunkierron keskeytyminen heikensi välittömästi alueen kasvillisuuden monimuotoisuutta ja antoi paikalla rehottaville jokapaikanlajeille ainakin lyhytaikaisen kilpailuedun. Alueen ainoa kunnollinen hoitomuoto on laidunnus. Mikäli laidunnuksen toteuttaminen ei välittömästi onnistu, laidunta kannattaisi hoitaa niittämällä ja kuljettamalla kaikki syntyvä kasviaines pois. Lajiston monimuotoisuuden turvaaminen onnistuu kuitenkin parhaiten vain laiduntamisen avulla ja kaikki muut hoitomuodot ovat vain ensiapua.

Koneellinen niitto onnistunee vain laitumen tasaisemmillä osilla. Kasvilajistonsa puolesta arvokkaimmat rinteet ja notkelmat on mahdollista niittää vain käsin.

Lohko 2

Laitumen ja kosken ylittävän sillan välille jää jokivarteen pieni, mutta vankka-puustoinen lehtoalue, jossa on näkyvissä aiemman laidunnuksen merkkejä. Alue on ehkä mahdollista lukea perinnebiotooppeihin metsälaidun nimikkeellä. Alueella on jäljellä vanhoja piikkilankoja, joten laidunnusta lienee harjoitettu vielä 1960-luvulla. Rinteiden yläosassa on havaittavissa aukkoisuutta ja jopa pieniä puut-

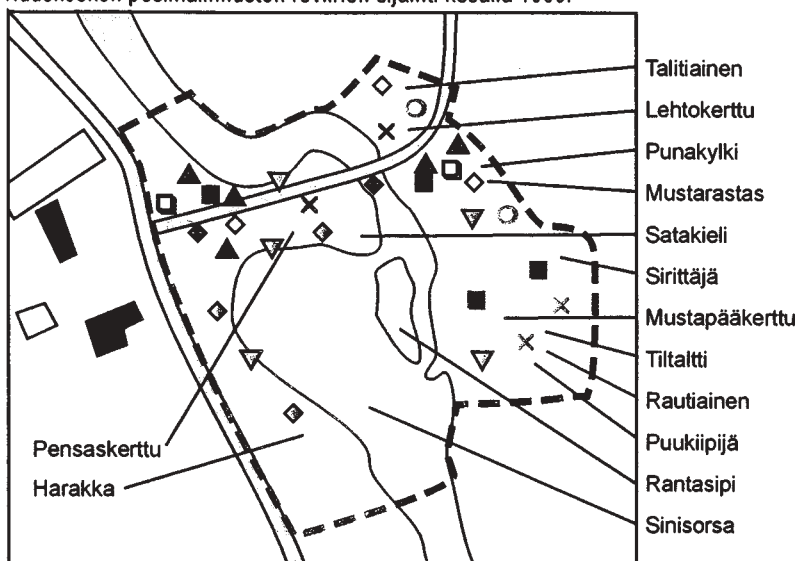
Kuuskoski

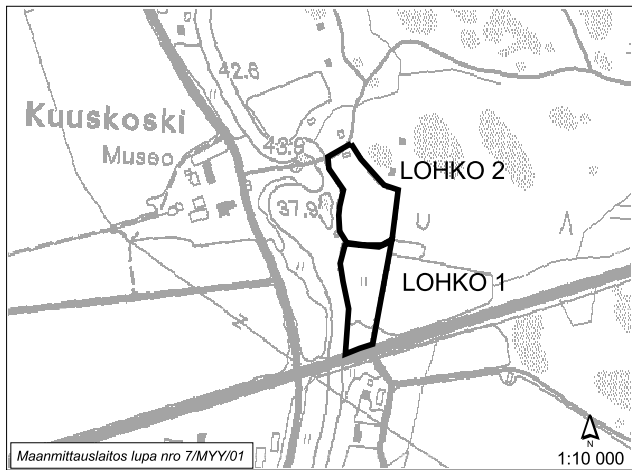
Auran Kuuskosken Pesimälinnusto parimäärineen

sinisorsa	1	tiltalti	1
rantasipi	1	◇ pajulintu	3
västä räkki	2	× hippiäinen	2
rautiainen	1	■ harmaasieppo	2
satakieli	1	○ sinitäinen	2
mustarastas	1	talitiainen	1
▲ räkättirastas	5	puukiipijä	1
punakylkirastas	1	harakka	1
ruokokerttunen	3	■ peippo	4
pensaskerttu	1	× viherpeippo	2
lehtokerttu	1	▽ vihervarpunen	2
mustapääkerttu	1	◇ punavarpunen	3
sirittäjä	1		

Kuuskosken pesimälinnuston reviirien sijainti kesällä 1999.

Kuva julkaisusta Aurajoki-
laakson luonto (Martti Ko-
mulainen, Jyrki Matikainen,
Jani Leppänen 2000)

tomia laikkuja. Lehtomaisen jokirinne vaihtuu nopeasti tuoreeksi kankaaksi, jossa puusto on hyvin kookasta ja alue on paikoitellen lähes aarnimaista. Alueella on jonkin verran lahoppuuta (sekä pystyynkuolleita kuusia että maakeloja). Varsinainen vanhempi metsäalue jää kuitenkin hoitosuunnitelmarajauksen ulkopuolelle.

Kuuskosken lehtoalue rajautuu lännessä Aurajoen

ylittävään tiehen. Tien varressa on vanha talonraunio, jonka ympäristö on puoliavointa, metsittyvää, hyvin rehevää niittyä. Kuuskosken keskellä sijaitsevalla kalliotasanteella on useita pienialaisia kallioketolaikkuja, joiden kasvilajisto on kuitenkin varsin tavanomaista.

Hoitotarve: Mikäli aluetta pyritään ennallistamaan metsälaitumena alueella kannattaisi tehdä perusraivaus, jossa ainakin osa nuorista kuusista poistettaisiin ja lisättäisiin lohkon aukkoisuutta. Lehtomaiselle alarinteelle ei ehkä kannattaisi tehdä mitään. Alueen monimuotoisuutta lisäävä lahoppuusto kannattaa säästää.

Uhanalaiset ja harvinaiset kasvilajit

Alueelta ei tiettävästi ole löydetty uhanalaisia putkilokasvilajeja. Alueen jäkälä- ja sammallajistoa ei ole tutkittu, mutta pitkään laidunnetulta alueelta saattaa löytyä harvinaisempikin laji. Alueen harvinaisin kasvilaji lienee kalmojuuri, jota kasvaa niukalti Kuuskosken alapuolisessa suvannossa. Aurajokivarren kalmojuuriesiintymät ovat vähenemässä ja monet aiemmin elinvoimaiset esiintymät ovat taantuneet. Alueella elää myös viimeaikaisten havaintojen mukaan liito-orava.

Muut eliölajit

Kuuskosken alueen linnusto inventoitiin kesällä 1999. Alueen pesimälinnusto selvitetiin kartoituslaskentamenetelmän avulla. Linnusto osoittautui yllättävän monipuoliseksi. Paikalla tavattiin pesivänä yhteensä 25 lajia ja 44 paria. Arvokkaimmat pesimälajit olivat vanhaa puustoa vaativat tiltalti ja puukiipijä, jotka pesivät lehtoaluetta reunustavassa vanhassa kuusikossa. Lehtolajeista paikalla pesi mm. sirittäjä ja mustapääkerttu. Pensaikkolajistoon kuului kosken partaalla pesinyt satakieli. Suvantoa ympäröivässä pajukossa on useana vuonna laulanut luhtakerttunen, jota nyt ei kuitenkaan tavattu.

Paikalla on tavattu pesimäaikaan myös peukaloinen ja pikkutikka.

Alueen hyönteislajistoa ei ole tiettävästi tutkittu. Laidunalue saattaisi olla tutkimisen arvoinen.

Maanomistus

Alue on yksityisessä omistuksessa.

Kirjallisuus

Komulainen, M., Matikainen, J. & Leppänen, J. 2000: Aurajokilaakson luonto. Turku, Aurajoki-säätiö.

Pykälä, J., Alanen, M. Vainio, ja A. Leivo. Perinnemaisemien inventointiohjeet Nro 559. 1994. Helsinki, Vesi - ja ympäristöhallitus.

Asko Lavikainen ja Jyrki Uotila:

***Hämeen Härkätien kuntien
perinnemaisemien nettikuva-
näyttely***

Nettikuvanäyttely: Perinnemaisemat eri vuodenaikoina

Härkätien kuntayhtymä osallistui vuoden 2000 aikana Interreg IIA "Varsinais-Suomen ja Viron rannikkoalueen perinnemaisemat -hoito ja inventointimenetelmien kehittäminen" -projektiin Liedon, Marttilan, Tarvasjoen ja Kosken alueella arvioimalla perinnebiotooppien hoitotilannetta ja antamalla erityistukeen liittyvää neuvontaa näiden alueiden maanomistajille keväällä 2000. Arvokkaiksi inventoiduilla kohteilla käytiin ottamassa valokuvia kaikkina vuodenaikoina, jotta saataisiin kuva maiseman muuttumisesta eri aikoina. Osa kuvien perinnemaisemista on hoidettu ja, osa umpeenkasvaneita.

Erityistukiin liittyvää neuvontaa on antanut kuntayhtymän terveystarkastaja Asko Lavikainen ja kuvat on ottanut Markku Oksanen. Alueelta löytyneistä perinnebiotooppien kasveista löytyy myös kuvia oheisista linkeistä. Perinnemaisemakuvaukset ovat julkaistu kirjassa Varsinais-Suomen perinnemaisemat Lehtomaa (2000).

Kuvat ja näyttely löytyvät osoitteesta:

<http://www.vyh.fi/ympsuo/maametsa/los/semfotoshow.htm>

Kuvien selaamisen periaate: Klikkaamalla kuvan numeroa, ohjelma nostaa kuvia varten uuden selainäkymän, johon kaikki kuvat aukeavat. Molemmat sekä kuvettä tekstinäkömät voit itse asettaa lomittain kuvaruudulle.

Antti Lammi:

***Dragsfjärdin Söglön
jalopuulehdot - lehtojen-
suojeluohjelman kohteen ja
rantaniityn hoitosuunnitelma***

Jalopuulehtojen ja rantaniityn yleiskuvaus

Söglön jalopuulehtojen nimellä lehtojensuojeluohjelmassa oleva kohde koostuu kahdesta jalopuulehtojen osa-alueesta. Långholmenin niemen kärjen osa-alue ja suunnilleen saman kokoinen Holmhagenin osa-alue sijaitsevat Söglövikenin vastakkaisilla rannoilla (Liite 1). Alueiden välisen lahdenpoukaman rannat ovat umpeenkasvanutta merenrantaniittyä. Kohteiden yhteispinta-ala on n.10 ha ja ne sijaitsevat kahdella, samasta kantatilasta lohkaistulla tilalla (Söglö-Södergård 1:60 ja Söglö-Norrgård 1:66). Tässä hoitosuunnitelmassa kuvataan alueen luontoarvoja ja esitetään tarvittavat hoitotoimet elokuussa 2000 Luk M. Häkkisen kanssa tehdyn maastoselvityksen ja maanomistajatapaamisen pohjalta.

LÅNGHOLMEN

Långholmenin kärki kuuluu valtakunnalliseen lehtojensuojeluohjelmaan. Alueen luonnossa on nähtävissä pitkään jatkuneen laidunnuksen merkkejä ja kohde edustaa edelleenkin hienoa jalopuuvältaista hakamaata. Kuusetumien ja haavan vesominen ovat tosin päässeet käyntiin laidunnuksen päätyttyä kymmenisen vuotta sitten. Jalopuumetsän arvoja on paikoitellen koko lahden ranta-alueella.

Luonnonarvojen säilyttäminen edellyttää umpeutumisen pysäyttämistä, jota voidaan parhaiten torjua raivaamisella ja sen jälkeen laidunnuksella. Hoidon tavoitteena on kuitenkin säilyttää alueen luonnossa luonnontilainen ilme ja välttää puustomaisen vaikutelman syntymistä. Myös jalopuuston uusiutumista tulisi edistää. Hoidosta huolimatta nykyinen lahoppuusto tulee säilyttää ja hoitojätteenä syntyvän lehtilahoppuun voi jättää myös alueelle. Kuusten raivausjäte oksineen on syytä poistaa happamoittamasta lehdon maaperää ja se voidaan polttaa läheisellä niityllä (kuvio 4). Aluetta ei ole tarpeen luontoarvojen vuoksi aidata erillisiin lohkoihin. Lehtojensuojeluohjelman osalla metsänkäsittelyssä ei tulisi käyttää puunkorjuukoneita. Jos niitä kuitenkin joudutaan käyttämään, tulisi korjuu ajoittaa talviaikaan kasvillisuuden vahingoittumisen välttämiseksi. Muualla metsätraktoreita tms. koneita voidaan käyttää.

Seuraavassa on kuvattu hoitokuvioittain Långholmenin alueen luontoa ja perushoitotarvetta ympäristötuen erityistukisopimusta varten. Hoitotoimenpiteet valmistavat aluetta tulevaa laidunnusta varten. Kuviot on merkitty karttaan (Liite 1).

Kuvio 1. Kyseessä on Långholmenin laajin ja yhtenäisin jalopuumetsikkö, jonka alueella merkit aikaisemmasta laidunnuksesta ovat selvästi nähtävillä. Jalopuista runsaimpia ovat lehmukset ja tammets, myös vaahteraa tavataan jonkin verran. Puoliavoimen kuvion eri osat ovat vaihtelevasti kuusettuneet. Myös katajat ovat runsastuneet laidunnuksen päättymisen jälkeen. Jalopuita (lehmuksia) on eniten kuvion keskiosan mäellä (rungen läpimitta n. 30 cm). Kuvion pohjoiskärjessä ja eteläosissa jalopuita on määrällisesti vähemmän, mutta puut ovat vanhempia ja järeämpiä. Vastaavasti kuuset ovat suurikokoisempia näillä alueilla.

Kuviolla lehtokasvillisuus keskittyy kallioisten kohtien välisille rinteille ja tasanteille, kalliokumpareiden lajisto on niukempaa. Lehtomaisten kohtien lajistossa tavataan runsaana mm. taikinamarjaa, lehtokuusamaa ja metsäorvokkia. Pai-

koin lehtomaiset kohdat ovat laidunnuksen päättymisen vuoksi metsäkastikan vallassa. Kevätesikkoa, kevätlinnunhernettä, jänönsalaattia ja valkolehdokkia esiintyy paikoitellen. Kallioisemmilla kohdilla tavataan runsaana heinätahtimöä, punanataa, nurmitädykettä, ahomansikkaa, kalliokielloa, haisukurjenpolvea, isomaksaruohoa ja kallioimareta.

Hoitona kuvion keskiosan kumpareella tulisi tehdä pienempien kuusten poistoa ja jonkin verran huonokuntoisten katajien raivausta. Pylväskatajat tulee rauhoitettuna säästää raivaukselta. Muutamat kallion männyt tulisi säästää, samoin voidaan säästää joku isompi kuusi. Kaikki maahan kaatuneet ja pystyssä olevat lahoppuut säilytetään kuviolla. Maapuita voidaan siirtää kuvion sisällä, jos ne haittaavat eläinten liikkumista. Myös jalojen lehtipuiden kymmentä senttiä paksumat oksat on syytä säilyttää maassa, koska niillä on oma merkityksensä alueen lahoppuueliöstölle. Myös tavallista lehtipuustoa eli koivua tulisi suosia havupuiden kustannuksella. Peruskunnostus voidaan tehdä joko yhden tai useamman vuoden aikana. Tavoitteena olisi ottaa kuvio laidunnuksen piiriin peruskunnostuksen jälkeen.

Kuvion itäpuolisessa pohjoiskärjessä rinne viettää mereen. Rinne on kuusi-valtainen ja puustoa tulisi varovaisesti harventaa yhden tai useamman vuoden kuluessa. Jalopuiden ympärillä voisi tehdä aukkoperkausta eli poistaa jalopuiden kanssa kilpailevat lähimmät havupuut. Katajista voi raivata huonokuntoisimmat pois. Haavan vesat raivataan kaikki sopimuskauden alkuvuosina ja samalla pääosa haapojen rungoista kaulataan. Isoimmat haavat jätetään kaulaamatta. Kaulatut haavat kaadetaan sopimuskauden loppupuolella noin viiden vuoden kuluttua kaulaamisesta. Osan kaulaamisen jälkeen kaadetuista haavoista voisi jättää maapuiksi lahoamaan.

Hoitona kuvion eteläosien kuusi-valtaisilla kohdilla on varovainen kuusien poisto erityisesti jalopuiden ympäriltä. Puustoa tulee poistaa usean vuoden aikana ettei valaistus lisääny kerralla liikaa ja heinät pääse valtaamaan aluetta. Huonokuntoisia katajia voidaan raivata.

Kuvio 2. Kyseessä on entinen niitty kalliokumpareiden välissä, joka on osin joutunut haavikon valtaan. Haapojen keskimääräinen rungon läpimitta on 30 cm, mutta joukossa on joitain järeämpiäkin yksilöitä. Lahoaa nuorta lehtipuuta on kohtalaisen paljon sekä maassa että pystyssä.

Putkilokasvistossa runsaimpina ovat niittykohdilla sarjakeltano, niittyleinikki, nurmitädyke, siankärsämö, pukinjuuri, poimulehdet, aiovirna ja nurmirölli. Lehtomaisista lajeista voidaan mainita ainakin valkolehdokki ja kevätesikko. Kuvion laidan kallionreunoilla tavataan osin samoja lajeja kuin kuvion 1 kallio-osilla.

Hoitona tulisi olla haavan vesojen raivaus pikimmiten ja samalla voitaisiin kaulata osa nuorista haavoista. Kaulatut haavat kaadettaisiin noin viiden vuoden kuluttua ja samalla raivattaisiin siihen mennessä syntynyt haavanvesakko. Isoimmat haavat saisivat kasvaa rauhassa koko ajan. Myös joitain alueella kasvavia kuusia tulisi poistaa.

Kuvio 3. Alue muistuttaa kuviota 2 ja kuvion pohjoisosassa on samankaltaista pellolle syntyneitä haavikkoja. Haavikon niittymäiseen aluskasvillisuuteen kuuluvat ainakin peltomatara, valkolehdokki, pikkutalvikki, kevätesikko. Heinittyneemmilla kohdilla runsaina tavataan mm. nurmirölli, ojakärsämö ja punanata. Kuvion keskiosa on jonkin verran kuusettunut. Kuvion eteläosa on kohtalaisen hyvässä kunnossa jo nyt sillä puoliavoin niitty kumpareiden välissä on maisemallisesti hieno. Niityn laidoilla kasvaa isompaa haapaa ja koivua sekä jokunen isompi lehmus.

Hoitona kuvion pohjoisosassa olisi suurimman osan haavikosta kaulaaminen edellä kuvatun periaatteen mukaisesti. Kuvion puolivälin kuusikko voidaan raivata kokonaan pois kahdessa vaiheessa sopimuskauden aikana liian äkillisten muutosten välttämiseksi. Eteläosissa ei ole suurta hoitotarvetta, ainoastaan jalojen lehtipuiden ympäriltä voidaan poistaa muut niiden kanssa kilpailevat puut pois.

Kuvio 4. Alue on ollut peltona viitisenkymmentä vuotta sitten ja joka vielä kymmenisen vuotta sitten se oli laitumena. Tällä hetkellä kuvio on nurmilauhavaltainen tuore-kostea niitty. Haavan vesat ja koivut ovat valtaamassa aluetta. Lajistossa on edelleen niittylajeina ahdekaunokki ja särmäkuisma, mutta pääosaa niitystä hallitsevat vadelmat ja mesiangervot.

Hoitona tulisi olla haavan vesojen raivaus pikimmiten ja samalla voitaisiin kaulata osa nuorista haavoista. Kaulatut haavat kaadettaisiin noin viiden vuoden kuluttua ja samalla raivattaisiin siihen mennessä syntynyt haavanvesakko. Niitto olisi syytä toteuttaa, mikäli laidunnus näyttää toteutuvan sopimuskauden aikana tai pian sen jälkeen. Niitto voidaan toteuttaa koneellisesti tai halutessa käsin niittämällä.

Kuvio 5. Vaihtelevan levyinen (5-20 m) rannan tervalepikko. Osa tervalepistä on suurikokoisia. Aluskasvillisuuteen kuuluvat runsaina nokkonen, mesiangervo, puna-ailakki, ojakellukka, vadelma, hiirenporras sekä tuomi. Hoitona tulisi olla nuorten tervaleppien raivaus. Leppiä voisi raivata siten, että rantavyöhykkeeseen syntyisi muutama enintään parinkymmenen metrin levyinen aukko, jolloin puustoa jäisi ryymittäin pystyyn. Samalla syntyisi maisemakäytäviä yli lahden. Samalla tulisi raivata osa tuomista ja vadelmakasvustoista. Työt voidaan toteuttaa useassa vaiheessa voimavarojen mukaan. Pidemmällä tähtäimellä rantavyöhyke tulisi saada osaksi laidunta.

Kuvio 6. Ollut aikaisemmin saarena, nykyisin maayhteys riippuu vallitsevasta merenpinnan korkeudesta. Puustossa on suuria tervaleppiä ja koivuja. Paikoin on kallioisia ketolaikkuja, mutta muuten saaren aluskasvillisuus on heinittynyt. Kedoilla kasvaa ketoneilikka, keto-orvokki, mäkikuisma, keltamaksaruoho ja pukinjuuri.

Hoitona tulisi olla huonokuntoisten katajien poisto, jolloin jäljelle jäisi yksittäisiä pylväskatajia ja nykyinen yhtenäinen katajikko harvenisi. Ketoa voisi niittää vuosittain kasvien siementen varistua maahan ja niittojätteen voisi kerätä pois kohdan ravinteisuuden vähentämiseksi pidemmällä tähtäyksellä.

Kuvio 7. Merenlahden maankohoamisrannan ruovikko, jonka valtalajina on ylivoimaisesti järviruoko. Rantaviivalla tavataan myös hopeanhikkia ja ranta-alpia paikoitellen. Alue ei vaadi välittömiä hoitotoimia, mutta se tulisi liittää osaksi laidunta. Ruovikkokuvion raja liitekartassa on vain viitteellinen ja sen pinta-ala ja omistussuhteet tulee määrittää tarkemmin sopimusta tehtäessä.

Kuvio 8. Söglövikenin lahden pohjukan rannat ovat puustoisia. Kuvion raja liitekartassa on viitteellinen ja sen tulee määrittää tarkemmin sopimusta tehtäessä. Suojelualueen rajalta etelään päin lahden rantavyöhykkellä voisi harventaa havupuustoa. Metsä on pääosin havupuuvaltaista talousmetsää, jossa vain paikoitellen esiintyy suuria jalopuita. Laitumen tulisi olla kapeampi niillä kohdin, joissa talousmetsä on nyt tiheämpää. Lähempänä lahden pohjukkaa on tehty hiljattain kasvatushakkuuta mustikkatyypin kuusikossa ja muualla on hieman vanhempia kasvatushakkuuta. Metsään on paikoin tulossa haavanvesakkoa, jota tulisi raivata osana laidunnusta valmistelevaa toimintaa. Katajaa tulisi paikoitellen raivata pois isot ja

maisemmallisesti hienot katajat säilyttäen. Isojen jalopuuyksilöiden ympäriltä tulisi tehdä aukkoperkausta poistamalla niiden vierestä kilpailevat havupuut ja tekemällä näin kasvutilaa jalopuille. Lahden pohjukkan tervalepikkoa voisi tehdä hakamaisemmaksi harventamalla puustoa hieman. Harvennusta voisi tehdä koko sopimuskauden aikana.

Lahden länsiranta on tervaleppävaltaista, aluskasvillisuudessa mesiangervo on runsas. Tervalepikkoa voisi tehdä hakamaisemmaksi harventamalla kuusia valikoiden pois. Harvennusta voisi tehdä koko sopimuskauden aikana. Tilakeskuk- sen lähellä olevalta kalliokedolta voisi raivata katajista osan pois edellä kuvattu- jen periaatteiden mukaan. Lahdelle kaivetun ojan penkoilta voisi poistaa kaikki koivut maiseman parantamiseksi.

HOLMHAGEN.

Puustossa valtalajina ovat lehtipuut ja erityisesti lehmuksia ja tammia on alueella runsaasti. Rannoilla kasvaa tervaleppä-vyö. Aluskasvillisuus on pääosin korkea- kasvuista nuokkuhelimikkää, metsäkastikkaa ja lehtonurmikkaa. Tuoreen ja keski- ravinteisen lehdon arvokkaimpia putkilokasvilajeja ovat lehtomaitikka, lehtokie- lo, kevätetikko, kevättähtimö ja soikkokaksikko. Holmhagen (Liite 1) on arvioitu maakunnallisesti arvokkaaksi perinnebiotoopiksi ja sitä ovat aikaisemin laidun- taneet lampaat.

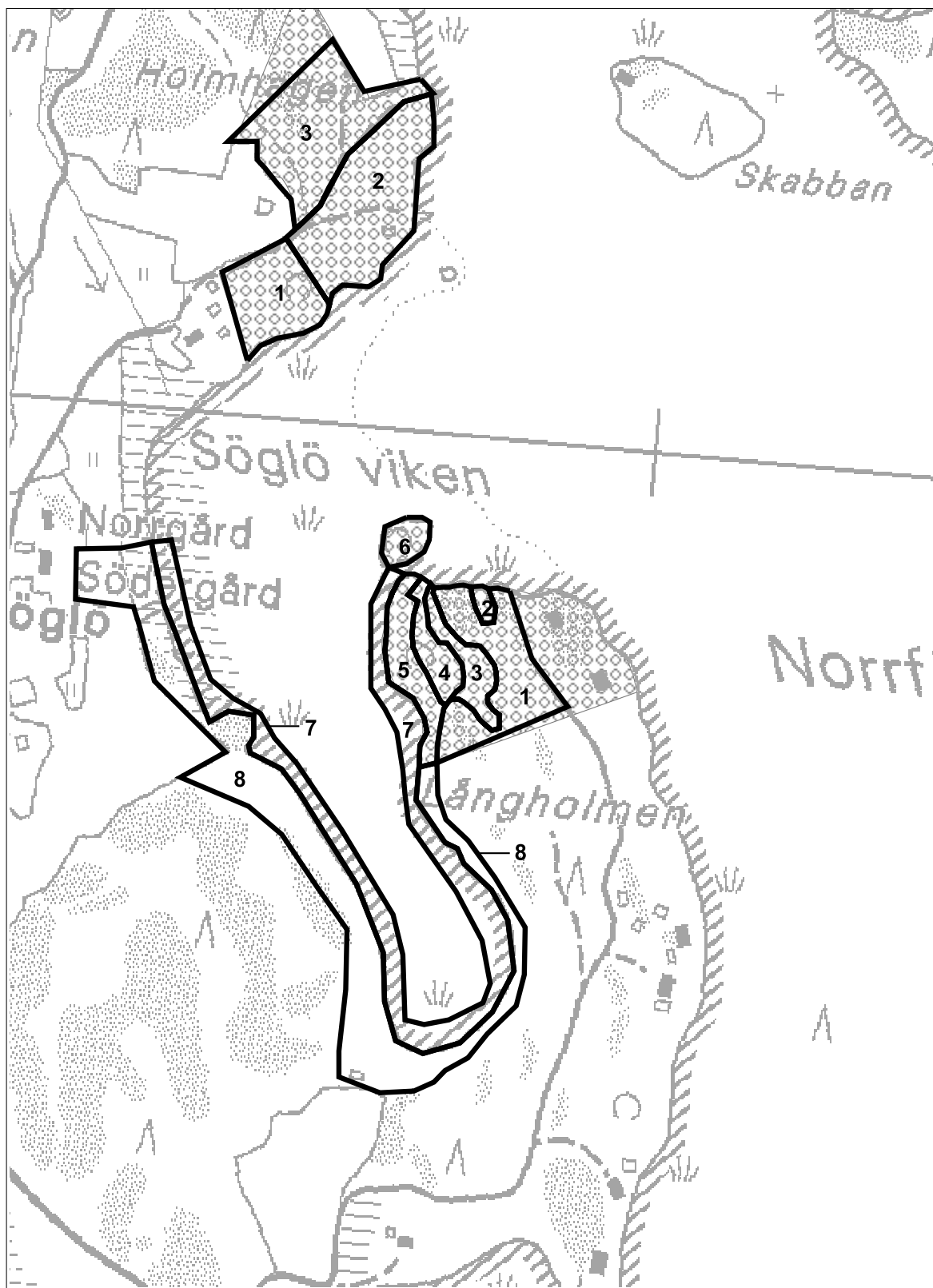
Kuvio 1. Puustoa voidaan hoitaa lehtomaisuuden lisäämiseksi ja kehittää kuviota jalopuumetsäksi kuusia vähentämällä. Syntynyt kuusen raivausjäte tulee hävittää polttamalla tai kuljettaa pois. Isoa lahoja lehtipuita ei saa kaataa tai poistaa alueel- ta. Pensastoa voidaan raivata, mutta ei kaikkia jalopuun taimia. Alueen laidunnus vaatii erillisen suunnitelman, joka tulee olla maanomistajan ja ympäristökeskuk- sen hyväksymä.

Kuvio 2. Puustoa voidaan hoitaa lehtomaisuuden lisäämiseksi ja kehittää kuviota jalopuumetsäksi. Isoa lahoja lehtipuita ei saa kaataa tai poistaa alueelta. Syntynyt kuusen raivausjäte tulee hävittää polttamalla tai kuljettaa pois. Pensastoa voidaan raivata, mutta ei kaikkia jalopuun taimia. Alueen laidunnus vaatii erillisen sunni- telman, joka tulee olla maanomistajan ja ympäristökeskuksen hyväksymä. Nuo- rehkoa jalopuustoa voidaan varovaisesti harventaa useassa vaiheessa ympäristö- keskuksen ohjeiden mukaisesti. Hoidon tarkoituksena on kehittää jaloja lehtipui- ta järeämmäksi.

Kuvio 3. Puustoa voidaan hoitaa lehtomaisuuden lisäämiseksi ja kehittää kuviota jalopuumetsäksi kuusia vähentämällä. Isoa lahoja lehtipuita ei tule kaataa tai pois- taa alueelta. Syntynyt kuusen raivausjäte tulee hävittää polttamalla tai kuljettaa pois. Kuvion kaikki kuuset voidaan poistaa usean vuoden kuluessa. Pensastoa voi- daan raivata, mutta ei kaikkia jalopuun taimia. Alueen laidunnus vaatii erillisen suunnitelman, joka tulee olla maanomistajan ja ympäristökeskuksen hyväksymä.

SUOJELUN TOTEUTUS

Suojelun tarkoituksena molemmilla osa-alueilla tulisi olla lehtoluonnon säilyttä- minen ja hoitaminen. Näin ollen rauhoitus olisi paras keino toteuttaa alueen suoje- lu, varsinkin kun maanomistajilla on kiinnostusta järjestää itse alueen laidunnus. Rauhoitus edellyttää myös rakennusoikeuden korvaamista. Rauhoituksen yhtey- dessä tulisi kieltää normaali metsätaloustoiminta ja metsänkäsitely tulisi toteut- taa tämän hoitosuunnitelman mukaisesti. Myös koirien irtipitäminen, leiriytymi- nen ja metsästys tulisi alueilla kieltää.

 lehtojensuojeluohjelmaan kuuluva alue

1: 6000

Jyrki Uotila ja Asko Lavikainen:

Kosken TI kunnan luontoarvot

Esipuhe

Ihmisten kiinnostus ympäristöönsä, niin rakennettuun kuin luonnonvaraiseenkin, on lisääntynyt huomattavasti viime aikoina. Kuitenkin yksittäisen ihmisen on entistä vaikeampi löytää tietoa kotikunnastaan, sillä valtaosa tehdyistä inventoinneista on julkaistu vain pieninä painoksina, ja ne tavoittavat lähinnä vain tietyn alan harrastajat ja ammattilaiset. Tämän selvityksen päätarkoituksena onkin koota kuntaa koskevat tiedot yhteen kokonaisuuteen, mistä tietoa kaipaavan, on hän sitten luokalleen tuntia valmistava opettaja tai maankäytöstä päättävä viranomainen, on helppo löytää sitä.

On kuitenkin muistettava, että ympäristömme ja myös alla mainitut kohteetkin saattavat muuttua tulevaisuudessa tahtomattammekin. Tai tänään arvokkaana pitämämme kohde ei ole enää välttämättä sitä tulevaisuudessa ihmisten arvomaailman muuttuessa tai tiedon lisääntyessä. Erityisesti tietämys uhanalaisista kasveista ja eläimistä on lisääntynyt selvästi viime vuosien aikana, mistä syystä luokituskriteereihin on tulossa lähi aikoina muutoksia. Toisaalta lisää arvokkaita ympäristökohteita saattaa löytyä uusissa tai parhaillaan valmistumaisillaan olevissa inventoinneissa ja selvityksissä. Esimerkiksi museoviraston Paimionjokilaakson vanhan rakennuskannan inventointiprojekti valmistuu vielä tämän vuoden aikana. Tällöin rakennusten arvotuskriteerit yhtenäistetään eri kuntien välillä ja ajantasaistetaan, joten ainakin tältä osin tämä selvitys saattaa muuttua vanhentuneeksi jo varsin pian.

Yllä mainittujen syiden takia tämä selvitys päätettiin tehdä ulkoisesti mahdollisimman yksinkertaisessa asussa, jotta sitä olisi helppo muuttaa ja päivittää tietojen ja kohteiden muuttuessa. Toivonkin lopuksi, että kunnissa joku ottaisi huolehtiakseen tästä tehtävästä, ja että hän saisi tehdä listaani selvästi enemmän lisäyksiä kuin poistoja.

Johdanto

Kosken Tl kunnan alueella sijaitsevat merkittävät ympäristökohteet on ryhmitelty kolmeen eri luokkaan.

Ensimmäiseen ja tärkeimpään luokkaan on sijoitettu ne kohteet, jotka on mainittu suojelukohteina Varsinais-Suomen vahvistetuissa seutukaavoissa luonnonsuojelullisten (1.1.), esihistoriallisten (1.2.) tai rakennetun ympäristön (1.3.) arvojen perusteella (Varsinais-Suomen vahvistettujen seutukaavojen yhdistelmä: selostusosa. Varsinais-Suomen liitto 1996.) Vesiensuojelukohteet on jätetty kokonaan tämän tarkastelun ulkopuolelle.

Toinen luokka sisältää kohteet, joilla on olemassa suojelullinen kaavavaraus. Kosken Tl kohdalla kohteet ovat luonnonsuojelullisia (2.1.) tai maisemansuojelualueita (2.2.).

Kolmas luokka sisältää ne kohteet, jotka on mainittu jossakin valtakunnallisessa tai maakunnallisessa selvityksessä. Kosken Tl kohdalla käytetyt selvitykset ovat seuraavat:

3.1. Varsinais-Suomen harjuluontoselvitys (Kontturi, Osmo; Lyytikäinen Ari: Varsinais-Suomen harjuluonto. Varsinais-Suomen seutukaavaliitto 1987. Valtakunnallinen harjututkimus, raportti 36).

3.2. Soidensuojeluohjelma (Soiden suojelun perusohjelma II. Maa- ja metsätalousministeriö 1980. Komiteamietintö 1980:15)

3.3. Varsinais-Suomen ja Etelä-Satakunnan pienvesiselvitys (Kirkkala, Teija; Ikonen, Iiro: Kalataloudellisesti ja luonnonsuojelullisesti arvokkaat pienvedet Varsinais-Suomessa ja Etelä-Satakunnassa. Vesi- ja ympäristöhallitus 1994. Monistesarja Nro 593.)

3.4. Uhanalaisten kasvien ja eläinten esiintyminen (UHEX-tiedosto, liito-oravaarkisto sekä yksittäisten harrastajien antamat tiedot.)

3.5. Perinnemaisemaselvitys (Suomen ympäristökeskuksen luonto- ja maankäyttöyksikön perinnemaisemainventointien maastolomakkeet). Kohteet luokiteltiin joko *valtakunnallisesti*, *maakunnallisesti*, tai *paikallisesti merkittäviksi* tai *niillä ei todettu olevan merkitystä*.

3.6. Museoviraston inventoimat rakennukset. Muutamasta kylästä museovirasto on jo tehnyt arvotuksensa (*valtakunnallinen*, *seudullinen*, *paikallinen* tai *maisemallinen merkitys*), ja kaikki vähintään paikallisesti merkittävät kohteet mainitaan tässä listauksessa. Lisäksi näiden ja muiden kylien osalta listassa mainitaan kylittäin ne kohteet (Sr tai Km), jotka Maa ja Vesi Oy on maininnut yleiskaavaehdotuksessaan. Kosken osalta rakennuskannan arviointi on vielä kesken museovirastossa, joten tältä osin listauksessa voi tapahtua vielä pieniä muutoksia.

Kohteiden yhteydessä olevat koordinaatit ovat joko peruskartalla punaisella merkittyjä yhtenäiskoordinaatteja tai mustalla merkittyjä peruskoordinaatteja. Pääsääntöisesti biologisten tietojen (uhanalaiset eläimet ja perinnemaisemainventoinnit) yhteydessä on käytetty yhtenäiskoordinaatistoa (itä-länsi koordinaatti alkaa numerolla 3), muuten on käytetty peruskoordinaatistoa (itä-länsi koordinaatti alkaa numerolla 2).

Rauhoitetut kohteet

1.1. Luonnonsuojelu

1. Eksyssuo

Soidensuojeluohjelmaan kuuluva noin 320 hehtaaria laaja suoalue, joka pääosin sijaitsee Mellilän, Loimaan ja Ypäjän alueella, ainoastaan pieni osa suosta kuuluu Kosken TI kuntaan. Suon keskiosa on avointa nevaa, joko rahka-, tupasvilla- tai rimpinevaa, jossa on useita pieniä kangassaarekkeitä. Eksyssuon alueelta, tosin Mellilän kunnan puolelta, on löytynyt *vaarantunut* ja rauhoitettu punakämmekkä. Samoin *vaarantunut* suokirjosiipi on tavattu Eksyssuolla ainakin vuonna 1981. Turun Lintutieteellisen Yhdistyksen suolintuarkiston mukaan suolla pesi 1980-luvulla mm. seuraavat lajit: kanahaukka (1 pari), nuolihaukka (1 pari), metso (1 pari), kurki (2 paria), metsäviklo (2 paria), liro (5 paria), kapustarinta (4 paria), kulorastas (1 pari), korppi (1 pari) ja pohjansirkku (1 pari). Suon reunaosat on ojitettu ja viljelty.

2-6. Oripäänkangas-Mellilänharju

Harjunsuojelualue (2), jonka edustavin osa Kosken TI alueella on **Hevonlinna** (3). Se mainitaan Varsinais-Suomen harjuluontonselvityksessä maaseudun kulttuurimaisemaan ja osaksi muutettuun suomalaisemaan liittyväksi, ympäristöstään selvästi erottuvaksi, geologisesti ja maisemallisesti merkittäväksi harjualueeksi. Alue sisältää osia 35 m korkeasta selännelaajentumasta, jonka keskellä on noin 10 m syvä suppakuoppa, **Hevonlinnanjärvi** (4) (673244 244669), jollainen on luonnontilaisena erittäin harvinainen Turun lähistöllä. Lisäksi alueella on myös esihistoriallisesti merkittävä **Hevonlinnan linnavuori** (5) (673246 244730), joka on länsi-itäsuuntainen, runsas 200 m pitkä luonnonharju, missä perimätiedon mukaan on ollut linnavuori. Väitettä ei ole kuitenkaan pystytty todistamaan arkeologisesti. Ikävä kyllä, Hevonlinnan alue on paikoin pilattu pahoin soranoton seurauksena, mutta siitä huolimatta Hevonlinna on erittäin merkityksellinen opetus-, tutkimus- ja retkeilykohde.

Harjualueelle antaa lisäarvoa *valtakunnallisesti merkittävä* kulttuurihistoriallinen muinaistie, **Huovintie**, joka kulkee harjuksoa pitkin. Kosken TI alueella se on säilynyt parhaiten Urmaankulman ja Mellilän rajan välisellä osuudella.

Harjualueelle on tehty yllämainitun suojeluvaramuksen lisäksi myös **Isokankaan, Hevonlinnan ja Kotimäki-Hevonlinnan** maisema-alueiden rajaukset. Näistä erityisesti Isokangas edustaa kaunista maisemakuvaa sekä luonnon merkittäviä kauneusarvoja. Sillä on myös erikoisia luonnonesiintymiä. Isokankaan alue jatkuu yhtenäisenä Marttilan puolella. Hevonlinnan ja Kotimäki-Hevonlinnan alueella Huovintie antaa alueille huomattavaa lisäarvoa, ja siksi Hevonlinnan kukkulan tuntumassa olevat vanhat sorakuopat tulisikin kunnostaa ja maisemoida.

Varsinais-suomen harjuluontonselvityksessä mainitaan **Hevonlinnan** lisäksi myös sekä **Isokangas** että **Parravahan harju** arvokkaina kohteina. Isokangas mainitaan geologisesti jokseenkin merkittäväksi, mutta maisemallisesti merkittäväksi alueeksi. Parravahan harju puolestaan todettiin sekä geologisesti että maisemallisesti jokseenkin merkittäväksi.

Hevonlinnankukkulan lähteikkö (6) todettiin pienvesiselvityksessä biologisesti merkittäväksi alueeksi. Se käsittää etupäässä tihkupintaa noin sadan metrin matkalla. Kasvilajisto on monipuolinen ja vaatelas, josta mainittakoon muun muassa lehtokuusama, kotkansiipi, lehtokorte, maariankämmeikä ja velholehti. Alueella on lisäksi maisemallista merkitystä komeine lehtipuineen ja rehevine kotkansiipikasvustoineen, vaikka toisaalta alueen luonnontila on heikentynyt uudistushakkuiden ja soranoton takia.

1.2. Esihistoria

7. Kertunniitty

672490 244952

Luonnonlähde, jota perimätiedon mukaan on käytetty uhrilähteenä.

8. Ylijoki

672490 244900

Kivikautinen asuinpaikka, jolta on taltioitu mm. kvartsi-iskoksia.

5. Hevonlinnan linnavuori

673246 244730

Itä-länsisuuntainen, runsas 200 m pitkä luonnonharju, missä perimätiedon mukaan on ollut linnavuori. Väitettä ei ole kuitenkaan pystytty todistamaan arkeologisesti. Kohde sisältyy Oripäänkankaan-Mellilänharjun harjijensuojelualueeseen (Ks. 1.1.).

9. Siikarla

672266 245314

Kivikautinen asuinpaikka.

10. Yli-Liipola

672516 245138

Kivikautinen asuinpaikka. Kulttuurikerros on näkyvissä peltojen läpi kulkevan tien leikkauksessa.

Ali-Liipola

11. 672500 245186

12. 672470 245190

13. 672466 245215

Kivikautisia asuinpaikkoja.

1.3. Rakennettu ympäristö

14. Vanha kirkkomaa ja tapuli

Kosken palaneen kirkon paikalla on vielä hautausmaa, jonka yhdellä sivulla on Mikko Haitinin vuonna 1777 tekemä tapuli. Maisemallisesti alueeseen kuuluvat myös 1810-luvulla rakennettu hirsinen pitäjänmaksiini sekä kivisilta ja vanhat myllyt. Alueen halki kulkeva Hämeen härkätie lisää vielä alueen arvoa, joten se todetaankin *valtakunnallisesti merkittäväksi* kulttuurihistorialliseksi ympäristöksi.

15. Kosken kartano

Myöhäisempiirinen päärakennus on rakennettu vuonna 1867, ja sen pihapiirissä on paljon 1800-luvun ja tämän vuosisadan alun rakennuksia, jotka ovat säilyneet hyvin. Vanhimmat rakennukset, navetta ja sikala, ovat peräisin 1800-luvun puolivälistä. Lisäksi kartanon pihapiirissä kasvava mänty rauhoitettiin 24.10.1990.

Muut kaavavaraukset

2

2.1. Luonnonsuojelu

16-17. Hongisto, Liipolanjärvi

Yksi vajaasta kymmenestä maakunnan lettovillaesiintymistä on löydetty Liipolanjärveltä. Laji luokitellaan maakunnassamme *vaarantuneeksi* ja sen suurin uhka on ojitus. Lisäksi sisämaassa harvinainen etelän alvejuuri on löytynyt Liipolanjärven rantalehdosta. Alue sijaitsee pohjavesien suojelualueella.

Parhaannummen-Liipolanjärven (17) alueen harjujakso todettiin harjuserelvityksessä edustavan kaunista maisemakuvaa sekä luonnon merkittäviä kauneusarvoja. Lisäksi sillä on jossakin määrin erikoisia luonnonesiintymiä. Selvityksessä suositeltiin, että aluetta hoidettaisiin maisemansuojelualueena lievin määräyksin.

2.2. Maisemansuojelu

18. Taajaman itäpuoliset jokivarsipellot

Maisemallisesti merkittävä kohde.

Lisäksi on tehty seuraavat Oripäänkankaan-Mellilänharjun harjusensojelualueeseen (2) liittyvät maisemansuojeluvaraukset (Ks. 1.1.).

- **Isokankaan** arvokkaan harjualueen raja.
- **Hevonlinnan** arvokkaan harjualueen raja.
- **Isokankaan** harjualue.
- **Hevonlinnanharjun** eteläreuna.
- **Kotimäki-Hevonlinna** harjujakso.

3

Inventoidut kohteet

3.1. Harjuluonto

19. Pahonoja-Hongisto

Alue edustaa jossakin määrin kaunista maisemakuvaa sekä luonnon merkittäviä kauneusarvoja ja sillä on erikoisia luonnonesiintymiä. Suositeltiin hoidettavaksi maisemansuojelualueena lievähkön määräyksen, mahdollisesti pieneltä osaltaan luonnonsuojelualueena lievin määräyksen.

2. Parranvahan harju

Historiallisesti merkittävä Huovintie kulkee harjua myöten. Alue edustaa kaunista maisemakuvaa sekä luonnon merkittäviä kauneusarvoja, ja sillä on erikoisia luonnonesiintymiä. Suositeltiin hoidettavaksi historiallisen tien osalta maisemansuojelualueena tiukoin määräyksen, muuten lievähkön määräyksen. Käytöstä jäävät sorakuopat toivottiin maisemoitavan. Kohde kuuluu osana Oripäänkankaan-Mellilänharjun harjunsuojelualueeseen. Tähän kuuluvat myös Varsinais-Suomen harjuluontonselvityksessä arvokkaina kohteina mainitut **Hevonlinna ja Isokangas** (ks 1.1.).

20. Kartanonnummi

Alue edustaa kaunista maisemakuvaa sekä luonnon merkittäviä kauneusarvoja, ja sillä on erikoisia luonnonesiintymiä. Lisäksi historiallisesti merkittävä Hämeen Härkätie kulkee alueen halki. Muun muassa harvinainen kangaskorte on löytynyt Kartanonnummelta. Suositeltiin hoidettavan jokeen rajoittuvalta osaltaan tiukahkön määräyksen maisemansuojelualueena, muuten lievin määräyksen.

17. Parhaannummi-Liipolanjärvi

Mainittu kasvistollisesti tärkeän Liipolanjärven yhteydessä (ks. 2.1.).

3.2. Soidensuojeluohjelma

21. Reksuo

Sisältyy valtakunnalliseen soidensuojeluohjelmaan. Alueen pinta-ala on noin 460 hehtaaria, josta pääosa on Someron kunnan puolella ja vain pieni osa Kosken kunnan alueella.

3.3. Pienvedet

22. Hepo-oja eli Häijynoja

On Paimionjokeen, noin 5 kilometriä Kosken keskustasta lounaaseen, laskeva puro. Sen varsi on hyvin kaunista kulttuurimaisemaa, koostuen mm. peltotilkuista ja kumpuilevista niitty- ja metsälaitumista. Puron kasvillisuus on monimuotoista. Alajuoksulla niittykasvillisuus on vallitsevaa, kun taas nokkonen ja mesiangervo ovat yläjuoksun valtalajeja. Lisäksi palstalla 3:14 on runsaasti lähdemäistä tihkupintaa. Mielenkiintoisista kasveista alueella esiintyvät mm. virmajuuri, musta-apila ja harvinainen hoikkaängelmä. Sienistä mainittakoon isovoirousku ja savurousku. Valitettavasti alueen maatalous rehevöittää puron vettä; Vuonna 1990 Hepojasta otetussa vesinäytteessä todettiinkin huomattavan korkea fosforipitoisuus (500 mg/l). Lisäksi puron varsilla on jonkin verran maisemaa pilaavia autonromuja.

6. Hevonlinnankukkulan lähteikkö

Mainittu Oripäänkankaan-Mellilänharjun harjensuojelun yhteydessä (ks. 1.1.).

3.4. Uhanalaiset kasvit ja eläimet

23. Vähäsorvasto, Sulkalammi

Maakunnassamme *harvinainen ja silmälläpidettävä* sinipunarusku on löydetty Sulkalammin alueelta. Laji esiintyy lehtimetsissä ja sen uhkana on metsien puulajisuhteiden muuttuminen ja erityisesti kuusettuminen.

24-27. Hongisto

Hongiston kylän alueelta on ilmoitettu kaikkiaan neljä uhanalaiseksi luokiteltua kääpäalajia. Näistä lakkakäpä (24), korkkikerroskäpä (25), rusokäpä (26) ovat *silmälläpidettäviä ja harvinaisia*, kun taas neljäs laji, tuoksuvyökäpä (27) luokiteltiin *vaarantuneeksi*.

28. Hongisto, Anianoja

Purosätkin, joka maakunnassamme luokitellaan *vaarantuneeksi* on mahdollisesti hävinnyt alueelta vuoden 1989 jälkeen, mutta Anianojalla esiintyy edelleen useita huomionarvoisia kasveja, kuten särmäputki, harajuuri, lehto-orvokki, koiranheisi. Näistä lajeista särmäputki luokitellaan Hämeen maakunnan puolella *vaarantuneeksi*.

29. Isosorvasto

Vanhan metsän ojan penkalta märkähajaisesta painanteesta on tehty toinen havainto Kosken alueelta *silmälläpidettävästä ja harvinaisesta* lakkakäävästä.

30. Liipola

Silmälläpidettävä ja harvinainen huopakäpä.

31. Partela

Silmälläpidettävää ja harvinainen känsäorvakka.

32. Koivukylä, Vähäkangas

Silmälläpidettävää ja taantunut poimukääpä on löydetty Koivukylästä järeitä puita kasvavassa tuoreesta kangasmetsästä.

33. Halikkola, Seljäkulma

Selvästi rajoittuva sekametsikkö ja vanha laidun alue, jossa *silmälläpidettävää ja taantunut* liito-orava on pesinyt vuonna 1996.

3.5 Perinnemaisemat

34. Kauralan laidun

67324-67326 32923-32928

6,3 ha

Inventoitu 26.6.1997

Sijaitsee Kosken keskustasta itään Patakoskella. Kunnan arvokkain kohde, joka on arvioitu *maakunnallisesti merkittäväksi*. Kohteen arvoa lisäsivät alueen suuri koko, vanhojen maankäyttömuotojen jatkuvuus alueella, kohteen erikoisuus sekä huomionarvoiset kasvilajit. Halliniitunojan rinteillä kasvoi kauniita pylväskatajia siellä täällä. Muita huomionarvoisia lajeja olivat peurankello, kahtaissara, törrösara, nurmitatar, kevättähtimö, musta-apila ja mukulaleinikki. Hoitotoimenpiteiksi ehdotettiin laidunnuksen tehostamista sekä puiden taimien raivausta.

35. Nyhän niitty

67311-67315 32828-32833

3,8 ha

Inventoitu 7.8.1997

Kosken keskustasta länteen Paimionjoen varressa sijaitseva *paikallisesti merkittävä* niitty. Nykyinen laidunnus aloitettiin paikalla kymmenen vuoden tauon jälkeen vuonna 1975, ja eläimet ovat saaneet nurmen lisäksi lisärehua. Tämän vuoksi alue oli inventointihetkellä lievästi ylilaidunnettu, mistä syystä se oli niukkalajinen ja rehevöitynyt. Huomionarvoisia lajeja olivat hakarasara, kevätesikko ja peurankello. Maisemallisesti alue mainittiin merkittäväksi vaikka vastarannan saha häiritsikin näkymää. Hoitotoimenpiteiksi ehdotettiin nykyisen laidunnuksen jatkamista, mutta ilman lisärehun käyttöä.

36. Lehtolan niitty

67366-67367 32910-32915

1,7 ha

Inventoitu 26.6.1997

Vähä-Sorvaston kylän keskuksesta itään Paimionjoen pohjoisrannalla oleva *paikallisesti merkittävä* niitty, jolle erityisarvoa antoi laiduntajana käytetty alkuperäinen suomenkarja. Niitty oli kuitenkin melko rehevöitynyt ja heinittynyt eikä huomionarvoisia lajajakaan löytynyt kuin törrösara ja heinäratamo. Alueen arvoa lisää se, että se on läheiselle ala-asteelle mainio opetuskohde. Nykyisen laidunnuksen jatkamista ilman lisärehua ehdotettiin alueen hoitotoimenpiteeksi.

37. Heinilän niitty

67309-67313 32823-32830

4,4 ha

Inventoitu 7.8.1997

Kosken keskustasta länteen Paimionjoen varressa oleva *paikallisesti merkittävä* niitty. Aluetta on laidunnettu kauan, ja se oli päässyt rehevöitymään sekä sen kasvilajisto köyhtymään. Tästä syystä, vaikka niitty olikin maisemallisesti merkittävä, niin alueella ei ollut inventoijien mielestä suurempaa arvoa. Hoitotoimenpiteiksi ehdotettiin luopumista lisärehun annosta, tervalepikon harventamista sekä rinne-*niityn* erottamista muusta alueesta aidalla.

38. Iso-Kokin niitty

67299-67301 32905-32908

2,0 ha

Inventoitu 6.8.1997

Kosken keskustan eteläpuolella Vähäjoen varressa sijaitseva *paikallisesti merkittävä* niitty. Tätäkin niittyä oli laidunnettu jo kauan, mutta silti se oli päässyt rehevöitymään. Kasvistollisesti hakarasara oli ainoa huomionarvoinen laji, joten alueella ei ollut tämän takia suurempaa arvoa, vaikka toisaalta maakivien runsaus antoikin lisäarvoa. Hoitotoimenpiteiksi ehdotettiin luopumista lisärehun käytöstä sekä nurmien erottamista aidalla muusta alueesta.

39. Uusitalon niitty

67322-67325 32860-32861

1,6 ha

Inventoitu 6.8.1997

Jättälänkylässä Hepo-ojan varressa sijaitseva paikallisesti merkittävä niitty. Aluetta oli laidunnettu pitkään, mutta viime vuosina aivan liian vähän (vain yksi lehmä), joten niitty oli heinittymässä ja kasvamassa umpeen. Huomionarvoisia kasvilajeja olivat vain hakarasara ja nurmitatar. Kaiken kaikkiaan niitty arvioitiin ainoastaan *paikallisesti merkittäväksi*. Laidunnuksen jatkamista, mutta suuremmalla karjamäärällä, suositeltiin alueen hoitotoimenpiteeksi.

40. Onnelan jokivarsilaidun

2022 11

Inventoitu 7.8.1997

Tapalan kyläkeskuksessa Vähäjoen varressa oleva jokivarsilaidun, jolla *ei ollut erityistä arvoa*. Kasvillisuus todettiin yksipuoliseksi ja reheväksi, joten laidunta ei edes inventoitu.

41. Mäen jokivarsilaidun

2022 11

Inventoitu 6.8.1997

Metsärannan tilan itä- ja pohjoispuolella Vähäjoen varressa oleva jokivarsilaidun, jolla *ei ollut erityistä arvoa*. Kasvillisuus todettiin vähälajiseksi, eikä sitä inventoitu.

3.6 Rakennettu ympäristö

Halikkola

Honkamäki. Vanha, vuosina 1938-1939 valmistunut, entinen suojelukuntatalo, joka on nykyisin maamiesseuran omistuksessa. Sr.

Jolkki. Yksi kylän kantatiloista. Päärakennus on rakennettu vuosisadan vaihteessa, lisäksi pääosa muistakin rakennuksista on rakennettu ennen vuotta 1940. Sr.

Nokka. Yhtenäinen kokonaisuus Härkätien varrella. Vanhimmat rakennukset on rakennettu 1910-luvulla. Sr.

Harmaa

Harmaa. Toinen kylän kantatiloista, joka sijaitsee aivan Härkätien varrella. Asuinrakennus on rakennettu vuonna 1915. Km.

Kannisto (Harmaan koulu). Vuonna 1903 valmistunut koulurakennus, joka sijaitsee Härkätien varrella. Sr.

Kotiaho. Vuonna 1950 valmistunut asuinrakennus, joka sijaitsee maisemallisesti tärkeällä paikalla Härkätien varrella. Km.

Muti. Härkätien varrella oleva kantatila, jonka päärakennus on valmistunut vuonna 1868. Km.

Rajala. Vuosina 1913-1916 valmistunut asuinrakennus on oleellinen osa Härkätien maisemaa. Km.

Isosorvasto

Alihyhkö. 1800-luvun lopulta peräisin olevat päärakennus, aitta ja navetta ovat säilyneet varsin hyvin. Sr.

Aliurmas. Päärakennuksen vanhempi osa on 1800-luvulta ja uudempi osa vuodelta 1901. Viime vuosisadan puolelta ovat peräisin myös aitta, tallirivi ja navettarivi. Rakennukset ovat säilyneet alkuperäisessä asussaan, ja ne sijaitsevat muinaisen Huovintien varrella. Sr.

Haapala. Vanha ja varsin hyvin säilynyt mäkitupa tai torppa, joka on peräisin tämän vuosisadan alkupuolelta. Sr.

Järvelä (Sorvaston koulu). Vuodelta 1900 peräisin oleva puurennesanssinen koulurakennus, joka on säilynyt hyvin ja sijaitsee maisemallisesti keskeisellä sekä näkyvällä paikalla. Sr.

Kotimaa sijaitsee vanhan Huovintien varrella, ja sen päärakennus on tämän vuosisadan alkupuolelta. Sr.

Lehtoranta. Asuinrakennus ja sauna ovat osin peräisin viime vuosisadalta. Sijaitsee näkyvällä paikalla tien varrella. Sr.

Mattari. Viime vuosisadalta peräisin olevat asuinrakennus, navetta, talli ja renkitalo ovat säilyneet varsin hyvin, ja ne sijaitsevat näkyvällä ja keskeisellä paikalla. Sr.

Myllyoja. 1800-luvulta peräisin oleva Mattarin torppa, joka on säilynyt varsin hyvin. Sr.

Mäkinen. Vanha mäkitupa, mahdollisesti viime vuosisadan lopulta, joka on säilynyt hyvin. Sijaitsee muinaisen Huovintien varrella. Sr.

Männikkö. Vanha, varsin hyvin säilynyt mäkitupa vuosisatojen vaihteesta. Sr.

Puistola. Vanhoista rakennuksista on säilynyt vuodelta 1887 peräisin oleva kestiekievarirakennus, jossa nykyään toimii kotimuseo. Sr.

Rajamaa. Vanha Mattarin torppa, jonka vanhimmat rakennukset (karjarakennus ja riihi) ovat 1870-luvulta. Asuinrakennus, aitta ja nikkaritupa ovat peräisin 1920- ja 1930-luvuilta. Sr.

Uusimäkilä. Vanha asuinrakennus on peräisin 1800-luvulta sekä uudempi asuinrakennus, navetta ja sauna vuosisadan vaihteesta. Vilja-aitta tämän vuosisadan alusta. Sr.

Vanhamäkilä. Vanha asuinrakennus on peräisin 1800-luvulta, ja sitä on laajennettu noin vuonna 1900. Navetta ja talli vuosisadan vaihteesta. Vilja-aitat 1800-luvulta, toinen jopa 1700-luvulta. Rakennuskanta varsin hyvin säilynyttä. Sr.

Väliurmas. Varsin hyvin säilynyt rakennuskanta on peräisin 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta. Muodostaa hienon kokonaisuuden. Sr.

Ylihyhkö. Päärakennus, navettarivi ja tallirivin vanha osa ovat peräisin 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta. Vilja-aitat 1700-luvun puolivälistä ja 1800-luvulta. Rakennukset säilyneet varsin hyvin ja Ylihyhkö toimiikin nykyisin kotimuseona. Sr.

Ylikärri. Siirretty nykyiselle paikalleen 1900-luvun alussa. Aitta, luhti ja navetta todennäköisesti 1800-luvulta. Rakennukset ovat säilyneet hyvin 1900-luvun asuunsa. Sr.

Ylimattila. Asuin- ja talousrakennukset ovat peräisin 1800-luvun lopulta. Aitta 1700-luvulta tai mahdollisesti 1800-luvun alusta. Sr.

Ylivesala. Varsin hyvin säilynyt rakennuskanta on 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta. Sr.

Jättälä

Jokela. Kaunis ja hyväkuntoinen asuinrakennus on rakennettu 1910-luvulla. Sr.

Kotiranta. Alkujaan 1930-luvulla rakennettu asuin- ja liikerakennus, jossa toimi kauppa aina vuoteen 1985 asti. Sr.

Seppälä. Vanha Härkätien varrella sijaitseva kantatila, jonka 1860-luvulla rakennettu vanha päärakennus on edelleen pystyssä. Sr.

Usva. Nykyinen päärakennus on rakennettu 1920-luvulla. Paikalla toimi jo tätä ennen kauppa ja nykyinenkin asuinrakennus on ollut kauppana aina vuoteen 1943 asti. Sr.

Uusitalo. Asuinrakennus on rakennettu vuosina 1881-1883. Tilalla on myös muita 1800-luvulta peräisin olevia ja hyvin säilyneitä rakennuksia. Sr.

Kattelus

Kesälä. Kaunis pihapiiri, jossa on useita tämän vuosisadan alun rakennuksia. Sr.

Koivukylä

Mattila. Yksi Koivukylän kantatiloista. 1800-luvun lopussa rakennettu päärakennus muodostaa yhdessä ulkorakennusten kanssa kauniin ja yhtenäisen kokonaisuuden. Sr.

Penttilä. Yksi kylän kantatiloista, jonka päärakennus on siirretty Paimionjokilaaksosta vuosisadan vaihteesta. Sr.

Koski

Kosken kartano. Seutukaavassa mainittu suojelukohde (Ks. 1.3.). Alueella on paljon 1800-luvun ja tämän vuosisadan alun rakennuksia, jotka ovat säilyneet hyvin. Vanhimmat rakennukset, navetta ja sikala, ovat peräisin 1800-luvun puolivälistä. Sr.

Rannikko. 1800-luvun lopun vesimyllyrakennus sekä tämän vuosisadan alussa rakennetut asuin- ja ulkorakennukset. Sr.

Liipola

Liipolan Alitalo. Kuvanveistäjä Yrjö Liipolan lapsuudenkoti, jonka asuinrakennus on vuodelta 1877 ja aitta noin vuodelta 1860. *Seudullinen merkitys.*

Yliliipola. Pihapiirissä on 1800- ja 1900-lukujen rakennuskantaa. Päärakennus, komea talonpoikaistalo on rakennettu vuonna 1913. *Paikallinen merkitys.*

Myllykylä

Honkala. Vanha mallitila, joka on siirretty nykyiselle paikalleen vuonna 1914. Komea päärakennus muodostaa yhdessä ulkorakennusten kanssa suojaisan ja kauniin pihan. Sr.

Nyhä. Vanha sotilasvirkatalo, jonka komean päärakennuksen uudempi osa on noin vuodelta 1884. Sr.

Särä. Nykyinen, 1922 rakennettu, komea päärakennus on jo kolmas nykyisen kellarin päällä. Sr.

Partela

Jokiniemi. Härkätien varrella sijaitseva rakennus on vuodelta 1935. Sr.

Kirsti. Päärakennus ja vilja-aitta ovat kumpikin peräisin viime vuosisadan puolelta. Sr.

Paavola. Asuinrakennus on rakennettu noin vuonna 1884, joka yhdessä ulkorakennusten kanssa muodostaa kauniin ja yhtenäisen kokonaisuuden. Sr.

Perko. Erikoinen, amerikkalaisvaikutteinen asuinrakennus on vuosilta 1915-1916. Sr.

Pyhkö. Yksi kylän kantatiloista, jonka päärakennus on peräisin vuodelta 1892. Luhti ja vilja-aitta ovat vieläkin vanhempia (1833). Sr.

Tuulenpesä. 1910-luvulla rakennetut sauna ja päärakennus ovat yhä hyväkuntoisia. Sr.

Patakoski

Alisarja. Rakennuskanta on tämän vuosisadan alkupuolelta (päärakennus on rakennettu vuonna 1928) ja se on säilynyt melko hyvin. *Paikallinen merkitys.*

Alisimola. Siirretty nykyiselle paikalleen tämän vuosisadan alussa, jolta ajalta myös rakennuskantakin (asuinrakennus, navetta ja vaja) on peräisin. *Paikallinen merkitys.*

Tuomola. Siirretty nykyiselle paikalle vuonna 1867. Vanha asuinrakennus on 1900-luvun alusta, ja se on säilynyt varsin hyvin alkuperäisessä asussaan. *Paikallinen merkitys.*

Yliklemelä. Siirretty nykyiselle paikalle vuoden 1867 palon jälkeen. Päärakennus on komea, melko hyvin säilynyt, 1910-luvun alun talonpoikaistalo. *Paikallinen merkitys.*

Ylisimola. Siirretty nykyiselle paikalleen vuoden 1867 palon jälkeen. Komea talonpoikaistalo ja navetta ovat peräisin viime vuosisadan jälkipuoliskolta. Ovat säilyneet hyvin alkuperäisessä asussaan.

Talola

Frantsila. Talolan kylän vanha kantatalo, joka sijaitsee vanhalla kylätontilla näkyvällä paikalla. *Maisemallinen merkitys.*

Heinilä, Härkätien varrella oleva rakennus edustaa 1940- ja 1950-lukujen liikerakentamista. *Paikallinen merkitys.*

Honkala, 1900-luvun alun torppamaisen ulkoasunsa hyvin säilyttänyt päärakennus, keskeisellä paikalla koulukeskuksen ja kirkon läheisyydessä. *Maisemallinen merkitys.* Sr.

Ikkarmäki, 1920-luvulla valmistunut klassistinen koulurakennus keskeisellä paikalla koulukeskuksessa. *Paikallinen merkitys.* Sr.

Kankare, 1900-luvun alun asunsa hyvin säilyttänyt näkyvällä paikalla Koskentien varrella sijaitseva asuinrakennus. *Maisemallinen merkitys.* Sr.

Nummila. Rakennus sijaitsee näkyvällä paikalla Härkätien ja Koskentien risteyksessä ja se on säilyttänyt hyvin 1900-luvun alun asunsa. *Paikallinen merkitys.*

Närvilä. Hämeentien varrella sijaitseva liike- ja asuinrakennus, joka edustaa 1950-luvun liikerakentamista. *Paikallinen merkitys.*

Seppä. 1890-luvulla nykyiselle paikalleen siirretyn kantatalon rakennuskanta muodostaa toimivan ja näkyvän maatilakokonaisuuden. *Maisemallinen merkitys.*

Soramaa sijaitsee Koskentien varrella näkyvällä paikalla kirkon ja työväentalon läheisyydessä ja se on säilyttänyt hyvin vuosisadan alun ulkoasunsa. *Maisemallinen merkitys.* Sr.

Taimila, Härkätien varrella sijaitseva Kosken ensimmäinen huoltoasema ja se edustaa modernia (funkkis) arkkitehtuuria. *Paikallinen merkitys.* Sr.

Vainio sijaitsee Koskentien varrella ja sen rakennuskanta muodostaa pihapiirin kanssa peltomaisemassa näkyvän 1930-luvun kokonaisuuden. *Maisemallinen merkitys.*

Vankka, 1900-luvun alussa työväentaloksi valmistunut rakennus sijaitsee keskeisellä paikalla kirkon läheisyydessä. *Paikallinen merkitys.*

Tausela

Nummila. Vuonna 1935 rakennettu päärakennus on edelleen alkuperäisessä asussaan. Sr.

Ojala. Asuinrakennus on rakennettu 1920-luvulla. Sr.

Tausa. Yksi kylän kantatiloista. Asuinrakennus on peräisin vuosilta 1887-1888 sekä aitat vuosilta 1755 ja 1759. Sr.

Tuulensuu. Vuonna 1929 rakennettu päärakennus muodostaa yhdessä muiden rakennusten kanssa kauniin pihapiirin. Sr.

Tuimala

Arpalahti. Asuinrakennus on säilyttänyt hyvin 1900-luvun alun asunsa ja se edustaa Paimionjoen varren vuosisadan vaihteen torppari- ja työläisasutusta. *Paikallinen merkitys.* Sr.

Hakala. Hyvin 1930-luvun asunsa säilyttänyt rakennus kyläraitilla Härkätien varrella. Rakennuksessa on toiminut Kosken Osuuskassa. *Paikallinen merkitys.* Sr.

Juustola. Osa Kosken Osuusmeijerin rakennuskokonaisuutta. *Maisemallinen merkitys.*

Kajala. Päärakennus on säilyttänyt hyvin 1900-luvun alun ulkoasunsa. Mahdollisesti rakennus on valmistunut jo 1800-luvulla ja se edustaa vuosisadan vaihteen torppari- ja työläisasutusta Paimionjokilaaksossa. *Paikallinen merkitys.*

Kasper. Härkätien ja Paimionjoen varrella sijaitseva Kosken Osuusmeijerin kiinteistö muodostaa rakennuksineen näkyvän kokonaisuuden. *Paikallinen merkitys.*

Kirkkomaa ja tapuli. Härkätien varrella sijaitseva 1700-luvulta peräisin oleva kellotapuli on osa vanhaa kirkkomaata sekä kunnan kulttuurimaisemaa. Kellotapuli, kirkkomaa ja lainamakasiini muodostavat yhdessä hienon kokonaisuuden. *Valtakunnallinen merkitys.* Seutukaavassa mainittu suojelukohde (Ks. 1.3.). Sr.

Kirkkosilta, harkkokivistä 1890-luvulla tehty kivisilta on osa arvokasta koskimaisemaa ja osa vanhaa Hämeen Härkätietä. Sr.

Kirkonmäki. Toivo Paatelan 1930-luvun alussa suunnittelema 1920- ja 1930-lukujen "italialaishenkistä klassismia" edustava kirkko. *Seudullinen merkitys.* Sr.

Kiviranta edustaa Paimionjoen varren vuosisadan vaihteen torppari- ja työläisasutusta. *Maisemallinen merkitys.*

Koivuniemi. Entinen Kosken Säästöpankin kiinteistö, joka sijaitsee kyläraitilla Härkätien varrella. Se edustaa 1930- ja 1940-lukujen liikerakentamista. *Paikallinen merkitys.*

Kolmio. Edustaa Kosken taajama-alueella harvinaista, ns. myöhäisfunkkis-tyylisiä rakennusta. Rakennus sijaitsee Härkätien tuntumassa. Sr.

Lukkarila. 1800-luvun alkupuolelta peräisin oleva lainamakasiini, joka sijaitsee kirkkomaan laidalla Härkätien varrella. Sr.

Onnela. Edustaa vuosisadan vaihteen torppari- ja työläisasutusta Paimionjokivarressa. *Paikallinen merkitys.* Sr.

Paasi. 1910-luvulla valmistunut päärakennus sijaitsee kyläraitilla Härkätien varrella. Rakennuksessa on toiminut pankki, kunnantointisto ja päiväkotia. *Paikallinen merkitys.*

Santala. Edustaa 1930- ja 1940-lukujen liikerakentamista ja se sijaitsee kyläraitilla Härkätien varrella. *Paikallinen merkitys.*

Toivola sijaitsee Härkätien tuntumassa ja tilan 1920-luvun asussa säilyneet rakennukset muodostavat ympäristönsä kanssa kauniin kokonaisuuden. *Maisemallinen merkitys.* Sr.

Vanha-Vinko. Vinkon kantatalon osatalo. Muodostaa rakennuksineen ja hoidettuine pihoineen hyvin säilyneen 1920-luvun maatilakokonaisuuden. *Maisemallinen merkitys.*

Ylikoski. Vanha, luultavasti 1890-luvulta peräisin oleva mylläriin torppa. Rakennus on säilyttänyt hyvin antikvaarisen arvonsa, ja se muodostaa koskimaiseman kanssa merkittävän kokonaisuuden. *Seudullinen merkitys.* Sr.

Vähäsorvasto

Mikola. Siirretty nykyiselle paikalleen 1910-luvulla, jolta ajalta myös päärakennuksen vanhempi osa on peräisin. Päärakennusta laajennettiin 1920-luvulla, jolloin rakennettiin myös tilan navetta ja aitta. Sr.

Pellonperä. Vanha 1800-luvulta peräisin oleva torppa, joka siirrettiin nykyiselle paikalleen 1920-luvulla. Pihapiiri on säilynyt hyvin tuon kauden asussa. Sr.

Rantapelto. Vanha suutarin torppa 1800-luvulta. Asuinrakennus on peräisin tältä ajalta, mutta muut rakennukset ovat peräisin tämän vuosisadan alusta. Sr.

Sarin. Vanha 1930-luvulta peräisin oleva mäkitupa. Sr.

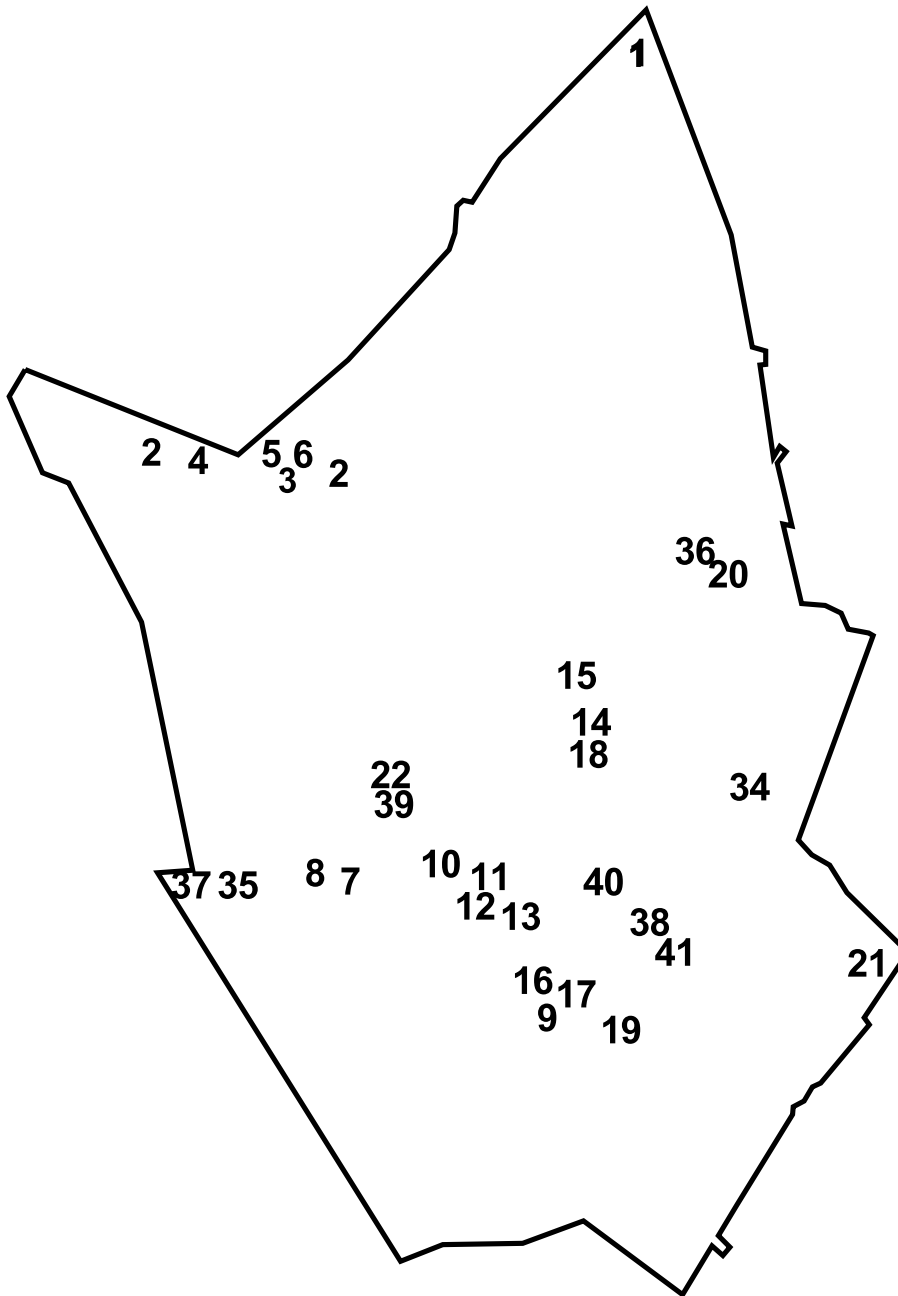
Värmelä

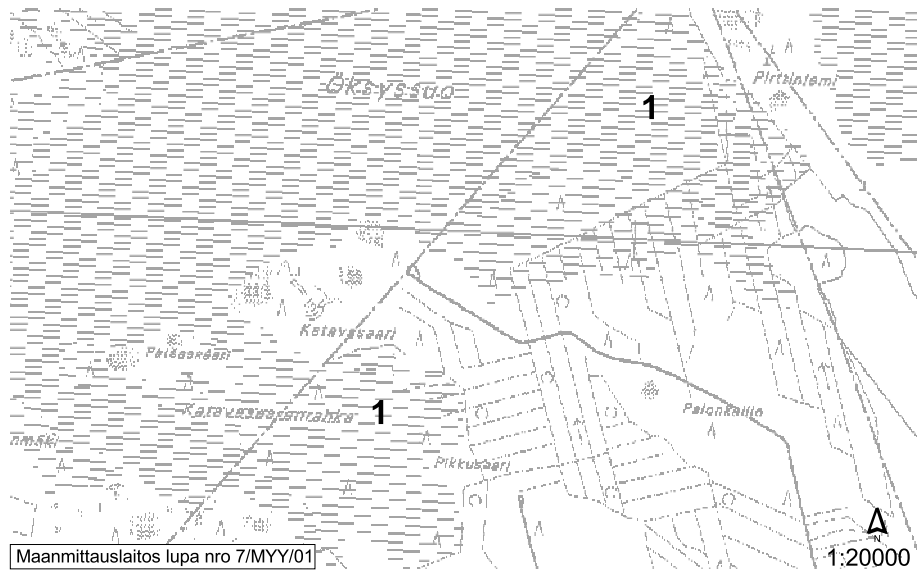
Länsitalo. Siirrettiin nykyiselle paikalleen 1800-luvun lopulla. Rakennuskanta koostuu 1800-luvun lopun (asuinrakennukset) ja 1900-luvun alun rakennuksista. *Paikallinen merkitys.*

Martintalo. Pihapiirissä on 1900-luvun alkupuolelta peräisin olevat asuinrakennus, aitta ja puuvaja. *Paikallinen merkitys.*

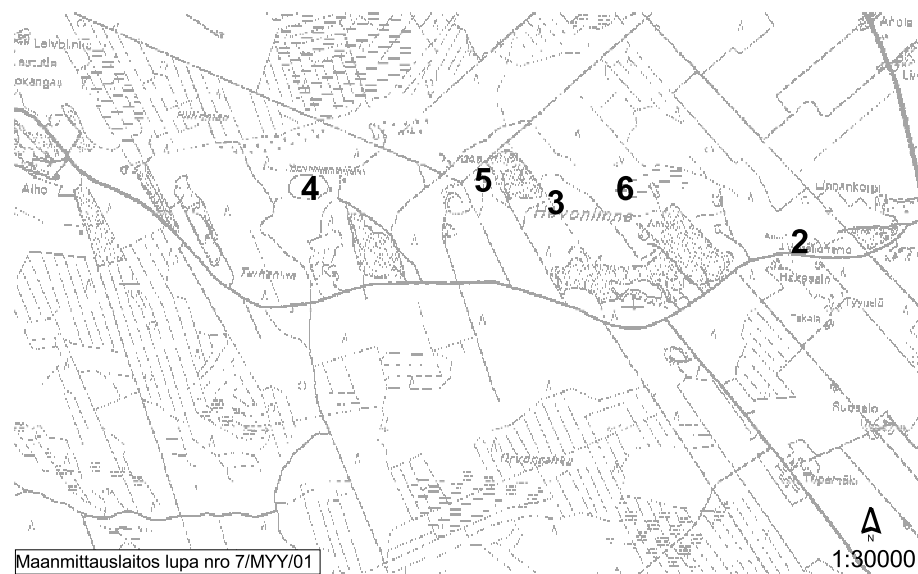
Kosken Tl. ympäristökohteet

1. Eksyssuo (1.1. Luonnonsuojelu)

Kohteista 23-33 ei ole suojelusyistä karttaesitystä

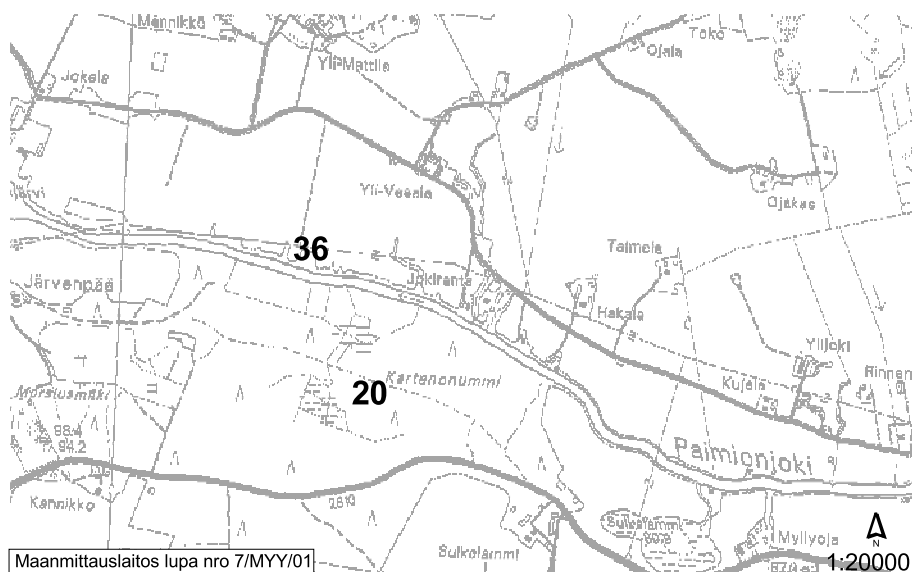
2. Oripäänkangas-Mellilänharju (1.1. luonnonsuojelu, 2.1. Maisemansuojelu ja 3.1. Harjuluonto)

3. Hevonlinna (1.1. Luonnonsuojelu)

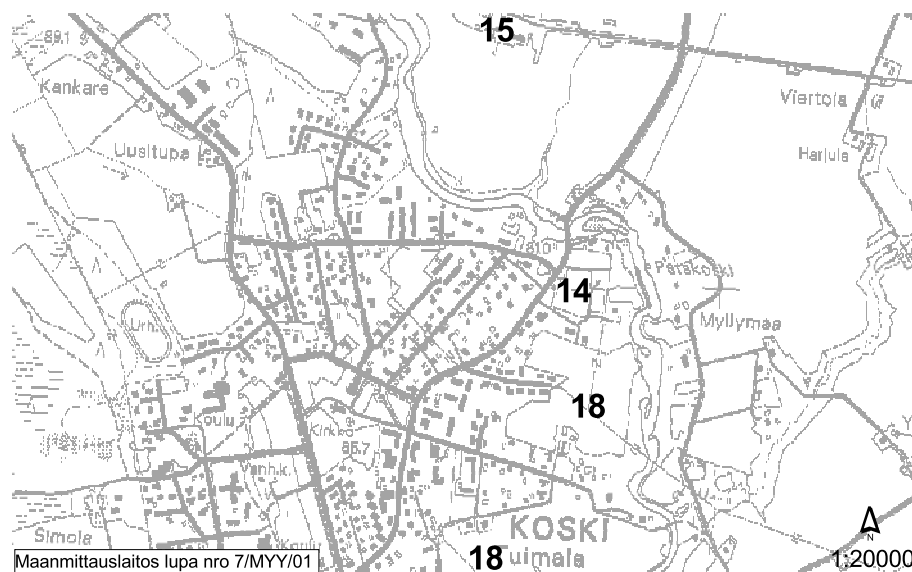
4. Hevonlinnanjärvi (1.1. Luonnonsuojelu)

5. Hevonlinnan linnavuori (1.1. Luonnonsuojelu ja 1.2. Esihistoria)

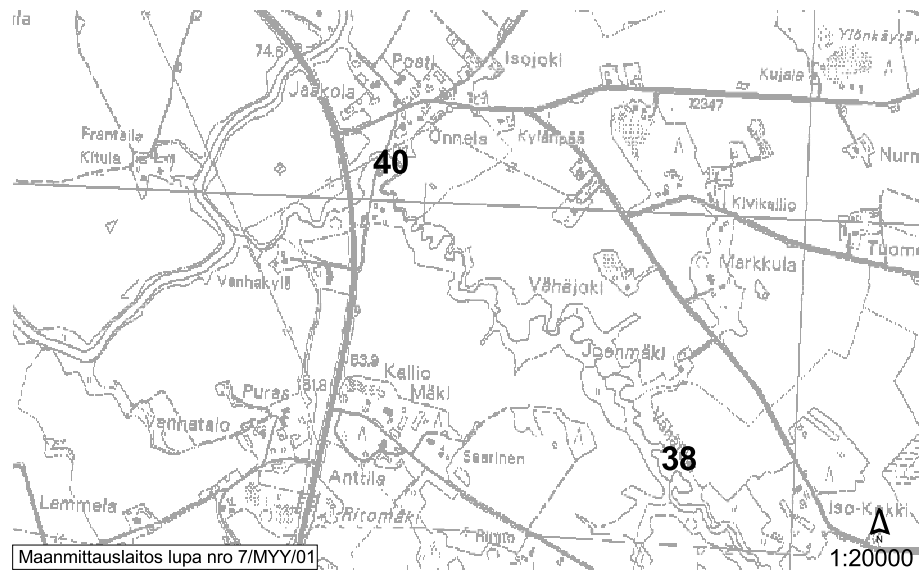
6. Hevonlinnan kukkulan lähteikkö (1.1. Luonnonsuojelu)

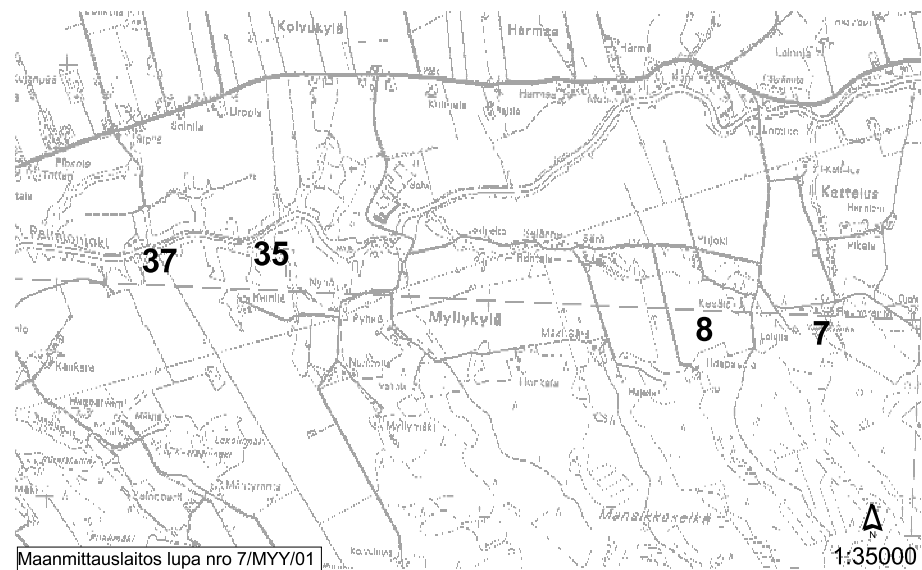
20. Kartanonnummi (3.1. Harjuluonto)
 36. Lehtolan niitty (3.5. Perinnemaisemat)

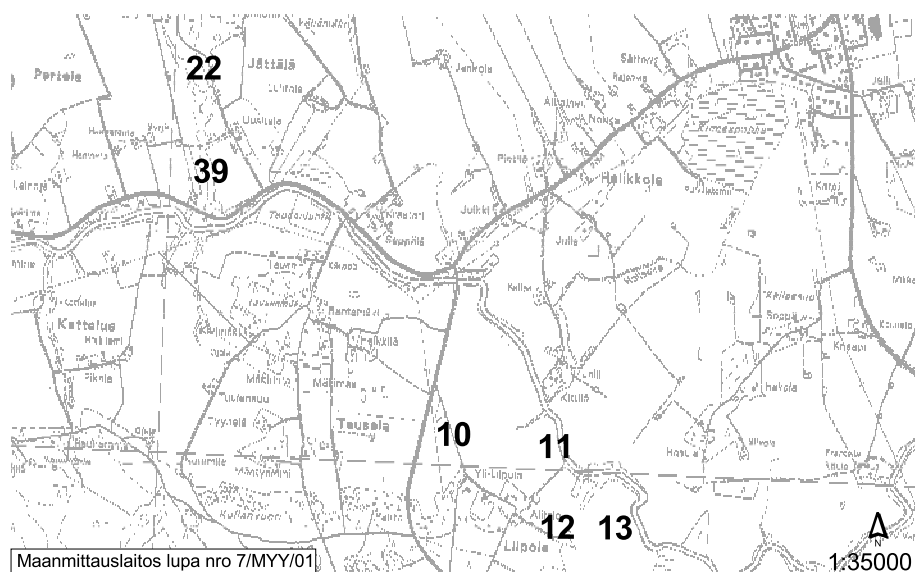
14. Vanha kirkkomaa ja tapuli (1.3. Rakennettu ympäristö)
 15. Kosken kartano (1.3. Rakennettu ympäristö)
 18. Taajaman itäpuoliset jokivarsipellot (2. Maisemansuojelu)

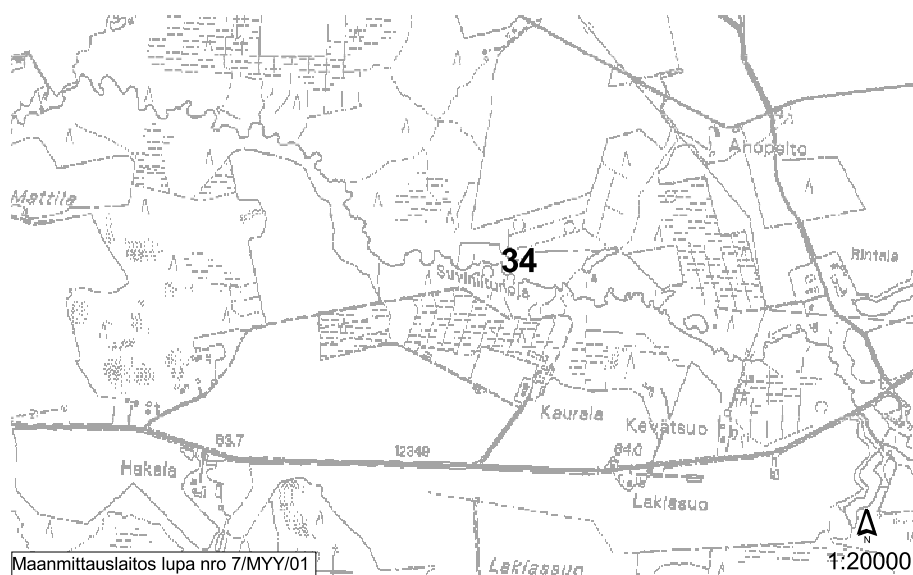
38. Iso-Kokin niitty (3.5. Perinnemaisemat)
 40. Onnelan jokivarsilaidun (3.5. Perinnemaisemat)

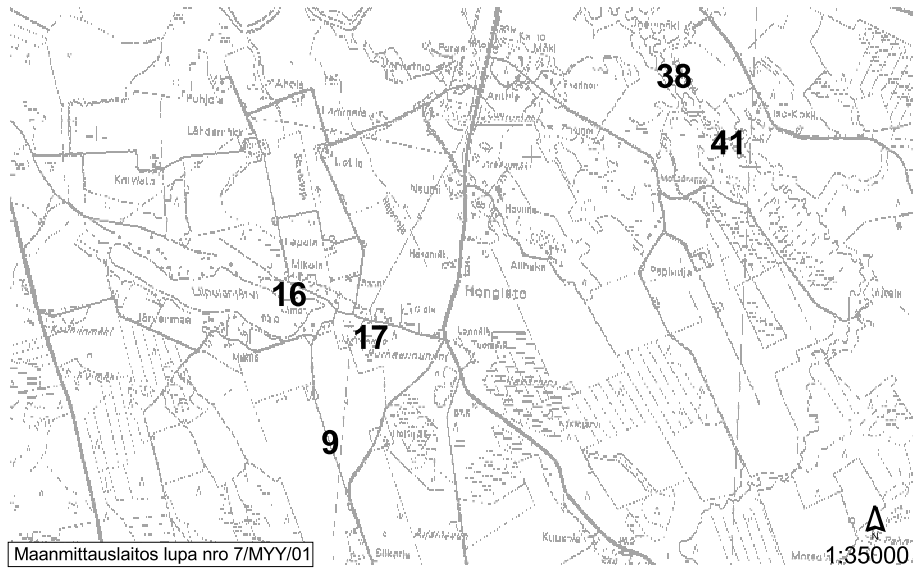
7. Kertunniitty, vanha uhrilähde (1.2. Esihistoria)
 8. Ylijoki, kivikautinen asuinpaikka (1.2. Esihistoria)
 35. Nyhän niitty (3.5. Perinnemaisemat)
 37. Heinilän niitty (3.5. Perinnemaisemat)

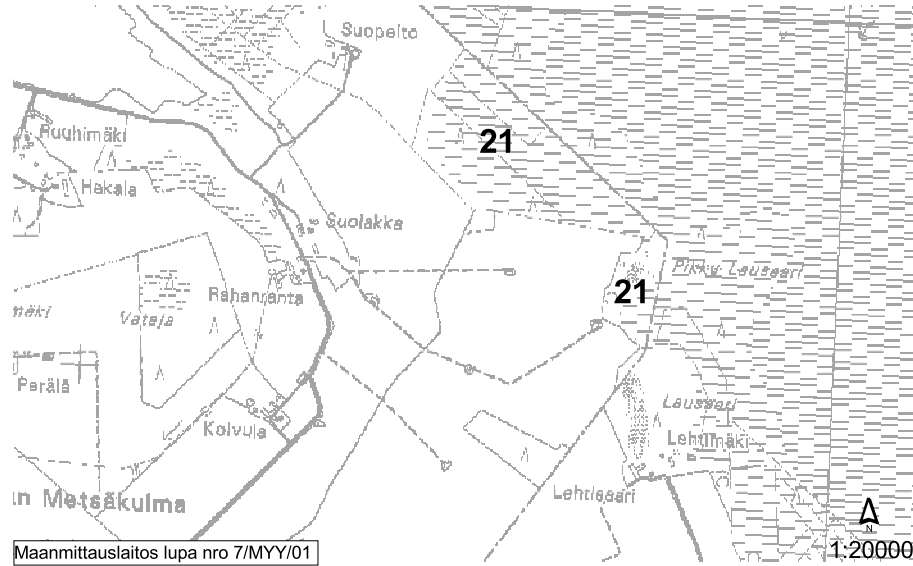
- 10. Yli-Liipola, kivikautinen asuinpaikka (1.2. Esihistoria)
- 11. Ali-Liipola, kivikautinen asuinpaikka (1.2. Esihistoria)
- 12. Ali-Liipola, kivikautinen asuinpaikka (1.2. Esihistoria)
- 13. Ali-Liipola, kivikautinen asuinpaikka (1.2. Esihistoria)
- 22. Hepo-oja eli Häijyoja (3.3. Pienvedet)
- 39. Uusitalon niitty (3.5. Perinnemaisemat)

- 34. Kauralan niitty (3.5. Perinnemaisemat)

- 9. Siikarla, kivikautinen asuinpaikka (1.2. Esihistoria)
- 16. Hongisto, Liipolanjärvi (1.1. Luonnonsuojelu)
- 17. Parhaannummen-Liipolanjärven harjujakso (1.1. Luonnonsuojelu ja 3.1. Harjuuonto)
- 19. Pahonojan-Hongiston harjujakso (3.1. Harjuuonto)
- 38. Iso-Kokin niitty (3.5. Perinnemaisemat)
- 41. Mäen jokivarsilaidun (3.5. Perinnemaisemat)

- 21. Reksuo (3.2. Soidensuojeluohjelma)

Jyrki Uotila ja Asko Lavikainen:

Marttilan kunnan luontoarvot

Johdanto

Marttilan kunnan alueella sijaitsevat merkittävät ympäristökohteet on ryhmitelty kolmeen eri luokkaan.

Ensimmäiseen ja tärkeimpään luokkaan on sijoitettu ne kohteet, jotka on mainittu suojelukohteina Varsinais-Suomen vahvistetuissa seutukaavoissa luonnonsuojelullisten (1.1.), esihistoriallisten (1.2) tai rakennetun ympäristön (1.3.) arvojen perusteella (Varsinais-Suomen vahvistettujen seutukaavojen yhdistelmä: selostusosa. Varsinais-Suomen liitto 1996.) Vesiensuojelukohteet on jätetty kokonaan tämän tarkastelun ulkopuolelle.

Toinen luokka sisältää kohteet, joilla on olemassa suojelullinen kaavavaraus. Marttilan kunnan kohdalla kohteet ovat maisemansuojelualueita.

Kolmas luokka sisältää ne kohteet, jotka on mainittu jossakin valtakunnallisessa tai maakunnallisessa selvityksessä. Marttilan kohdalla käytetyt selvitykset ovat seuraavat:

3.1. Uhanalaisten kasvien ja eläinten esiintyminen (UHEX-tiedosto, liito-oravaarkisto sekä yksittäisten harrastajien antamat tiedot.)

3.2. Perinnemaisemaselvitys (Suomen ympäristökeskuksen luonto- ja maankäyttöyksikön perinnemaisemainventointien maastolomakkeet). Kohteet luokiteltiin joko *valtakunnallisesti*, *maakunnallisesti*, tai *paikallisesti merkittäviksi*.

3.3. Kallioalueselvitys (Heikkinen, Risto; Husa, Jukka: Turun ja Porin Läänin inventoidut arvoluokkien 5 ja 6 kallioalueet: yleiskuvaukset ja karttarajaukset, osat I ja II. Suomen ympäristökeskus, Luonto- ja maankäyttöyksikkö 1995.). Arvoluokka 5 mainitaan kohtalaisen arvokkaaksi eikä sille tulisi myöntää maa-aineslain mukaisia ottolupia. Arvoluokka 6 mainitaan jonkin verran arvokkaaksi alueeksi, ja ottolupien myöntäminen tällaiselle alueelle tulisi harkita tapauskohtaisesti.

3.4. Kallioperäselvitys (Kananoja, Tapio: Turun ja Porin läänin kallioperän suojeleja opetuskohteita. Ympäristöministeriö 1997. Suomen ympäristö 128). Kohteet luokiteltiin joko *kansainvälisesti*, *valtakunnallisesti*, *maakunnallisesti* tai *paikallisesti arvokkaaksi*.

3.5. Vanhojen metsien suojeleohjelma (Vanhojen metsien suojeleohjelman täydennys Etelä-Suomessa: vanhojen metsien suojeleutyöryhmän osamietintö II. Ympäristöministeriö, alueidenkäytön osasto 1994. Työryhmän raportti 2/1994)

3.6. Museoviraston inventoimat rakennukset (alkuperäiset inventointilomakkeet). Osasta kylistä museovirasto on jo tehnyt arvotuksensa, ja kohteista ilmoitetaan, ovatko ne *paikallisesti*, *seudullisesti* tai *maisemallisesti merkittäviä*. Osasta kylistä tämä arviointi puuttuu vielä, ja näistä kylistä on huomioitu ne kohteet, jotka mainittiin sekä rakennushistoriallisesti, historiallisesti että maisemallisesti arvokkaina kohteina. Tältä osin tämä listaus voi muuttua, kun museovirasto saa arvotettua kohteet niiden merkittävyyden perusteella. Sillä osa kohteista voi olla suojelullisesti

merkittäviä, vaikka niiden arvo perustuukin vain yhteen ominaisuuteen. Toisaalta kohteet, jotka ovat arvokkaita kaikkien kolmen ominaisuuden perusteella, eivät välttämättä ole suojelullisesti merkittäviä.

Kohteiden yhteydessä olevat koordinaatit ovat joko peruskartalla punaisella merkittyjä yhtenäiskoordinaatteja tai mustalla merkittyjä peruskoordinaatteja. Pääsääntöisesti biologisten tietojen (uhanalaiset eläimet ja perinnemaisemainventoinnit) yhteydessä on käytetty yhtenäiskoordinaatistoa (itä-länsi koordinaatti alkaa numerolla 3) ja muuten on käytetty peruskoordinaatistoa (itä-länsi koordinaatti alkaa numerolla 2).

Rauhoitetut kohteet

1.1. Luonnonsuojelu

1. Karhunperänrahka

Noin 210 hehtaarin suuruinen soikea kohosuo, jonka ympärillä on kapea saraneva- ja rämereunus. Sisältyy valtakunnalliseen soidensuojeluohjelmaan. Turun Lintutieteellisen Yhdistyksen suoarkiston mukaan 1980-luvulla suon pesimälinnusto koostui pääosin niittykirvisestä ja keltävästäräkistä. Mielenkiintoisimmat lajit olivat kolme pesivää kapustarintaparia sekä suolla tavattu kurki.

2. Juomakivenrahka

Keidassuokompleksi, joka sisältyy valtakunnalliseen soiden suojeluohjelmaan. Turun lintutieteellisen yhdistyksen suoarkiston mukaan 1980-luvulla suon pesimälinnusto koostui pääosin niittykirvisestä ja keltävästäräkistä. Mielenkiintoisin pesimälaji oli kapustarinta (vain yksi pari), lisäksi kulorastas ja kurki havaittiin alueella.

3-4. Oripäänkangas-Mellilänharju

Harjujen suojelualue (3), josta vain pieni osa kuuluu Marttilan kuntaan. Huomattavin Marttilan puolella oleva muodostuma on **Parravahan rajakivi (4)** (673443 244220), joka on isokokoinen siirtolohkare ja ns. uhrikivi.

Huovintie, joka on valtakunnan tunnetuimpia ja tärkeimpiä muinaisteita on selvimmän näkyvissä välillä Urmaankulma-Katinhätä-Isokangas-Parravaha. Tästä osuudesta Parravahan puoleinen pää tiestä sijaitsee Marttilan kunnan alueella ja loppuosa Kosken alueella.

Parravahan harjun alueella on lisäksi suojelualueen tukeva kaavavaraus maisemansuojelullisin perustein.

5. Pappilan Koskenpään joenvarsilehto

Polveilevaa joenvarsilehtoa, joka sopii erityisesti maisemansuojelualueeksi.

1.2 Esihistoria

6. Mäntsälä

672116 244084

Mahdollinen rautakautinen polttokalmisto.

1.3 Rakennettu ympäristö

7. Pappilarakennus

Säilynyt hyvin ja muodostaa kirkon kanssa Marttilan kulttuurihistoriallisesti arvokkaimman kokonaisuuden. Asuinrakennus on vuodelta 1849, navetta vuodelta 1890 ja kellari on mahdollisesti peräisin jo 1700-luvulta.

8. Lotikon kellari

671894 244560

Noin 50-70 m pitkä, useita metrejä syvä, ahdas kalliohalkeama, johon liittyy lukuisia kansantarinoita esim. isovihan ajoilta. Kohde mainitaan myös kallioalueselvityksessä, missä Lotikonkellarin geologiset, historialliset ja maisemalliset arvot todettiin merkittäviksi. Kokonaisuutena Lotikonmäki arvioitiin arvoluokkaan 5 kuuluvaksi kallioalueeksi. Paikka mainitaan myös kallioperäselvityksessä, missä se arvioidaan ainoastaan *paikallisesti merkittäväksi*, vaikkakin sen geologiset arvot todetaan merkittäviksi.

9. Marttilan taistelujen paikka

Nuijasotaan (1599) liittyvä taistelupaikka, joka toisten tietojen perusteella olisi ollut nykyisen Koski Tl:n alueella.

10. Puukirkko ja tapuli

Antti Piimäsen rakentama puinen pitkäkirkko ja siihen alaosaan liittyvä kello-tapuli. Kirkon vieressä on maanalainen, keskiaikainen sakastin raunio. Hautausmaan vanhaa osaa ympäröivä kiviaita on 1800-luvun puolivälistä. *Valtakunnallisesti merkittävä* kohde.

11. Laurilan Ylitalo

Hieno kokonaisuus, joka edustaa hyvin 1800-luvun vaurasta tilaa. Päärakennus on rakennettu 1800-luvun kuluessa, luhti vuonna 1798 ja vilja-aitta 1700-luvulla.

2

Muut kaavavaraukset

2.1 Maisemansuojelu

12. Paimionjoen-Hämeen Härkätien maatalousmaisema

Arvokas maisema-alue, joka sijoittuu osittain päällekkäin Prunkilan kyläalueen kanssa.

13. Taajaman eteläpuoliset pellot

Maisemallisesti merkittävät peltoalueet

3. Parravahan harjualueen rajaus

Kuuluu osana Oripäänkankaan-Mellilänharjun harjijensuojelualueeseen (ks. 1.1.).

Inventoidut kohteet

3.1 Uhanalaiset kasvit ja eläimet

14. Simala

Suohon rajoittuva osittain kallioinen kangasmaaniemeke. Vanha, lievästi aarnimainen metsä, jonka valtapuuna on kuusi. Alueen arvo perustuu vanhoihin haapoihin, joissa asustaa useita maakunnassamme *silmälläpidettäviä ja taantuvia* liito-oravia. *Erittäin uhanalainen* lännenmunuaisjäkäle esiintyy yhden haavan tyvirungolla ja raidankeuhkojäkäle useassa vanhassa rungossa. Kummankin jäkäälajin uhkana on metsien muuttuminen ja erityisesti vanhojen metsien häviäminen.

15. Ruskolainen

Savipohjaisessa, vahvasti heinittyneessä hakkuuaukossa on useana vuonna kasvanut maakunnallisesti *vaarantunut* hirvenkello. Tosin kesinä 1994 ja 1995 lajia ei enää löytynyt.

16. Kuparimäki

Erittäin uhanalainen lännenmunuaisjäkäle kasvoi 1994 Haapasuon pohjoispuolella alueella, jossa oli myös järeää kuusilahopuuta. Kohde sisältyy vanhojen metsien suojeleohjelmaan. (Ks. 3.5.)

17. Ruskolainen, Tupamäki

Kurjenalhonjuovan, entisen suojuotin, pohjoispuolella on merkittävä metson, joka luokitellaan maakunnallisesti *silmälläpidettäväksi ja taantuneeksi*, soidinalue. Esim. aamuyöllä 2.5.1995 alueella oli neljä metsokukkoa ja ainakin viisi koppelo. Lisäksi varpuspöllö äänteli lähistöllä.

18. Simala

Lohko vanhaa aarnimaista kuusivaltaista metsää. Suurimman kuusen ympärysmitta rinnankorkeudelta oli 218 cm. Lähellä kasvaa myös metsälehmusta sekä vanhoja haapoja ja koivuja. Erään haavan rungolla kasvaa samettikesijäkälää. Myöskin maakunnassamme *silmälläpidettävä ja taantuva* liito-orava esiintyy alueella.

19. Haapasuo ja Ohraanrahka

Kummallakin suolla pesii kurki. Lisäksi Haapasuolla, etenkin sen länsilaidalla on vuosia asustellut maakunnassamme *vaarantuneita* riekkoja sekä lähistön vanhoissa haavoissa maakunnassamme *silmälläpidettäviä ja taantuvia* liito-oravia. Turun Lintutieteellisen Yhdistyksen suolintuarkisto 1980-luvulta ei mainitse riekkoa, mutta muuten Haapasuo oli linnustoltaan selvästi monipuolisempi kuin kumpi-

kaan valtakunnalliseen soidensuojeluohjelmaan sisällytetty suo, Karhunperänrahka tai Juomakivenrahka. Alueella pesi tuolloin muun muassa metso (1 pari), liro (1 pari), järripeippo (1 pari), korppi (1 pari) sekä kapustarinta (4 paria). Kurjen pesintää ei tuolloin vielä todettu Haapasuolla, vaikka laji havaittiinkin alueella.

20. Prunkila

Vanha kanahaukkakuusikko, jossa esiintyy myös maakunnassamme *silmälläpidettävä ja taantuva* liito-orava ja varpuspöllö.

21. Simala

Maakunnassamme *silmällä pidettävä ja taantunut* liito-orava esiintyy alueella, samoin kuin maakunnassamme *silmälläpidettävä ja puutteellisesti tunnettu* aarniheloka.

22. Ollila

Silmälläpidettävään ja taantuvaan liito-oravan kolo haavassa, joka kaadettiin GSM-antennin tieltä pois. Laji saattaa silti asustella alueella.

3.2 Perinnemaisemat

23. Palainen

67277-67280 32774-32775

4,0 ha

Inventoitu 12.8.1997

Metsäsaareke Paimionjoen eteläpuolella. Paikoin edustavahkoa niittyjen ja pienten puuryhmien mosaiikkia. Alueella ei kuitenkaan ollut enää kuin *paikallista arvoa*, koska laidunnuksen päättymisestä oli kulunut jo liian pitkä aika. Tästä syystä laidunnuksen aloittamista uudelleen ehdotettiin hoitokeinoksi inventointiraportissa.

24. Ali-Tyyri (2)

67292-67295 32786-32789

1,0 ha

Inventoitu 6.8.1997

Paimionjoen etelärannalla. Alueella arvioitiin olevan ainoastaan *paikallista arvoa*, vaikkakin vanhoja maankäyttötapoja on käytetty alueella lähes yhtäjaksoisesti. Osalla alueesta laidunnus lopetettiin 1990-luvun lopussa ja muualla karjalle annetaan lisäravintoa, joten toisaalta alue on heinittymässä ja kasvamassa umpeen, rehevöitymässä. Ainoa merkittävä kasvilaji oli peurankello, jota vuonna 1997 löydettiin ainoastaan seitsemän kukkivaa yksilöä. Lisärehun käytöstä tulisi luopua ja aloittaa laidunnus uudelleen nykyisin hylättynä olevalla laitumella.

3.3 Kallioalueet

25. Leistonmäki

Länsireunastaan jyrkänteisenä kohoava luonnonarvoiltaan kohtalaisen arvokas kallioselänne, jolla on merkittäviä maisemallisia arvoja. Aluetta onkin käytetty jonkin verran näköalapaikkana ja retkeilykohteena. Alueen biologiset ja geologiset arvot olivat sitä vastoin vähemmän merkittäviä, vaikkakin kasvillisuus oli alueen kokoon nähden varsin monipuolista ja vaihtelevaa. Kokonaisuudessaan alue kuuluu arvoluokkaan 5.

8. Lotikonmäki

Huomioitu seutukaavassa rakennushistoriallisesti merkittävänä kohteena (ks. 1.3.).

3.4 Kallioperäalueet

8. Lotikonmäki

Huomioitu seutukaavassa rakennushistoriallisesti merkittävänä kohteena (ks. 1.3.).

3.5 Vanhojen metsien alueet

26. Simala, Kuparimäki

672510-672560 328315-328345

672540-672560 328435-328450

Yksityisen omistama 20 hehtaarin suuruinen vanhojen metsien alue, joka koostuu kahdesta erillisestä mäki-alueesta. Alueella kasvaa vanhaa havupuuvältaista ja lähes aarnimaista metsää. Erikokoista lahoppua, myös järeää kuusipuuta löytyy alueelta sekä pysty- että maapuina. Täältä on löytynyt mm. *erittäin uhanalainen* lännenmunuaisjäkäle sekä luonnon metsissä harvinainen käpälörakas, sekä myös mielenkiintoiset lahohaarakas, valekultahelokka ja tummajalkalapakka.

3.6 Rakennettu ympäristö

Huomaa, että alla oleva listaus sisältää pelkästään Paimionjoen kulttuurimaisema-alueeseen sisältyvät rakennukset ja kylät, ei koko kunnan aluetta.

Heikola

Korimäki. Näkyvällä paikalla Paimionjokilaaksossa sijaitseva talo, jonka asuinrakennus, navetta ja aitta on rakennettu tämän vuosisadan alkupuolella.

Hirvas

Aliherne. Oleellinen osa Härkätien maisemaa. Asuinrakennus on peräisin vuodelta 1885 ja aitta 1800-luvulta.

Keskitalo. Vanhempi vuonna 1900 nykyiselle paikalleen siirretty asuinrakennus on nykyään tyhjillään, ja tilan varsinainen asuinrakennus on rakennettu 1940- ja 1950-luvuilla.

Kulma (Kulmala). Härkätien varrella sijaitseva ennen vuotta 1900 rakennettu päärakennus ja 1900-luvun alun navetta ovat säilyneet varsin hyvin alkuperäisessä asussaan.

Kulmala. Ilmeisesti jo 1800-luvulla käytössä ollut torpan paikka. Nykyinen päärakennus, joka siirrettiin nykyiselle paikalleen vuonna 1920, on ilmeisesti peräisin viime vuosisadalta.

Kylä-Knaapi. Perinteinen neliskanttinen umpipiha, jonka ympärillä on mm. 1926 rakennettu asuinrakennus ja 1900-luvun alussa rakennettu aitta.

Mattila. Vanha 1800-luvulta peräisin oleva torppa, jonka nykyinen asuinrakennus on noin vuodelta 1920, ja se on säilynyt hyvin alkuperäisessä asussaan.

Oppila. Hyvin säilynyt koulumiljö, jonka koulurakennus on rakennettu vuonna 1936, Härkätien varrella.

Penttilä. Vanha torpan paikka 1800-luvun lopulta, jonka asuinrakennus on vuodelta 1920. Savusauna on ehkä vieläkin vanhempi.

Puonti. Vuonna 1910 rakennettu päärakennus on säilynyt hyvin.

Saukola. Härkätien varrella sijaitseva vanha vuonna 1927 rakennettu alakoulu. Koulun asunto-osa on peräisin aivan tämän vuosisadan alusta.

Talo. Vuosisadan alusta peräisin olevat aitta ja navetta ovat nykyisin varsin huonokuntoisia.

Talola. Vanha 1800-luvun torppa. Pihapiiri rakennuksineen on säilynyt varsin hyvin 1920-luvulta.

Uusitupa. Vuonna 1916 - 1917 rakennettu päärakennus on yksi Rahkion vanhimpia rakennuksia.

Yliherne. Asuinrakennus on mahdollisesti peräisin 1850-luvulta.

Huovaristo

Huovaristo. Pihapiirissä on paljon tämän vuosisadan alussa rakennettuja rakennuksia sekä viime vuosisadalta peräisin oleva aitta.

Pennistö. Marttilan säästöpankin ensimmäinen toimitila, joka edustaa 1920-luvun persoonallista klassismia.

Ristimäki. Härkätien maisemaan liittyvä tila, jonka asuinrakennus on vuodelta 1912. Aitoista uudempi on 1800-luvulta ja vanhempi vuodelta 1797.

Karvela

Vähätalo. Vanha sotaväen virkatalo ja posti noin vuodelta 1800. Sijaitsee aivan Härkätien varrella. Liikenteen aiheuttama tärinä ja tien suolaus ovat jo vaurioittaneet rakennuksia.

Laurila

Ylitalo. Asuinrakennus peräisin 1840-luvulta ja luhti 1800-luvulta. Hieno kokonaisuus, joka edustaa hyvin 1800-luvun vaurasta tilaa. Seutukaavassa mainittu suojelukohde (Ks. 1.3.).

Lovi

Heikkilä. Vanhempi asuinrakennus ja aitta ovat peräisin 1800-luvun puolivälistä ja uudempi asuinrakennus on vuodelta 1896. Sijaitsee Härkätien varrella.

Juusela. Varsin hyvin säilynyt asuinrakennus on siirretty paikalleen vuonna 1912. Tilan navetta ja puimala ovat myös peräisin tuolta ajalta.

Knaapi. Oleellinen osa Härkätien kulttuurimaisemaa. Vuonna 1864 rakennettu pää-rakennus on ollut pitkään tyhjillään ja päässyt hieman rapistumaan. Lisäksi navetta ja sikala edustavat vanhaa, tämän vuosisadan alun rakennuskantaa.

Pientare. Pieni tämän vuosisadan alun mökkiläisasunto, joka on säilynyt hyvin.

Rauhala. Paikalla on ollut torppa jo isojaon aikana ja nykyinenkin hyvin säilynyt päärakennus on viime vuosisadalta (1893). Lisäksi navetta ja aitta on rakennettu tämän vuosisadan alkupuolella.

Rukkala. Asuinrakennus, navetta ja sauna ovat tämän vuosisadan alkupuolelta. Muutenkin tämä Härkätien varrelta kauemmas siirretty talo kuvastaa hyvin maisemassa vuosisadan vaihteessa tapahtunutta muutosta.

Maunula

Kauppi. Vuonna 1917- 1918 rakennettu asuinrakennus on säilyttänyt kattoa lukuun ottamatta hyvin alkuperäisen asunsa. Vilja-aitta on peräisin viime vuosisadalta.

Mäntsälä

Kylänpää. 1920-luvulta peräisin oleva vanha lääkärintalo, jossa vuosina 1960 B 1976 toimi kansakoulu. Rakennus on säilynyt pääosin alkuperäisessä asussaan. *Paikallisesti arvokas.*

Medica. Rakennuksen tontilla on sijainnut aiemmin kulkutautisairaala ja apteekki. Lauri Sipilän 1950-luvulla suunnittelema vanha lääkäritalo edustaa aikakautensa tyyppillistä arkkitehtuuria. *Paikallisesti arvokas.*

Mäntsälä. Pihapiirissä on kaksi asuinrakennusta ja aitta jotka on rakennettu vuosisadan vaihteessa. Sijaitsee Härkätien varrella maisemallisesti tärkeällä paikalla.

Nuija. Nuijasodan muistomerkki, joka on seutukaavassa mainittu suojelukohde, sijaitsee kiinteistön alueella (Ks. 1.2). *Maisemallisesti arvokas.*

Uusitupa. Vanha mäkitupa, jonka asuinrakennus on 1800-luvulta, ja joka on säilynyt hyvin. Kuuluu kolmen mäkituvan muodostamaan kokonaisuuteen. *Paikallisesti arvokas.*

Walta. Merkittävä osa paikallishistoriaa. 1900-luvun alussa rakennetussa, hyvin säilyneessä, rakennuksessa ovat toimineet posti, kauppa, kiertokoulu, puhelin-keskus, vankien säilytys ja IKL:n kokoustila. *Paikallisesti arvokas.*

Ollila

Alieskola. Asuinrakennus ja aitta ovat peräisin tämän vuosisadan alusta.

Aliprusila (Kaurala). Kaunis suuren tilan kokonaisuus, jonka rakennuskanta on peräisin tämän vuosisadan alusta.

Hemmi. Vuonna 1930 rakennettu, Härkätien varrella sijaitseva asuinrakennus on säilynyt hyvin alkuperäisenä. Rakennuksessa ovat toimineet posti, kampaamo ja parturi.

Kansakoulu. Vuonna 1900 rakennettu kansakoulu on toiminut myös kunnalliskotina.

Kaunela. Tilan navetta on rakennettu vuonna 1901, lisäksi pihapiiriin kuuluu muita vanhoja rakennuksia, kuten leivintupa ja kellari.

Marttilan nuorisoseuratalo (Omapohja). Vuonna 1919 rakennettu ja vuonna 1955 laajennettu rakennus on mainio esimerkki talkoo- ja yhteishengestä sekä oleellinen osa Härkätien maisemaa.

Meijeri. Rakennettu vuonna 1917. Ainutlaatuinen "teollisuuslaitos" Marttilassa Härkätien varrella.

Ojala. Asuinrakennus on rakennettu vuonna 1914.

Onnela. 1920-luvulla rakennettu, varsin hyvin säilynyt, vanha kaupparakennus.
Pihlaja. Vuonna 1953 rakennettu Osuuspankkirakennus, joka kuvastaa hyvin tuon ajan taajamarakentamista.
Päivölä. Vuosina 1913 - 1914 rakennettu talo, jossa 1933 B 1953 toimi osuuspankin konttori. Kuvastaa hyvin 1910-luvun taajamarakentamista.
Raitisto. Vanha meijerin työntekijöiden asuinrakennus, joka siirrettiin nykyiselle paikalleen 1930-luvulla.
Ristimäki. Vanha torppa, jonka asuinrakennus on peräisin 1800-luvun lopulta, ehkä jo 1810-luvulta.
Vieremä (Yliprusila). Tilan asuinrakennus, talli ja navetta on rakennettu 1910-luvulla.
Ylieskola. Tilan asuinrakennus on peräisin tämän vuosisadan alusta ja aitta vuodelta 1897.

Palainen

Hannula. Vuonna 1911 rakennettu asuinrakennus on säilynyt kohtalaisesti. *Paikallisesti arvokas.*
Kalliola. Vanha mäkitupa, jonka 1800-luvulta peräisin oleva tuparakennus on säilynyt hyvin. *Paikallisesti arvokas.*
Kerko. Vuonna 1935 rakennettu päärakennus on säilynyt pääosin alkuperäisenä. *Maisemallisesti arvokas.*
Martti. Päärakennus on peräisin vuodelta 1904. Ulkorakennuksista luhti, aitta, paja, lato ja riihi ovat mahdollisesti jo viime vuosisadalta. Alkuperäisenä säilynyt komea talonpoikaistalo. *Paikallisesti arvokas.*
Mäenpää. Asuinrakennuksen vanha osa on peräisin viime vuosisadalta. Paikallisesti arvokas.
Mäki. Asuinrakennus on rakennettu ennen vuotta 1800 ja liiteri noin vuonna 1900. Kertoo torpparihistoriasta, ja on *maisemallisesti arvokas.*
Ylikerko. Ulkorakennukset (riihi ja puuvaja) 1800-luvulta tai tämän vuosisadan alusta. Tilan nykyinen päärakennus on varsin uusi. *Maisemallisesti arvokas.*

Pappila

Kirkkomaan. Pitäjän vuonna 1765 rakennettu kirkko on nykyään 1890-luvun ulkoasussa. Hautausmaan vanhaa osaa ympäröivä kiviaita portteineen on 1800-luvun puolivälistä. *Seudullisesti arvokas.* Seutukaavassa mainittu suojelukohde (Ks. 1.3.)
Kirkonkylän yläkoulu. Marttilan vanhin koulurakennus, joka on rakennettu vuonna 1890. On säilyttänyt hyvin ulkoasunsa.
Oravanhätä. Vanha 1920-luvulla rakennettu alakoulurakennus, joka säilynyt alkuperäisenä. Sijaitsee keskeisellä ja näkyvällä paikalla. *Paikallisesti arvokas.*
Pappila. Säilynyt hyvin ja muodostaa kirkon kanssa Marttilan kulttuurihistoriallisesti arvokkaimman kokonaisuuden. Asuinrakennus on vuodelta 1849, navetta vuodelta 1890 ja kellari on mahdollisesti peräisin jo 1700-luvulta. Seutukaavassa mainittu suojelukohde (Ks. 1.3.).
Rinne. Alkuaan nahkurin torppa viime vuosisadan lopulta. Tältä ajalta on säilynyt ainoastaan kellari, muut rakennukset ovat 1920-luvulta. *Paikallisesti arvokas.*

Purhala

Keidas. Vanha Uotilan torppa, jonka asuinrakennus ja sauna on siirretty paikalleen vuosisadan alussa.
Koskenmäki. Vanha kauppakiinteistö aivan Härkätien varrelta, jonka asuinrakennus lienee peräisin viime vuosisadan puolelta. *Paikallisesti arvokas.*

Koskentila. Ennen vuotta 1850 rakennettu myllytupa ja aivan viime vuosisadan lopussa rakennettu sauna.

Sahamäki. Asuinrakennus ja kellari viime vuosisadalta sekä navetta ja vaja tämän vuosisadan alusta. *Seudullisesti arvokas.*

Suutari. Sijaitsee aivan Härkätien varrella. Vuosisadan vaihteessa rakennettu asuinrakennus on säilynyt kohtuullisesti. Lisäksi pihapiirissä on viime vuosisadalta peräisin oleva vilja-aitta. *Paikallisesti arvokas.*

Uotila. Tilan asuinrakennus on todennäköisesti 1800-luvun alkupuolelta ja kivinavetta 1900-luvun alusta. Ovat säilyneet pääosin alkuperäisessä asussaan. *Seudullisesti arvokas.*

Rekoinen

Keskitalo. Edustaa hyvin 1900-luvun vaurasta taloa, jonka asuinrakennus on vuodelta 1929.

Ruskolainen

Alityyri. Asuinrakennus, navetta, vilja-aitta ja mahdollisesti myös sikala ovat peräisin tämän vuosisadan alusta.

Arvela. Päärakennus siirrettiin paikalleen vuonna 1936, jolta ajalta myös tilan sikala on peräisin. Pihapiiri on säilynyt hyvin 1930-luvun asussaan.

Heikkilä. Vanha Jakobssonin torppa, jonka 1800-luvulta peräisin oleva sauna on yhä jäljellä.

Mäenpää. 1900-luvun alkupuolelta peräisin oleva torppa. Samaan aikaan tilan vanha asuinrakennus (1800-luvulta) ja riihi (vuodelta 1762) siirrettiin paikoilleen.

Neuvo. Vuodelta 1866 peräisin oleva asuinrakennus (korjattu 1925) sekä vuosisadan alussa rakennetut navetta, aitta ja sauna kuuluvat tilan rakennuksiin.

Peltomäki. Vanha Pelto-Ulvin torppa, jonka nykyinen asuinrakennus on rakennettu vuonna 1950 vanhan, vuonna 1888 rakennetun, "syytinkirivin" hirsistä.

Pelto-Ulvi. Kaksi asuinrakennusta, aitta ja navetta, jotka on rakennettu tämän vuosisadan alkupuolella, kuuluvat tilan vanhimpiin rakennuksiin.

Seppä. Asuinrakennus, kalustuhuone, sauna ja vilja-aitta rakennettu 1910-luvulla ja vanha vilja-aitta vuonna 1787.

Vento. Hyvin säilynyt 1800-luvun lopun syytinkiläistorppa, jolta ajalta myös tilan päärakennus on peräisin.

Vähäniitty. Yksi harvoista 1800-luvulta säilyneistä heinäladoista Marttilassa.

Simala

Haveri. Vuonna 1894 rakennettu ja vuonna 1923 korjattu asuinrakennus on ulkorakennuksineen edustava esimerkki 1920- ja 1930-luvun maatilasta.

Markula. Asuinrakennus on rakennettu vuosina 1925 B 1927 ja navetta vuonna 1921.

Pakula (Ali-Mattila). Varsin hyvin säilynyt asuinrakennus on rakennettu noin vuonna 1885.

Prästi. Tämän vuosisadan alussa rakennetut asuinrakennus (1927 - 1928), savusauna (1900-alku) ja asuinrakennus (1910-luku) ovat edelleen hyväkuntoisia.

Ryhtä (Lapinsuo). Hyvin säilyneet savusauna, puuvaja ja maakellari on rakennettu tämän vuosisadan alussa.

Tapani. Ainoa kylän tiloista, joka on edelleen vanhalla tonttimaalla. Asuinrakennus on rakennettu vuonna 1926 sekä jatkettu vuonna 1947.

Ylimattila. Hyvin säilyneeseen rakennuskantaan kuuluvat mm. 1880 rakennettu asuinrakennus, 1800-luvun aitta sekä tämän vuosisadan alussa rakennettu puuvaaja.

Siutila

Alimattila. Härkätien maisemaan kuuluva tila, jonka asuinrakennukset on rakennettu noin vuosina 1880 ja 1917.

Korju. Härkätien maisemaan kuuluva päärakennus on rakennettu 1870-luvulla.

Murtola. Rakennuskantaan, joka on säilynyt hyvin, kuuluvat mm. vuonna 1924 rakennettu asuinrakennus ja vuonna 1928 rakennettu navetta. Lisäksi tilaan kuuluu puistomainen puutarha, jossa on paljon harvinaisia puulajeja.

Nummila. Vanha 1800-luvulta peräisin oleva torppa, jonka nykyinen asuinrakennus on rakennettu ennen vuotta 1920. Pääosa muistakin rakennuksista on tämän vuosisadan alkupuolelta.

Pihkola. Härkätien varrella oleva tila, jonka vanhempi asuinrakennus on 1800-luvun lopulta ja uudempi vuodelta 1936.

Pukinoja. Vanha 1800-luvun torppa, jonka nykyiset 1920- ja 1930-luvuilla rakennetut rakennukset ovat säilyneet varsin hyvin alkuperäisessä asussaan.

Sipilä. Rakennuksista päärakennus, navetta ja aitta on rakennettu 1920-luvulla.

Tattari. Asuinrakennus on vuodelta 1916, navetta vuodelta 1928 sekä sauna viime vuosisadalta.

Tuomola. Asuinrakennus ja aitta on rakennettu 1910-luvulla sekä leivintuvan yhteydessä oleva asuinhuone ennen vuotta 1900.

Urpola. Vuonna 1928 rakennettu asuinrakennus on varsin edustava.

Yli-Mattila. Hyvin säilynyt asuinrakennus on rakennettu 1910-luvulla.

Tiipilä

Alhais. Vanhat 1850-luvulla rakennetut ja hyvin säilyneet pitäjänmakasiinit. *Paikallisesti arvokas.*

Lehdikkö. 1800-luvun lopussa rakennettu rakennus, jossa vuosina 1898 - 1952 toimi kunnantoinimistö. *Paikallisesti arvokas.*

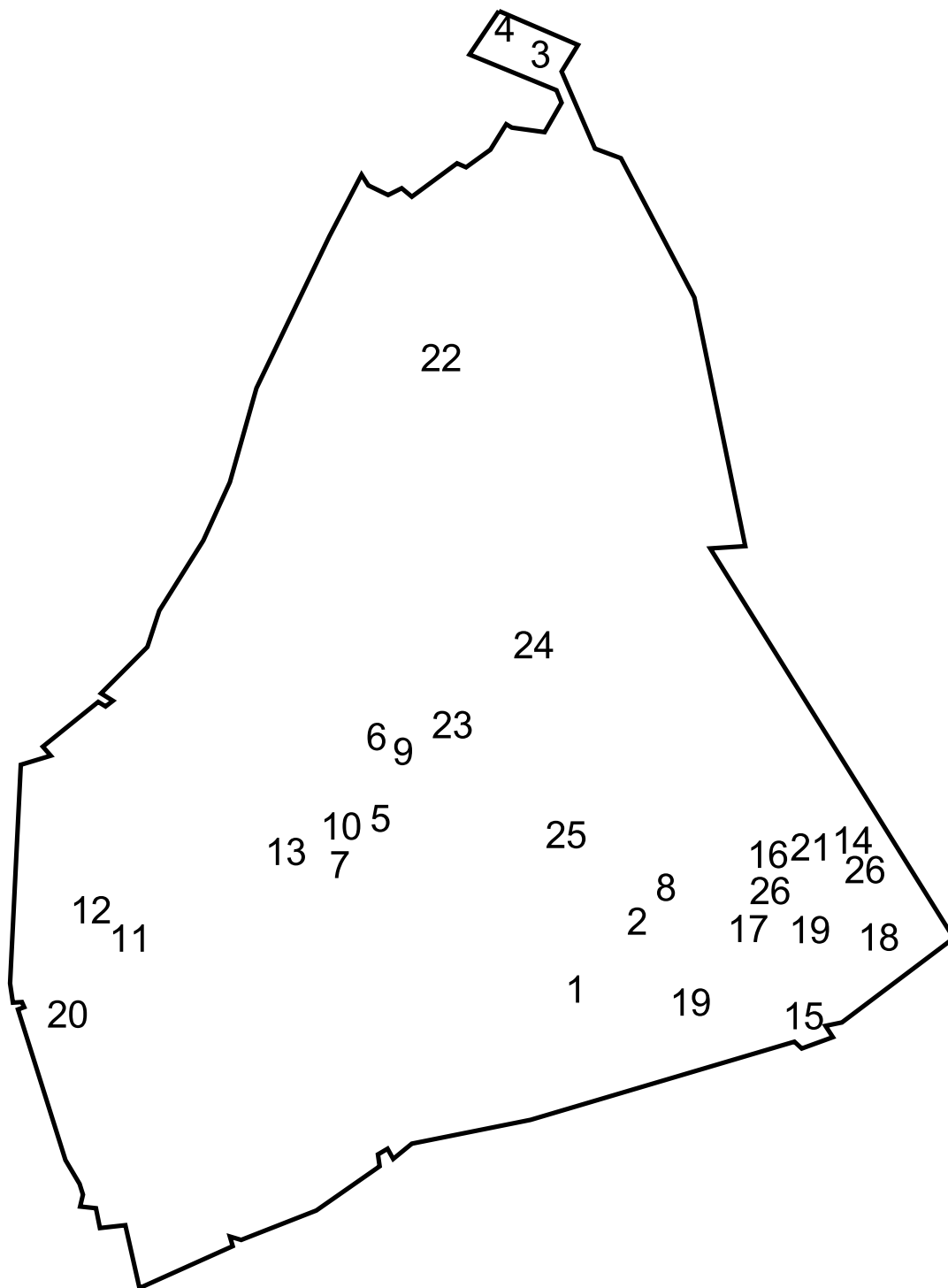
Marttila. Sijaitsee vanhalla kylätontilla. Asuinrakennuksen vanha osa on luultavasti viime vuosisadalta, ja se on säilynyt hyvin 1900-luvun alun asussa. *Seudullisesti arvokas.*

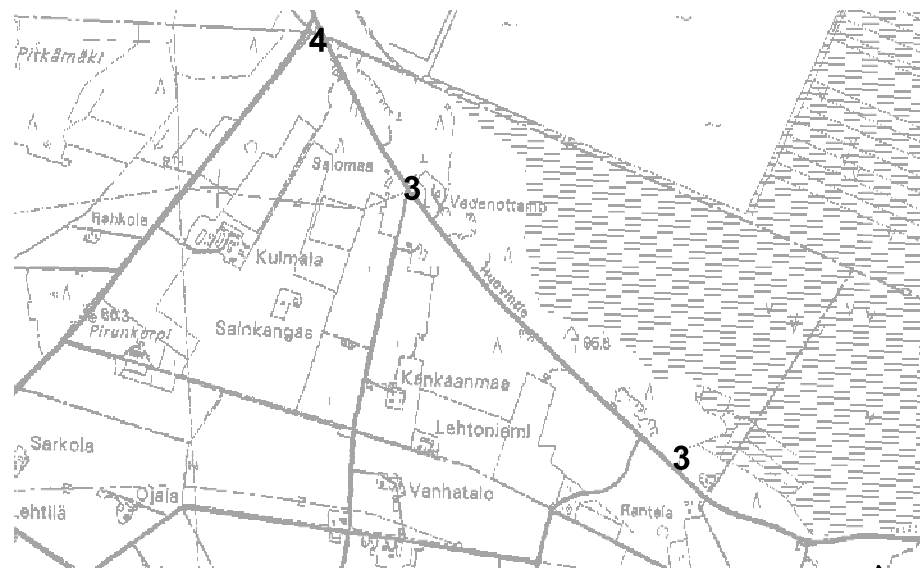
Puistola. Komea 1920-luvulla rakennettu jugend-rakennus, jossa toimi kirjakauppa aina 1950-luvulle asti. *Paikallisesti arvokas.*

Raikko. Vanha asuinrakennus on viime vuosisadan lopulta, ja se on säilynyt pääosin alkuperäisenä. *Paikallisesti arvokas.*

Vinola. Päärakennus on osittain rakennettu viime vuosisadan puolella, vaikkakin se on nykyään 1900-luvun alun asussa. Rakennuksessa on toiminut leipomo sekä Kela. *Paikallisesti arvokas.*

Ylimarttila. Härkätien varrella sijaitseva 1860-luvulla rakennettu rakennus, jossa on toiminut vanha apteekki.

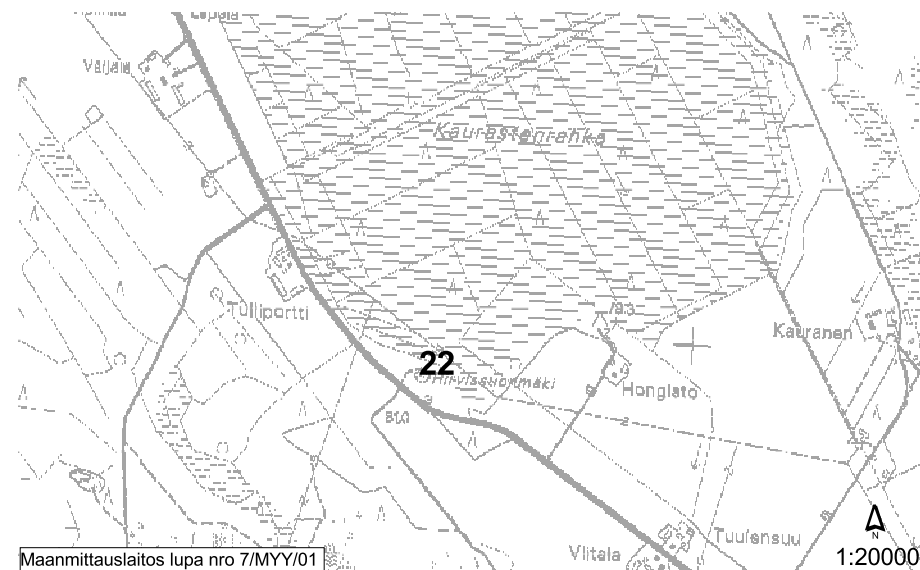

Maanmittauslaitos lupa nro 7/MYY/01

1:20000

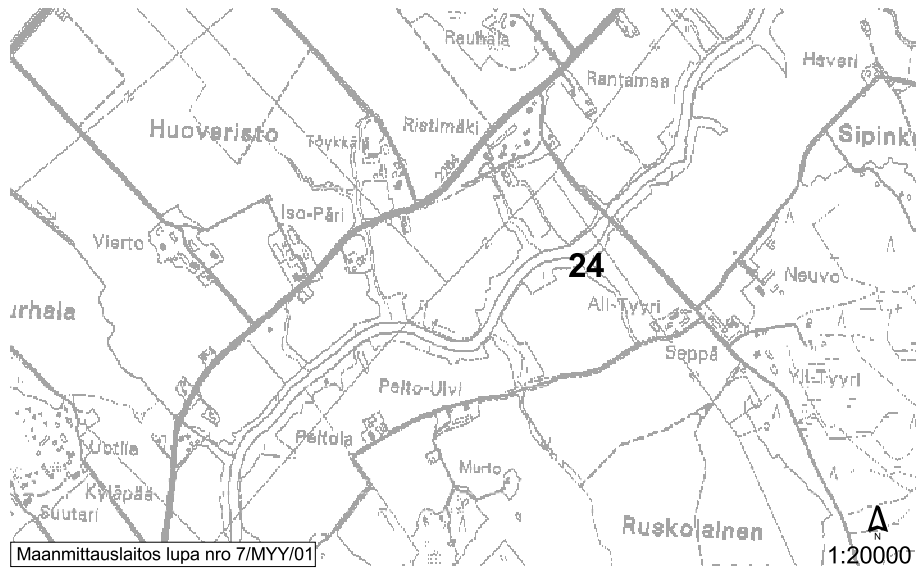
- 3. Oripäänkangas-Mellilänharju (1.1. Luonnonsuojelu)
- 4. Parravahan rajakivi (1.1. Luonnonsuojelu)

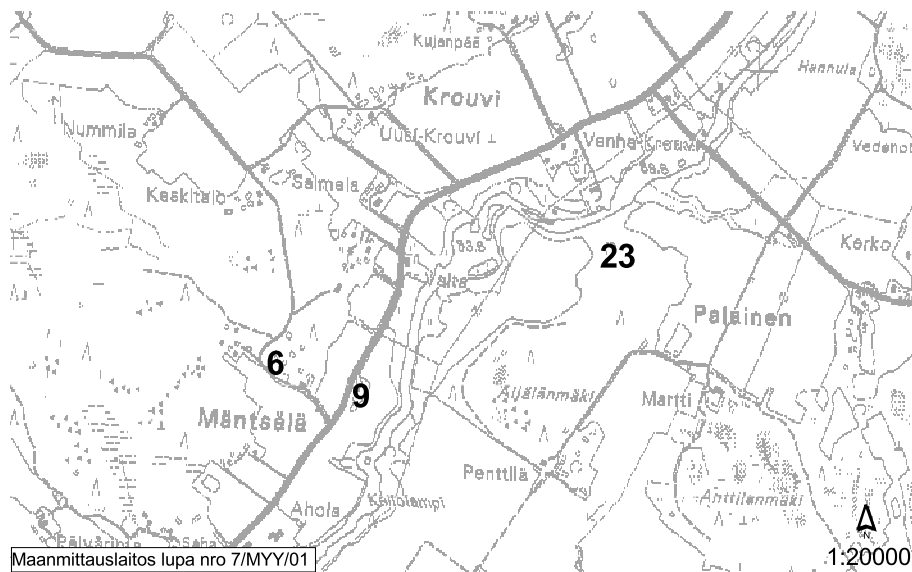
Maanmittauslaitos lupa nro 7/MYY/01

1:20000

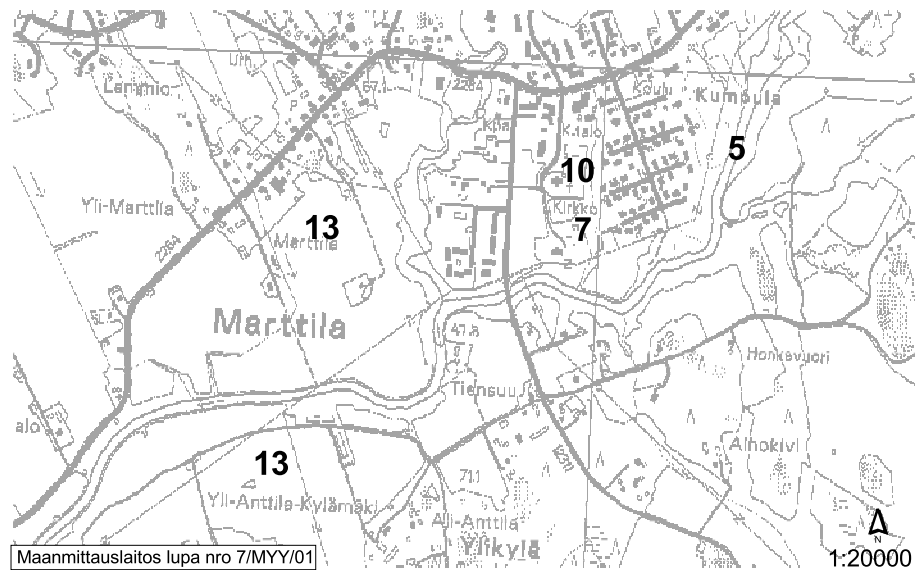
- 22. Ollila, liito-orava (3.1. Uhanalaiset kasvit ja eläimet)

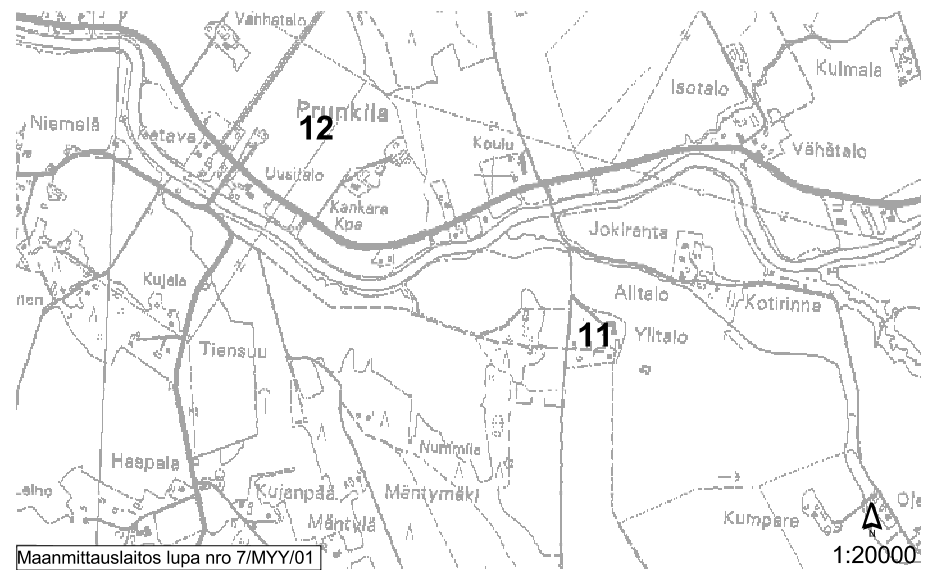
24. Ala-Tyryn niitty (3.2. Perinnemaisemat)

6. Mäntsälä, mahdollinen rautakautinen polttokalmisto (1.2. Esihistoria)
 9. Marttilan taistelujen paikka (1.3. Rakennettu ympäristö)
 23. Palaisten metsäniitty (3.2. Perinnemaisemat)

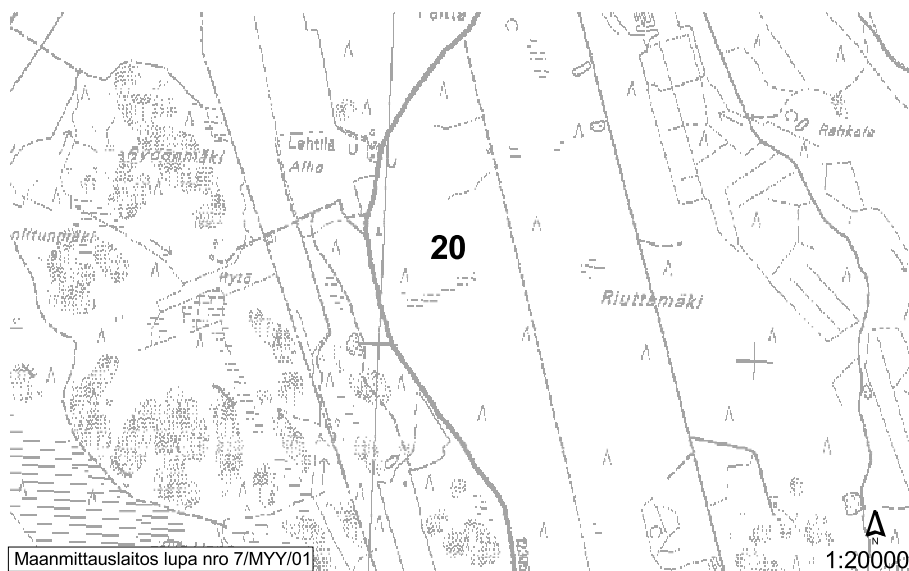

- 5. Pappilan Koskenpään joenvarsilehto (1.1. Luonnonsuojelu)
- 7. Pappilarakennus (1.3. Rakennettu ympäristö)
- 10. Puukirkko ja tapuli (1.3. Rakennettu ympäristö)
- 13. Taajaman eteläpuoliset pellot (2. Maisemansuojelu)

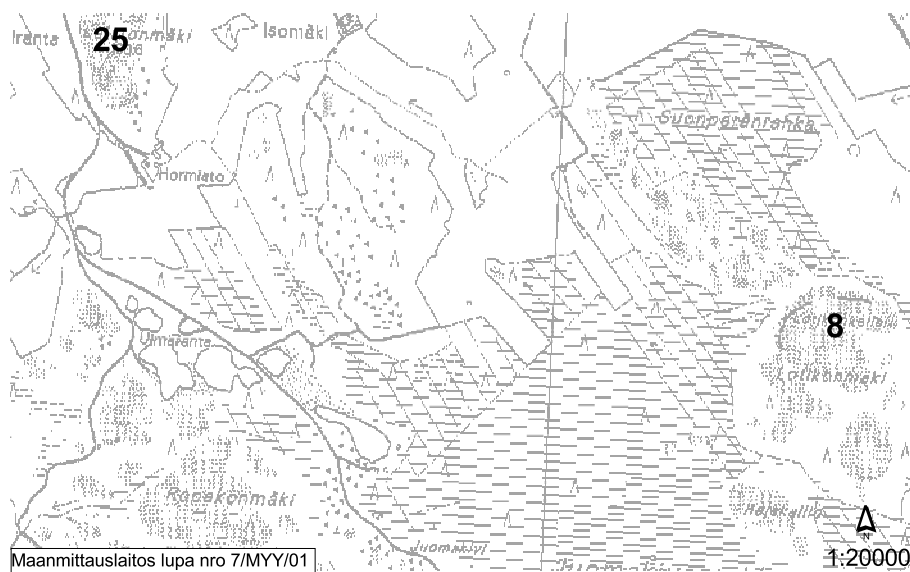

- 11. Laurilan Ylitähti (1.3. Rakennettu ympäristö)
- 12. Paimiojoen-Hämeen Härkätien maatalousmaisema (2. Maisemansuojelu)

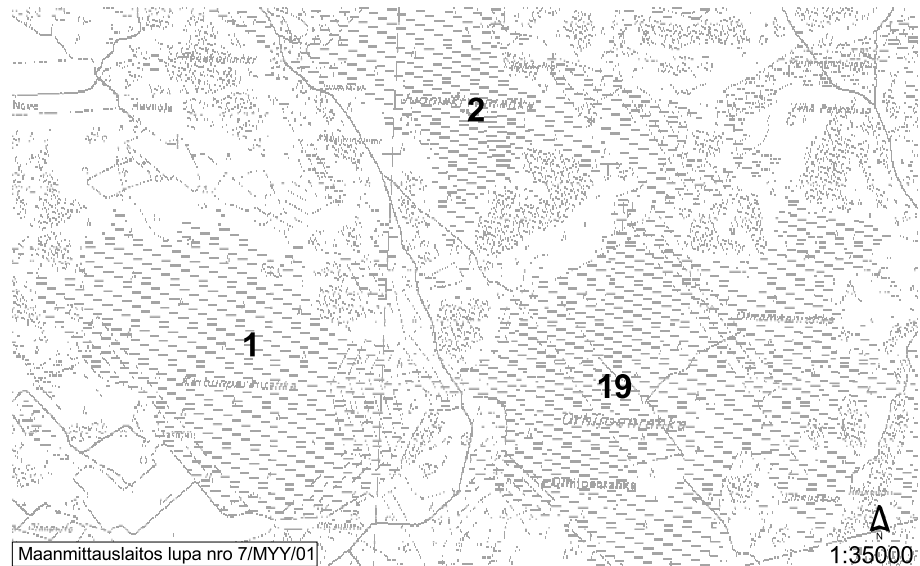

20. Prunkila, liito-orava (3.1. Uhanalaiset kasvit ja eläimet)

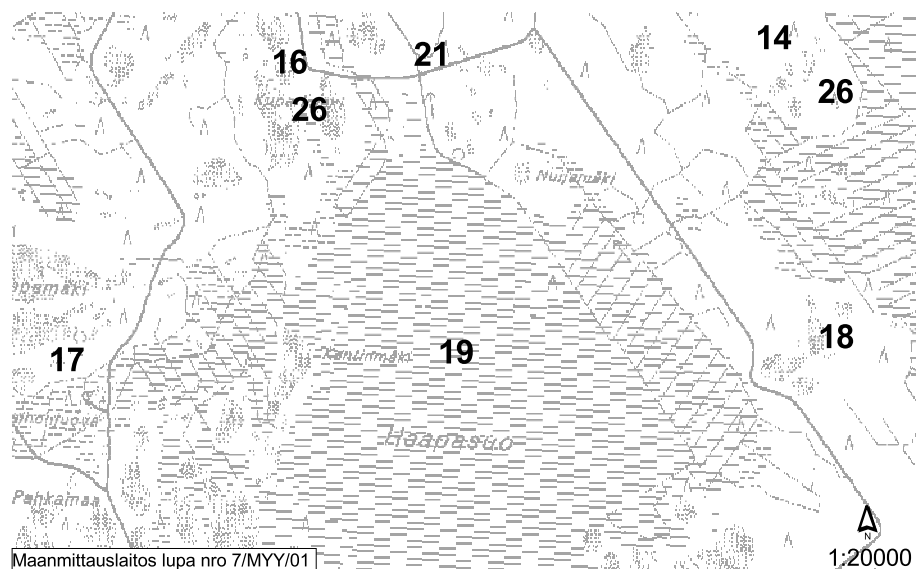

8. Lotikon kellari (1.3. Rakennettu ympäristö, 3.3. Kallioalueet ja 3.4. Kallioperäalueet)

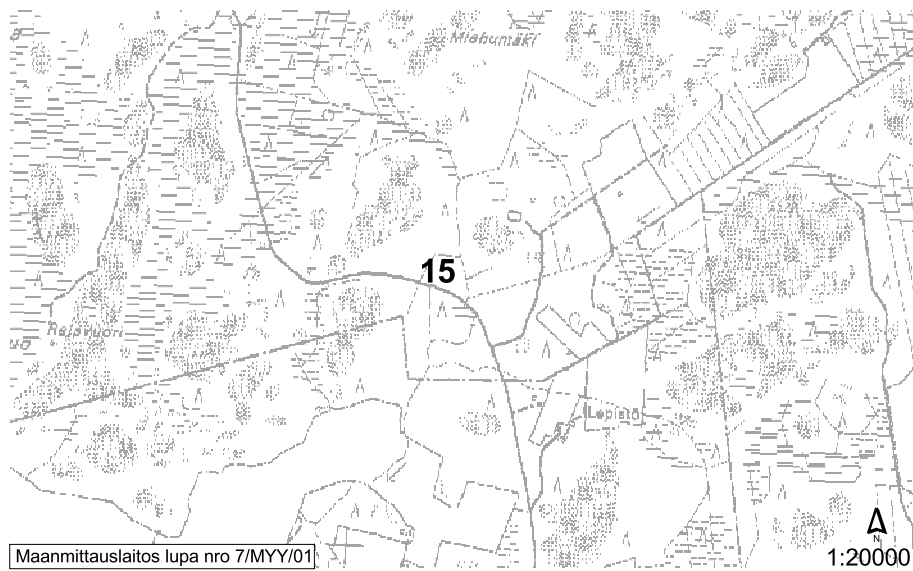
25. Leistonmäki (3.3. Kallioalueet)

- 1. Karhunperänrahka (1.1. Luonnonsuojelu)
- 2. Juomakivenrahka (1.1. Luonnonsuojelu)
- 19. Haapasuo ja Ohramaanrahka (3.1. Uhanalaiset kasvit ja eläimet)

- 14. Simala, liito-orava ja lännenmunuaisjäkäle (3.1. Uhanalaiset kasvit ja eläimet)
- 16. Kuparimäki, lännenmunuaisjäkäle (3.1. Uhanalaiset kasvit ja eläimet)
- 17. Ruskolainen, metson soidinalue (3.1. Uhanalaiset kasvit ja eläimet)
- 18. Simala, liito-orava (3.1. Uhanalaiset kasvit ja eläimet)
- 19. Haapasuo ja Ohramaanrahka (Uhanalaiset kasvit ja eläimet)
- 21. Simala, liito-orava ja aarnihelokka (3.1. Uhanalaiset kasvit ja eläimet)
- 26. Simala, Kuparimäki (3.5. Vanhojen metsien alue)

15. Ruskolainen, hirvenkello (3.1. Uhanalaiset kasvit ja eläimet)

Jyrki Uotila ja Asko Lavikainen:

***Tarvasjoen kunnan
luontoarvot***

Johdanto

Tarvasjoen kunnan alueella sijaitsevat merkittävät ympäristökohteet on ryhmitelty kolmeen eri luokkaan.

Ensimmäiseen ja tärkeimpään luokkaan on sijoitettu ne kohteet, jotka on mainittu suojelukohteina Varsinais-Suomen vahvistetuissa seutukaavoissa luonnonsuojelullisten (1.1.), esihistoriallisten (1.2), rakennetun ympäristön (1.3.) tai kulttuurimaisemallisten (1.4.) arvojen perusteella (Varsinais-Suomen vahvistettujen seutukaavojen yhdistelmä: selostusosa. Varsinais-Suomen liitto 1996.) Vesien-suojelukohteet on jätetty kokonaan tämän tarkastelun ulkopuolelle.

Toinen luokka sisältää kohteet, joilla on olemassa suojelullinen kaavavaraus. Tarvasjoen kunnan kohdalla kohteet ovat maisemansuojelualueita.

Kolmas luokka sisältää ne kohteet jotka on mainittu jossakin valtakunnallisessa tai maakunnallisessa selvityksessä. Tarvasjoen kohdalla käytetyt selvitykset ovat seuraavat:

3.1. Perinnemaisemaselvitys (Suomen ympäristökeskuksen luonto- ja maankäyttöyksikön perinnemaisemainventointien maastolomakkeet). Kohteet luokiteltiin *joko valtakunnallisesti, maakunnallisesti, tai paikallisesti merkittäviksi.*

3.2. Kallioalueselvitys (Heikkinen, Risto; Husa, Jukka: Turun ja Porin Läänin inventoidut arvoluokkien 5 ja 6 kallioalueet: yleiskuvaukset ja karttarajaukset, osat I ja II. Suomen ympäristökeskus, Luonto- ja maankäyttöyksikkö 1995.). Arvoluokka 5 mainitaan kohtalaisen arvokkaaksi eikä sille tulisi myöntää maa-aineslain mukaisia ottolupia. Arvoluokka 6 mainitaan jonkin verran arvokkaaksi alueeksi, ja ottolupien myöntäminen tällaiselle alueelle tulisi harkita tapauskohtaisesti.

3.3. Kallioperäselvitys (Kananaja, Tapio: Turun ja Porin läänin kallioperän suojelu- ja opetuskohteita. Ympäristöministeriö 1997. Suomen ympäristö 128). Kohteet luokiteltiin *joko kansainvälisesti, valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti arvokkaaksi.*

3.4. Museoviraston inventoimat rakennukset (alkuperäiset inventointilomakkeet), joista on huomioitu ainoastaan kohteet, jotka oli mainittu sekä rakennushistoriallisesti, historiallisesti että maisemallisesti arvokkaina kohteina. Tältä osin listaus voi muuttua, kun museovirasto saa arvoitettua kohteet niiden merkittävyyden perusteella. Sillä osa kohteista voi olla suojelullisesti merkittäviä, vaikka niiden arvo perustuu vain yhteen ominaisuuteen. Toisaalta kohteet, jotka ovat arvokkaita kaikkien kolmen ominaisuuden perusteella, eivät välttämättä ole suolelullisesti merkittäviä.

Kohteiden yhteydessä olevat koordinaatit ovat joko peruskartalla punaisella merkityjä yhtenäiskoordinaatteja tai mustalla merkityjä peruskoordinaatteja. Pääsääntöisesti biologisten tietojen (uhanalaiset eläimet ja perinnemaisemainventoinnit) yhteydessä on käytetty yhtenäiskoordinaatistoa (itä-länsi koordinaatti alkaa numerolla 3) ja muuten on käytetty peruskoordinaatistoa (itä-länsi koordinaatti alkaa numerolla 2).

Suojelualueet

1.1 Luonnonsuojelu

1. Tarvasjoen keskustan joenvarsilehto

Monipuolinen koskimaisema. Sekä kalastoltaan että linnustoltaan runsas.

2. Killalan joenvarsimaisema

Jyrkkiä laidunnettuja joenvarsiniittyjä, kuusettunut joenvarsilehto ja pieni koski. Lehtoalueen raivaus suotavaa.

3. Euran mänty

Rauhoitettu vuonna 1976.

4. Jauholan mänty

Rauhoitettu vuonna 1976.

1.2 Esihistoria

5. Mustasuo

671730 243036
Pieni, laakea kivistä kiviröykkiö. Niitynreunametsässä länsirinteellä.

6. Mustasuo

671724 243033
Kivikautinen asuinpaikka. Heinää kasvavalla pellolla.

7. Mustasuo

671762 243024
Kivikautinen asuinpaikka. Kuusta kasvavassa hiekkaperäisessä niitynreunametsässä.

8. Nummela

671829 243286
Kivikautinen asuinpaikka. Hiekkaperäisessä piha- ja viljelymaassa.

9. Euran kansakoulu

671936 243167

Kivikautinen asuinpaikka. Etelään viettävällä hiekkaisella rinteellä.

10. Kerppola

672066 243007

Kivikautinen asuinpaikka. Hiekkaperäisellä pelto- ja viljelymaalla.

1.3 Rakennettu ympäristö

11. Juvan kartano

Vanha säterirakennus, jonka vanhemmassa asuinrakennuksessa, joka on rakennettu ilmeisesti jo 1700-luvun puolivälissä, syntyi Kustaa Mauri Armfelt. Uudempi, 1860-luvulla rakennettu päärakennus lasikuisteineen ja ulkorakennuksineen on rakennushistoriallisesti arvokas. Uudempi, 1860-luvulla rakennettu päärakennus lasiluisteineen ja ulkorakennuksineen on rakennushistoriallisesti arvokas aittarakennus on vanhin, ja se on osin peräisin jopa 1600-luvun puolelta.

12. Tuorilan Isotalo

Harvinaisen alkuperäisenä säilynyt miljö, vaikka rakennuksista viime vuosisadan puolella rakennetut aitta ja asuinrakennus (1877) ovat jo päässeet rapistumaan.

13. Tyllilän Puntarin (Liivin) talo

Ilmeisesti ainakin osittain 1700-luvulla rakennettu talonpoikaistalo, jossa on mm. kansantieteellisesti kiintoisa tuvan uuni.

14. Kallelan Aliknaapi

Alkujaan umpipihaksi rakennettu talo, jossa vieläkin päärakennusta lukuun ottamatta muut kansantieteellisesti arvokkaat rakennukset ovat jäljellä. Arvokkain näistä on parvellinen, sulkanurkkainen talli 1700-luvulta.

15. Puinen länsitornillinen pitkäkirkko

Kirkon on rakentanut v. 1779 Mikael Piimänen. Rukoushuoneen kummallakin sivulla on kylkiäiset.

I.4 Kulttuurimaisema

16. Paimionjokilaakson kulttuurimaisema-alue

Valtakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen ympäristö ulottuu Paimionlahdelta ylös jokivartta aina Tarvasjoen kirkonkylään asti. Alue edustaa lounaisen viljelyseudun jokilaakson viljelymaisemaa. Erityisesti pohjoisosille (Tarvasjoki) leimaa-antavia ovat ryhmäkylät. Paikoin varsin syvät ja pensaikkoiset jokilaaksot ovat monien lintulajien, erityisesti yölaulajien, suosimia alueita. Turun lintutieteellisen yhdistyksen havaintoarkiston perusteella Paimionjokilaaksossa ja sitä ympäröivillä pelloilla Tarvasjoen keskustan ja kunnan etelärajan välillä tavataan vuosittain useitakin laulavia pensassirkkalintuja, sekä lähes vuosittain luhta- ja viita-kerttusia sekä ruisrääkkiä. Harvinaisemmat viita- ja viirusirkkalinnut on myöskin tavattu alueella.

2

Maisemansuojelualueet

2.1 Maisemansuojelu

17. Juvan ja Euran peltoaukea

Maisemallisesti merkittävä peltoalue

18. Tarvas- ja Paimionjoen välinen peltoalue

Maisemallisesti merkittävä peltoalue

19. Kirkon itäpuolinen peltoalue

Maisemallisesti merkittävä peltoalue

20. Keskustan länsipuolinen peltoalue

Maisemallisesti merkittävä peltoalue

21. Takatalon ja Laurilan välinen peltoalue

Maisemallisesti merkittävä peltoalue

Inventoidut kohteet

3.1 Perinnemaisemat

22. Tiensuun jokivarsiniitty

672339-672395 326327-326374

3,5 ha

Inventoitu 7.7.1994

Maakunnallisesti merkittävä jokivarsiniitty Paimionjoen varressa, joka kuuluu osana Paimionjokilaakson maisema-alueeseen. Alueen laajuus, kasvilajiston monipuolisuus ja se, että aluetta oli laidunnettu jo pitkään, lisäsivät alueen arvoa. Maanomistaja ilmoitti kuitenkin inventoijalle lopettavansa mahdollisesti karjanpidon lähivuosina, mikä koettiin uhkatekijäksi. Huomionarvoisia kasvilajeja olivat peurankello, kevätesikko, ruoholaukka, mäkikaura ja sikoangervo. Laidunnuksen jatkamista alueella ilman lisäravintoa ja erillään peltolaitumista suositeltiin alueen hoitokeinoiksi.

23. Tuorilan niitty ja haka

67256-67258 32651-32653

2,0 ha

Inventoitu 26.5.1995

Tarvasjoen keskustan eteläpuolella Paimionjoen itärannalla puronuoman ympärillä sijaitseva *paikallisesti merkittävä* niitty ja haka. Alue koostuu puronvarsiniitystä ja lehtomaisesta haasta. Kuuluu osana Paimionjokilaakson maisema-alueeseen. Maiseman kauneus ja kohtalainen lajirunsaus lisäsivät alueen arvoa, mutta inventoinnin jälkeen alueen hoito, eli laidunnus, lopetettiin, joten lajisto on luultavasti heikentynyt. Inventoinnissa mielenkiintoisia kasvilajeja havaittiin ainoastaan mäki-aura, peurankello ja ketopiippo. Olisikin toivottavaa, että laidunnus voitaisiin aloittaa uudelleen alueella.

3.2 Kallioalueet

24. Rajavuori

Tarvasjoen kylän tuntumassa sijaitseva jyrkänteinen ja luonnonarvoiltaan kohtalaisen arvokas mäki. Alue rajautuu itäreunaltaan Paimionjokivarren viljelyaukeisiin ja sillä on sen vuoksi merkittäviä maisemallisia arvoja. Alue on kuitenkin luonnontilaisuudeltaan heikko, ja sen kasvillisuus arvioitiin vähemmän merkittäväksi. Pääosin se oli mustikkatyypin talousmetsää. Lakiosat olivat karuhkoa kalliomännikköä, ja siellä todettiin olevan paikoin edustavia poronjäkälä-kalliotierasammal sekakasvustoja. Itäreunan jyrkänteiden alla oli hieman lehtomaisia piirteitä, mutta

myös pensaikkoisia hakkuualueita. Historialliset ja geologiset arvot olivat puolestaan merkittäviä, sillä alueella on pieni (70mx30m) Itämeren Ancylysvaiheen aikana muodostunut muinaisranta. Kokonaisuutena alue kuuluu arvoluokkaan 5.

3.3 Kallioperän suojelu- ja opetuskohteita

25. Juva

671895 243220

Juvankosken pohjalla, padon ja sillan välissä on useita hiidenkirnuja, joista suurimman syvyys on 1 m. Kirnut ovat osan vuodesta veden peitossa, eivätkä ne välttämättä ole jääkauden aikaisia, vaan saattavat olla myös nuorempia koskikirnuja, jotka ovat syntyneet koskessa virtaavan veden kuluttamina. *Maakunnallisesti merkittävä* kohde.

26. Satopää

672066 242474

Mannerjään hioman silokallion laella sijaitseva pieni hiidenkirnu. Kallio itsessään on myös hyvä esimerkki mannerjään hiomasta silokalliosta. *Paikallisesti merkittävä* kohde.

3.4 Rakennettu ympäristö

Huomaa, että alla oleva lista sisältää pelkästään Paimionjoen kulttuurimaisema-alueeseen sisältyvät rakennukset ja kylät, ei koko kunnan aluetta. Esimerkiksi seutukaavassa suojeltu Kallelan Aliknaapi jäi inventoinnin ulkopuolelle.

Eura

Euran mylly. Peräisin 1940-luvulta. On olennainen osa Euran kylää ja jokivarsirakentamista.

Keskitalo. 1926 rakennettu päärakennus sijaitsee näkyvällä paikalla.

Kirsti. Umpipiha on säilynyt lähes alkuperäisessä asussaan. Tilan asuinrakennus on peräisin 1880-luvun alusta ja talli sekä ulkorakennus tämän vuosisadan alkupuolelta.

Koskiranta. Ulkoasultaan hyvin säilynyt kokonaisuus. Kuuluu oleellisesti paikalliseen historiaan. Asuinrakennus ja sauna ovat peräisin viime vuosisadan lopulta (1895).

Rauhaniemi. Entinen seurakuntatalo ja rukoushuone. Vuonna 1911 rakennettu ja hyvin säilynyt renesanssi ja jugend-tyyleistä vaikutteita saanut rakennus.

Seppä. Osana hyvin säilynyttä kylämiljöötä, jossa on paljon vanhaa rakennuskantaa. Asuinrakennus on peräisin vuodelta 1859.

Tie-Knaapi. Hyvin säilynyt umpipiha. Asuinrakennuksen vanhempi osa on peräisin 1860-luvulta ja uudempi osa tämän vuosisadan alusta.

Uusitalo. Asuinrakennuksen vanhempi osa on rakennettu vuonna 1863 ja uudempi osa 1900-luvun alussa.

Vanhatalo. Asuinrakennus rakennettu pian vuoden 1860 jälkeen, ja siinä on säilynyt hyvin alkuperäinen tilajako ja materiaalit.

Horrinen

Ihamäki. Muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden. Rakennuskanta 1930- ja 1950-luvuilta.

Jokiranta. Keskeisellä paikalla sijaitseva tila, joka muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden. Asuinrakennus on peräisin vuodelta 1928.

Kota. Avara umpipiha ja yksi parhaiten säilyneitä kantatiloja kunnassa. Asuinrakennukset on rakennettu vuosisadan vaihteen kummankin puolin.

Kujala. Tyypillinen, 1910-luvulla rakennettu, yksinäistupa, joka sijaitsee keskeisellä paikalla.

Pohjola. Hyvin säilynyt tilakokonaisuus, jonka päärakennus on rakennettu vuonna 1885.

Tuomela. Keskeisellä paikalla sijaitseva yhtenäinen tilakokonaisuus. Asuinrakennus on peräisin vuosisadan vaihteesta.

Hungerla

Kujansuu. Noin vuonna 1900 rakennettu asuinrakennus on vanha mäkitupa.

Lampo. Asuinrakennus on rakennettu noin vuonna 1850, ja se on siirretty nykyiselle paikalleen tämän vuosisadan puolella. Tämän vuosisadan alkupuoliskolla rakennetut rakennukset muodostavat suljetun ja kauniin pihapiirin.

Juva

Juvan kartano. Kartano on vanha säterirakennus, joka on rakennettu 1800 - 1850. Pihapiirissä on myös 1700-luvun puolivälistä peräisin oleva asuinrakennus sekä kaksi muuta 1800-luvun puolivälissä rakennettua asuinrakennusta. Aittarakennus on osin jopa 1600-luvun puolelta. Seutukaavassa mainittu suojelukohde (Ks. 1.3.)

Karhula

Toivola (Alikulman koulu). Rakennettu vuonna 1924. Säilyttänyt hyvin alkuperäisen tyyliinsä.

Killala

Hakala. Asuinrakennus on peräisin vuodelta 1926.

Isotalo (Iisakki). Oleellinen osa kylän historiaa. Asuinrakennus on rakennettu vuosisadan vaihteessa ja talli vuonna 1937.

Jaakola. Edustava osa kyläkokonaisuutta. Asuinrakennus ja navetta on rakennettu 1920- ja 1930-luvuilla.

Käpylä. Oleellinen osa kyläkokonaisuutta. Asuinrakennus on rakennettu vuonna 1926 ja navetta ja sauna vuonna 1946.

Mikola. Merkittävä osa kylää. Asuinrakennus ja aitta on rakennettu noin vuonna 1950.

Nummila. Keskeisellä paikalla sijaitseva tila, jonka asuinrakennus on peräisin vuodelta 1937.

Saari. Asuinrakennus on peräisin 1800-luvun puolivälistä, ja tila kuuluu oleellisena osana maisemallisesti merkittävään kylään.

Tuomela. Tilan alkuperäisyys on säilynyt hyvin ja se on oleellinen osa kylämiljöötä. Asuinrakennus on peräisin 1850-luvulta.

Kirkonkylä

Hautausmaa. 1880-luvulla rakennettu, keskeisellä paikalla sijaitseva, entinen pitäjänmakasiini, joka toimii nykyään museona.

Isotalo. Eräs kunnan parhaiten säilyneistä kantatiloista. Maisemallisesti keskeisellä paikalla sijaitseva tila muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden. Asuinrakennus on rakennettu mahdollisesti jo 1800-luvun alussa, ja sitä jatkettiin noin vuonna 1902.

Kirkko. Länsitornillinen puukirkko, joka on rakennettu vuonna 1779. Seutukaa-
vassa mainittu suojelukohde (Ks. 1.3.)

Uusitalo. Paikallishistoriallisesti merkittävä tila, jonka umpipiha on säilynyt ehyenä. Asuinrakennus on rakennettu vuonna 1904 ja ns. vaarin tupa 1880-luvulla.

Vähätalo. Keskeisellä paikalla sijaitseva tila, jonka umpipiha on säilynyt hyvin. Asuinrakennus on peräisin 1870-luvulta ja sauna sekä talli vuosisadan vaihteesta.

Liedonperä

Isotalo. Asuinrakennus on rakennettu vuonna 1874, jonka lisäksi pihapiirissä on useita tämän vuosisadan alussa rakennettuja rakennuksia. Tila muodostaa kylän muiden talojen kanssa arvokkaan kokonaisuuden.

Pikku-Knuutila. Tämän vuosisadan vaihteessa rakennetut rakennukset muodostavat kylän muiden tilojen kanssa arvokkaan kokonaisuuden.

Tapani. Itse päärakennus on rakennettu vuonna 1965, mutta ulkorakennukset ovat tämän vuosisadan alusta, ja tila muodostaakin kylän muiden tilojen kanssa arvokkaan kokonaisuuden.

Mäentaka

Alijunnila. Komea päärakennus (rakennettu 1890) on yksi pitäjän niin rakennus-
historiallisesti kuin maisemallisestikin arvokkaimmista rakennuksista.

Jännäri. Asuinrakennus on rakennettu vuonna 1935, ja se on hyvin säilynyt ja siten arvokas, vaikkei se olekaan vielä kovin vanha.

Kylä-Pelttari. Vuonna 1927 rakennettu vanha osuuskauppa on säilynyt lähes ennallaan.

Satopää

Pohjatalo. Lukuisia vuosisadan vaihteen kummankin puolin rakennettuja rakennuksia.

Seppälä

Alijoki. Alkuperäisinä säilyneet asuinrakennus, lato ja sauna on rakennettu 1920-luvulla.

Eskola. Alkuperäisenä säilynyt asuinrakennus on rakennettu 1920-luvulla.

Hannula (Osuuskauppa). Rakennettu vuonna 1937 ja laajennettu vuonna 1968.

Hirvensalo. Osittain alkuperäisenä säilynyt päärakennus on peräisin vuodelta 1916.

Jaakola. Päärakennus on peräisin vuodelta 1879 ja navetta vuodelta 1930.

Juusela. Vuonna 1939 rakennettu päärakennus ja 1920-luvulla rakennettu ulkorakennus ovat säilyneet hyvin, ja ne edustavat aikakautensa tyyliä.

Kalliola. 1840-luvulla perustettu torppa, jonka tämän vuosisadan alussa rakennettu päärakennus on säilynyt hyvin alkuperäisessä asussaan. Vilja-aitta ja vanhan vaarin rakennus ovat peräisin tämän vuosisadan alkupuoliskolta.

Kivistö. Rakennukset (päärakennus, ulkorakennus ja sauna) ovat peräisin 1930-luvulta.

Koivunalho. Asuinrakennus on rakennettu 1920-luvulla ja lisäosa vuonna 1993.

Kylänpää. Vaikka päärakennus onkin uusi, muodostaa tila yhtenäisen kokonaisuuden. Ulkorakennukset (mm. kellaritupa 1890 - 1900, sikala 1925 ja perunakellari 1913) ovat säilyneet hyvin.

Nummila. Vanha torppa, jonka päärakennus on vuodelta 1928. Ei ole säilynyt alkuperäisessä asussaan, mutta sijaitsee kauniilla paikalla.

Pulleri. Asuinrakennus, lantala, kanala ja kuivuri ovat rakennettu tämän vuosisadan alkupuoliskolla, luhtiaitta 1880-luvulla. Rakennukset ovat säilyneet hyvin alkuperäisessä asussaan.

Rekola. Lienee vanha torppa, jonka rakennukset (asuinrakennus 1934, navetta 1928 ja kanala 1930 - 1935) ovat säilyneet alkuperäisessä asussaan.

Rintala. Peruskorjatut rakennukset ovat säilyneet alkuperäisessä, tämän vuosisadan alun, asussaan.

Simola. Paljon viime vuosisadan lopun ja tämän vuosisadan alun rakennuksia. Lisäksi vuodelta 1781 peräisin oleva vilja-aitta kuuluu tähän yhtenäiseen ja peruskorjattuun kokonaisuuteen.

Tuomola. Rakennuskanta tämän vuosisadan alkupuolelta.

Uusitalo. Vuonna 1901 rakennetun sekä vuosina 1960 ja 1995 peruskorjatun päärakennuksen lisäksi tilalla on muitakin tämän vuosisadan alun rakennuksia, kuten navetta, liiteri, kanala ja makasiini.

Vähäkallio. Vanha itsellisten rakennus, joka on toiminut myös kauppana. Asuinrakennus ja navetta tämän vuosisadan alusta.

Välitalo. Vuonna 1935 rakennettu asuinrakennus ja vuonna 1939 rakennettu sauna ovat säilyneet alkuperäisessä asussaan.

Tuomarila

Yli-Tuomarila. Vaikka päärakennuksen ulkoasu onkin muuttunut täysin, niin piha-piirissä on säilynyt vuonna 1808 rakennettu asuinrakennus ja 1920- tai 1930-luvulla rakennettu viljavarasto.

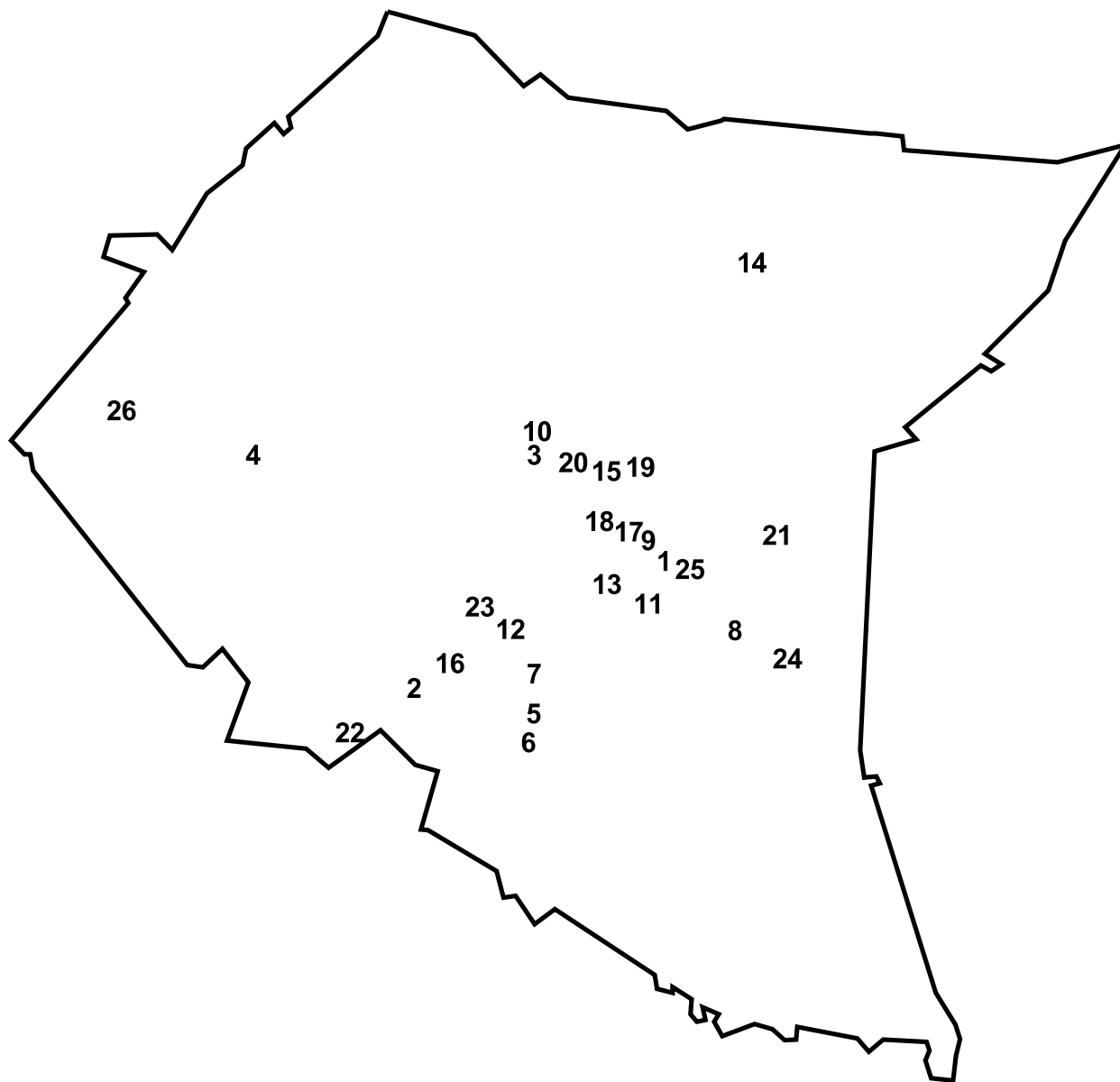
Tuorila

Isotalo. Viime vuosisadan puolella rakennetut aitta ja asuinrakennus (1877) ovat jo päässeet rapistumaan. Seutukaavassa mainittu suojelukohde (Ks. 1.3.).

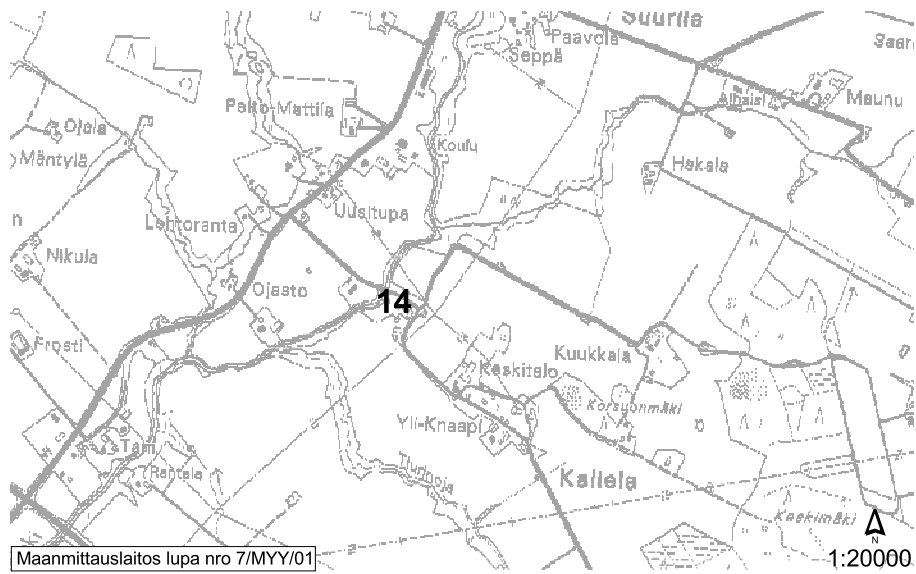
Tyllilä

Puntari. 1800-luvulta peräisin oleva asuinrakennus. Seutukaavassa mainittu suojelukohde (Ks. 1.3.)

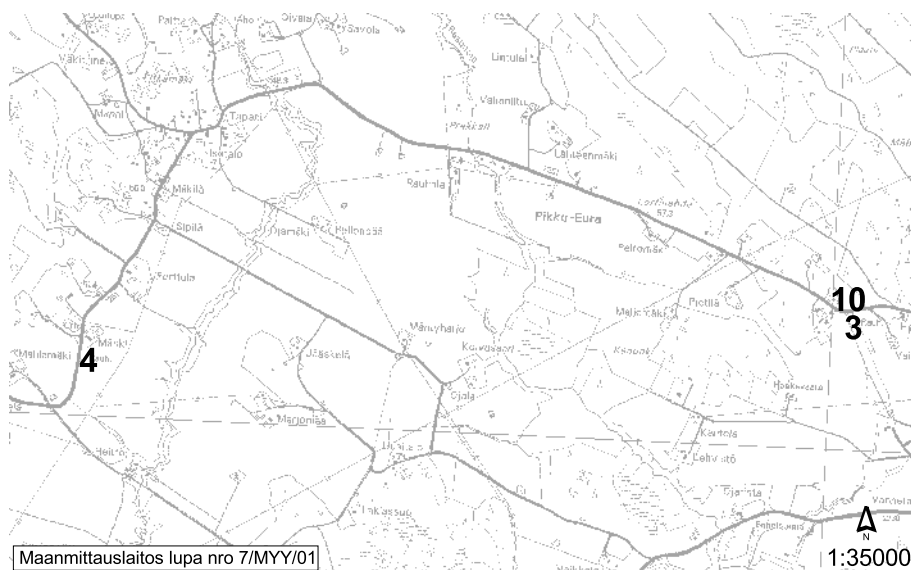
Tarvasjoen ympäristökohteet

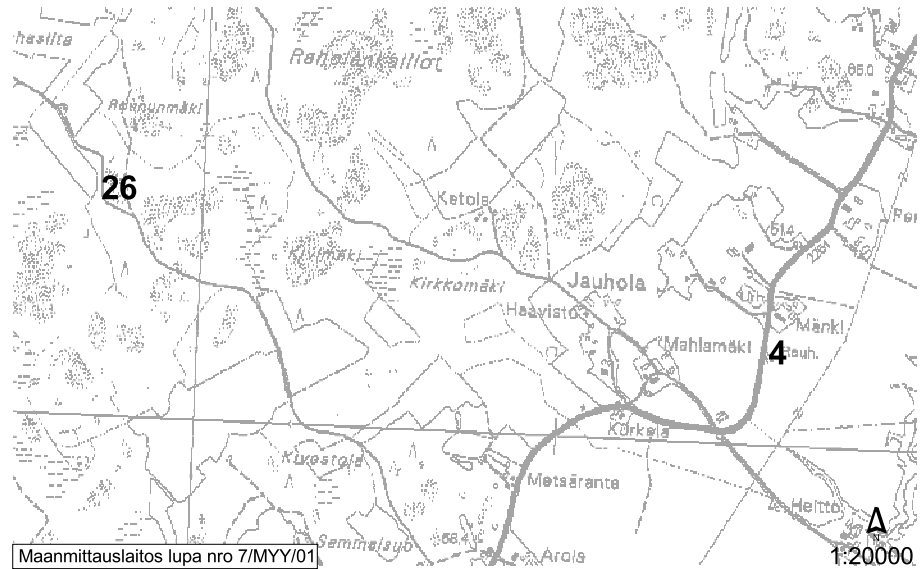

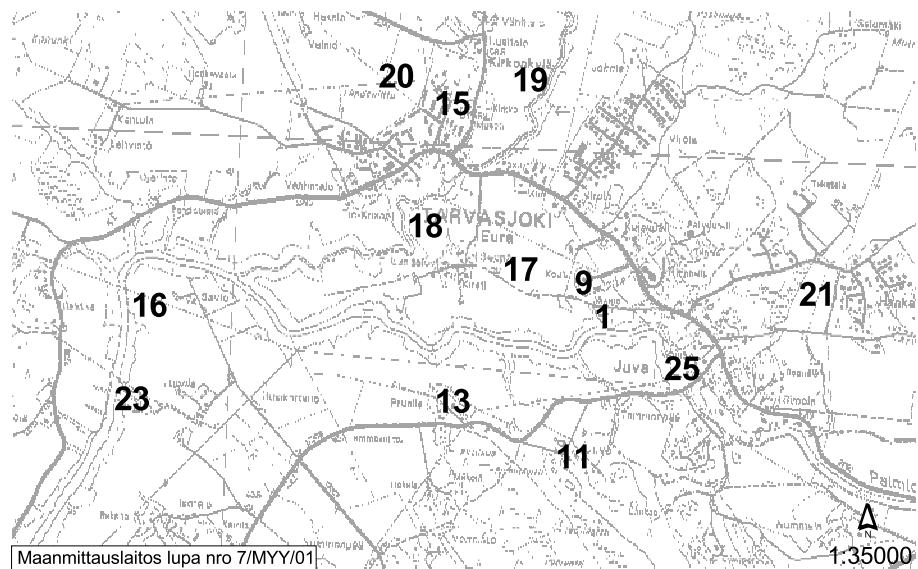
14. Kallelan Aliknaapi (1.3. Rakennettu ympäristö)

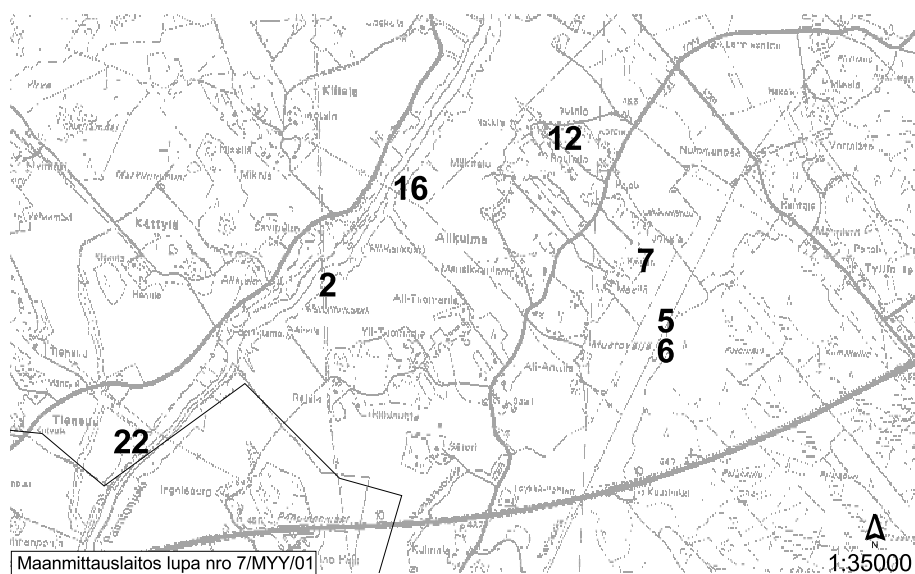
- 3. Euran mänty (1.1. Luonnonsuojelu)
- 4. Jauholan mänty (1.1. Luonnonsuojelu)
- 10. Kerppola, kivikautinen asuinpaikka (1.2. Esihistoria)

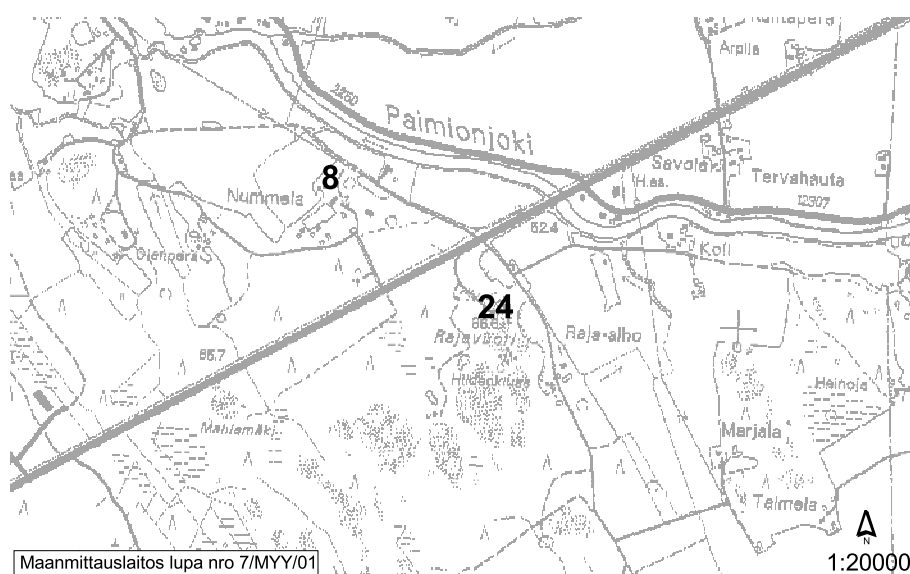
4. Jauholan mänty (1.1. Luonnonsuojelu)
 26. Satopään hiidenkirnu (3.3. Kallioperän suojelu- ja opetuskohteita)

1. Tarvasjoen joenvarsilehto (1.1. Luonnonsuojelu)
 9. Euran kansakoulu, kivikautinen asuinpaikka (1.2. Esihistoria)
 11. Juvan kartano (1.3. Rakennettu ympäristö)
 13. Tyllilän Puntarin (Liivin) talo (1.3. Rakennettu ympäristö)
 15. Puinen länsitornillinen pitkäkirkko (1.3. Rakennettu ympäristö)
 16. Paimiojoen kulttuurimaisema-alue (1.4. Kulttuurimaisema)
 17. Juvan ja Euran peltoaukea (2. Maisemansuojelu)
 18. Tarvas- ja Paimiojoen välinen peltoalue (2. Maisemansuojelu)
 19. Kirkon itäpuolinen peltoalue (2. Maisemansuojelu)
 20. Keskustan länsipuolinen peltoalue (2. Maisemansuojelu)
 21. Takatalon ja Laurilan välinen peltoalue (2. Maisemansuojelu)
 23. Tuorilan niitty ja haka (3.1. Perinnemaisemat)
 25. Juvan hiidenkirnut (3.3. Kallioperän suojelu- ja opetuskohteita)

- 2. Killalan joenvarsimaisema (1.1. Luonnonsuojelu)
- 5. Mustasuo, hautaröykkiö (1.2. Esihistoria)
- 6. Mustasuo, kivistä asuinpaikka (1.2. Esihistoria)
- 7. Mustasuo, kivistä asuinpaikka (1.2. Esihistoria)
- 12. Tuorilan Isotalo (1.3. Rakennettu ympäristö)
- 16. Paimiojoen kulttuurimaisema (1.4. Kulttuurimaisema)
- 22. Tiensuun jokivarsiniitty (3.1. Perinnemaisemat)

- 8. Nummela, kivistä asuinpaikka (1.2. Esihistoria)
- 24. Rajavuori (3.2. Kallioalueet)